

ANJUMAN | КОНФЕРЕНЦИЯ | CONFERENCES

O'ZBEKISTONDA ILMIY TADQIQOTLAR:

DAVRIY ANJUMANLAR

DAVRIYLIGI: 2018 | 2022

ISAAC NYUTON
(1643-1727)

2022

APREL

№39

CONFERENCES.UZ

Toshkent shahar, Amir
Temur ko'chasi, pr.1, 2-uy.

+998 97 420 88 81

+998 94 404 00 00

www.tadqiqot.uz

www.conferences.uz

**ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАР: ДАВРИЙ
АНЖУМАНЛАР:
10-ҚИСМ**

**НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
УЗБЕКИСТАНА: СЕРИЯ
КОНФЕРЕНЦИЙ:
ЧАСТЬ-10**

**NATIONAL RESEARCHES OF
UZBEKISTAN: CONFERENCES
SERIES:
PART-10**

ТОШКЕНТ-2022

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Ўзбекистонда миллий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” [Тошкент; 2022]

“Ўзбекистонда миллий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” мавзусидаги республика 39-қўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 апрель 2022 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2022. - 98 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шоҳида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Ёшлар ишлари агентлиги ҳузуридаги ёшлар муаммоларини ўрганиш ва истиқболли кадрларни тайёрлаш институти)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Ҳамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ
ИННОВАЦИЯЛАР

1. Atamuratova Nilufar, Atajonova Farida BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITISH METODIKASI	9
2. Avezmetova Manzura, Durdiyeva Azzatjon BOSHLANG'ICH SINFLARDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISHNING MAQSAD VA VAZIFALARI	11
3. Avezmetova Manzura, Durdiyeva Azzatjon BOSHLANG'ICH TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA DIDAKTIK O'YINLARNING AHAMIYATI	13
4. Do'schanova Orzigul, Ibodullayeva Muyassar BOSHLANG'ICH SINFLARDA XALQARO BAHOLASH TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING MAZMUM MOHIYATI	15
5. G'apurova Gulmira, Arslonova Jumagul KITOBXONLIK - MA'NAVIYAT SARCHASHMASIDIR	17
6. Mamasoliyeva Guljahon Kasimovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILAR FIKRLASHLARI SHAKLLANTIRUVCHI DIDAKTIK TESTLARINI TUZISH YO'LLARI	19
7. Masharipova Gulshoda, Aminova Sanobar UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA TASVIRIY SAN'AT FANLARINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	21
8. Masharipova Gulshoda, Iskandarova Nargiza BOSHLANG'ICH SINFLARDA AXBOROT KOMMUNIKATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANIB DARSLARNI TASHKILLASH	23
9. Masharipova Gulshoda, Mavlonova Nodira BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ADABIY TA'LIM METODLARIDAN FOYDALANISH	25
10. Polvonova Zulfiya, Masharipova Maqsuda BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA OG'ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISH	27
11. Курязова Диларом Рустамовна АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ МАТЕМАТИКИ	29
12. Abdulxakova Mavluda Rashidbayevna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI SHAXS SIFATIDA SHAKLLANISHI	31
13. Xolmamatov Sherali Rustam o'g'li, Xabibullayev Najmiddin Muxiddin o'g'li, Norxo'jayev Botir O'tkir o'g'li BIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA O'QUVCHILARNING BILIM FAOLIYATINI TASHKIL E'TISHNING AYRIM YO'LLARI	33
14. Altiboyeva Surayyo Abdullayevna, Xolmatova Xabiba Xalilovna, Chorshanbiyeva Shaxnoza Shakirovna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI O'QITISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING O'RNI VA AHAMIYATI	35
15. Daniyorova Zulxumor Ishbayevna, Daniyorova Saodat Ishbayevna BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA QO'LLANILADIGAN METODLAR	37
16. Eshqobilova Sarvinoz Mengnimurot qizi NUTQ O'STIRISH FAOLIYATLARI JARAYONIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH	39
17. Isomidinova Sayyoraxon Nematovna DARS MASHG'ULOTLARIDA ZAMONAVIY TA'LIM VOSITALARIDAN FOYDALANISH	41

18. Mirzaliyeva Gulhayo Ergashbay qizi O'QUVCHILARNI HAR TOMONLAMA YETUK BO'LIB KAMOL TOPISHIDA SPORT TO'GARAKLARINING O'RNI.....	43
19. Musayeva Makhsuda Akromkhonovna SOME EFFECTIVE ACTIVITIES BASED ON IMPROVING STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE.....	44
20. Orazshaeva Ziywar Satullaevna TARBIYACHINING PEDAGOGIK MAHORATI.....	46
21. Risboyeva Umida Zulpikorovna BOSHLANG'ICH TA'LIM DARSLARIDA O'QUVCHILARNING NUTQINI O'STIRISH USULLARI.....	48
22. Salamova Muqaddas Abdusamadovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA DARSLARINI INTERFAOL USULLAR YORDAMIDA TASHKIL QILISH.....	49
23. Tursunova Nodira Bahodirjon qizi ONA TILINI O'QITISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	51
24. Yakubova Gulzira Abdujabborovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA DARSLARINI INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH.....	52
25. Низамова Нодирахон Бурхондиновна К МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ МАТЕМАТИКИ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ.....	53
26. Abdullayeva Gulsara Abdikarimovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISHNING VAZIFALARI VA USULLARI.....	55
27. Alimdjanova Dilbar Ilxomovna O'ZBEK TILI darslarida o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini o'stirish.....	58
28. Allaberganova Marifat Kuranbayevna SAVOD O'RGATISHDA TAYYORGARLIK DAVRI VA IMLO USTIDA ISHLASH METODIKASI.....	60
29. Batirova Shaxnoza To'xtaboy qizi BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH.....	62
30. Bobojonova Zulayxa Yangibayevna, Begliyev Sanjar Reymbergenovich MATEMATIKA DARSLARIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING ZAMONAVIY USULLARI.....	64
31. Hasanova Malohat BOSHLANG'ICH TA'LIM TIZIMIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI.....	66
32. Jumatova Mohira Qurbanbayevna, Begliyev Sanjar Reymbergenovich TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM YONDASHUVLARINI QO'LLASH.....	68
33. Mangliyeva Feruza Baxtiyarovna, Xodjayeva Sevara Shuxratovna TALIM JARAYONIDA STEAM YONDASHUVINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	70
34. Qurbonova Ra'no Cho'liyevna BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARINING TURLARI VA ULARGA QO'YILADIGAN TALABLAR.....	72
35. Raxmatova Dilbar Anvar qizi AUDITORIYADAN TASHQARI O'TKAZILADIGAN TARBIYAVIY TADBIRLAR ORQALI TALABALARDA YETAKCHILIK QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISHNING IMKONIYATLARI.....	73
36. Sharapova Gulshanda Sharifovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARINI TINISH BELGILARINI ISHLATILISHI BILAN TANISHTIRISH METODIKASI.....	75

37. Tursunova Dildora Abdulhoshimovna, Turg'unova Latofat Abdumutalibovna FARZAND TARBIYASIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR VA MILLIY QADRIYATLAR.....	77
38. Ubaydullayeva Muslima Abdullaxat qizi BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA DARSLARINI INTERFAOL USULLAR YORDAMIDA TASHKIL QILISH.....	79
39. Азиза Умматова Абдурашидовна “СЎФИ ОТА” МЕЪМОРИЙ ЁДГОРЛИГИ	81
40. Азимова Динара Собитхоновна ОБ АКТУАЛЬНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ	83
41. Бобаназарова Шахло Хамзаевна ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА.....	85
42. Данилова Елена Петровна МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО РАБОТЕ СО СЛОВАРНЫМИ СЛОВАМИ.....	87
43. Пулатова Нилуфар Рахматуллаевна ТАРИХ ТАЪЛИМИНИ ТЕХНОЛОГИК ТАШКИЛ ЭТИШ	90
44. Рахманова Шахло Юлдашевна МИНИТЕКСТ КАК СОВРЕМЕННОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СРЕДСТВО.....	92
45. Юсупова Хилола Каримжановна МАКТАБГАЧА ТАРБИЯ YOSHIDAGI BOLALARNI AXLOQIY TARBIYALASH ASOSLARI	93
46. Jumanova Mukaddam Maxsadovna, Begliyev Sanjar Reymbergenovich ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARIDA MUAMMOLI VAZIYAT USULINI QO'LLASH METODIKASI.....	96

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITISH METODIKASI

Atamuratova Nilufar,

Xorazm viloyati Bog'ot tumani
12-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Telefon: +998974584827

Atajonova Farida,

Xorazm viloyati Xonqa tumani
8-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Telefon: +998919950270

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarning jismoniy va psixologik rivojlanishida boshlang'ich ta'limning o'rnini, darslarni tashkil etishda turli metodik vositalar, axborot kommunikatsiyalaridan, ularning yoshi va qiziqishlariga mos didaktik o'yinlar va pedagogik texnologiyalardan foydalanish haqida so'z yuritiladi

Kalit so'zlar: metod, pedagogik texnologiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, didaktik o'yinlar, interfaol usullar.

Farzandlarimizning yuksak intellektual salohiyatli, har tomonlama yetuk va barkamol shaxs bo'lib ulg'ayishi ko'p jihatdan umumta'lim muassasalarida beriladigan ta'lim-tarbiyaga bog'liq. O'quvchilarning jismoniy va psixologik rivojlanishida boshlang'ich ta'lim davri muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun ham, mamlakatimiz ta'lim tizimida boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish, ta'lim standartlari, o'quv dasturlari, darslik va o'quv qo'llanmalarini takomillashirish, ta'lim jarayoniga ilg'or pedagogik va axborot kommunikatsion texnologiyalarni keng joriy etish kabi masalalarga alohida e'tibor berilmoqda.

Boshlang'ich ta'limning asosiy maqsadi bolaning o'qishga bo'lgan ijobiy munosabatini, yozma va og'zaki muloqot madaniyatini shakllantirish, mantiqiy va ijodiy fikrlash qobiliyatini yuzaga chiqarish, turli ma'lumotlar bilan ishlash savodxonligini oshirish, olgan bilimlarini kundalik hayotda qo'llay olishi uchun samarali ta'limiy faoliyatni tashkil etishdan iborat. Bunda, avvalo, boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining bilimi, salohiyati va kasbiy mahorati yuksak bo'lishi, shuningdek, ta'lim jarayonida turli pedagogik texnologiyalarni o'z o'rnida va oqilona qo'llay olishi muhim ahamiyatga ega. Boshlang'ich ta'lim-tarbiyaning keyingi bosqichlariga asos – poydevor vazifasini o'tashi, ayniqsa, bu davrdagi bolalarning yoshi, qiziqishlari va psixologiyasi o'ziga xosligidan kelib chiqadigan bo'lsak, mazkur bosqichda tashkil etiladigan darslar bolalar ruhiyatiga mos, qiziqarli hamda turli o'yinlarga asoslangan tarzda tashkil etilishi shart. Buning uchun o'qituvchi darsni to'g'ri tashkil etishi, o'quvchilarni ijodiy fikrlashga, olingan axborotlarni faollikda hal etishga, tashabbuskorlikka, masalalar yechimini hamkorlikda topishga, fikrni yozma va og'zaki ravishda erkin bayon etishga o'rgatib borishi, shuningdek, dars jarayonida interfaol metod hamda zamonaviy axborot kommunikatsion texnologiyalardan o'z o'rnida va samarali foydalana olishi muhim omillardan sanaladi. Aytib o'tilgan omillarning uyg'unligi, ya'ni o'qituvchining qobiliyati, mahorati va zamonaviy axborot-kommunikatsion texnologiyalardan ta'lim sifati hamda samaradorligini kafolatlaydi.

Bugungi kunda ta'lim jarayonida interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalarni qo'llashga bo'lgan talab va e'tibor alohida o'rin tutadi. Chunki an'anaviy ta'limda o'quvchilarga faqat tayyor holda bilimlar berilgan bo'lsa, zamonaviy ta'limda o'quvchilar dars jarayonida faol ishtirok etadi. Bilimlarini mustaqil qidirib topish, tahlil qilish va asosda xulosa chiqarishga, fikrlarini erkin bayon etishga o'rgatiladi. O'qituvchi bu jarayonda ularni yo'naltirib, bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga qulay ta'lim-tarbiyaviy sharoit yaratadi. Darslarni zamon talablariga mos, samarali

tashkil etish darslik hamda ular asosida yaratilgan turli metodik qo'llanmalar, ko'rgazmali qurollar hamda dars ishlanmalarining sifatiga ham bog'liq. Bugungi kunda maktab darsliklariga qo'yilgan talab juda yuqori. Shuning uchun ular mamlakatimizda turli darslik va o'quv adabiyotlari yaratishning ko'p yillik tajribasi hamda dunyo mamlakatlari ta'lim tizimida erishilgan yutuqlarni qiyosan o'rganish, ularning eng maqbullaridan foydalanish asosida yaratilmoqda. Natijada darslik va o'quv qo'llanmalar bolalarning to'laqonli va sifatli ta'lim olishlarida muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Interfaol ta'lim, o'z xususiyatlariga ko'ra, didaktik o'yinlar orqali. Kreativ ijodkorlik asosida, axborot-kommunikatsion texnologiyalar asosida amalga oshirishni ko'zda tutadi. Interfaollik, avvalo, o'zaro faollik, harakat, ta'sirchanlik – o'quvchi-o'quvchi, ya'ni subyekt-subyekt munosabatlarida sodir bo'ladi. Interfaol ta'limda darslar shunday kechadiki, bunda ham o'quvchi chetda qolmay, eshitgan, o'qigan, ko'rgan bilganlari bo'yicha o'zaro fikr almashtirish va umumlashtirishasosida mustaqil ravishda xulosa 56 Ноябрь 2021 10-қисм Тошкент chiqarish, shu orqali olingan bilim, ko'nikma, malakalarni mustahkamlash jarayoni sodir bo'ladi. Qolaversa, bunday tarzda tashkil etilgan datslarda o'quvchilarda bilim olishga havas, qiziqish ortadi, o'zaro do'stona munosabatlar shakllanadi. Boshlang'ich ta'limda interfaol metodlar o'quvchilarning yosh xususiyatlari, savodxonlik darajalariga mos didaktik o'yinlar, evristik suhbatlar, qiziqarli multimedialardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Matematika darslarida o'quvchilarning faolligini oshirish va fikrlash orqali o'zlashtirishlarini ta'minlash maqsadida multimedia ilovali dars ishlanmalari tayyorlangan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. A. G'ulomov, M. Qodirov “Ona tili O'qitish metodikasi”. Toshkent. 2001-y.
2. B. Abdullayev, M. Toshpulatova. Matematika. Metodik qo'llanma. 2016-y.

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISHNING MAQSAD VA VAZIFALARI

Avezmetova Manzura

Xorazm viloyati Xonqa tumani
8-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi
Telefon: +998976011802

Durdiyeva Azzatjon

Xorazm viloyati Xonqa tumani
8-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi
Telefon: +998937570475

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ma‘lumotlarini oshirish, darslarni o‘zlashtirish darajasini ko‘tarishga ko‘maklashishda sinfdan tashqari mashg‘ulotlarni tashkil qilish va sinfdan tashqari mashg‘ulotlar o‘quvchilar dunyoqarashini to‘g‘ri shakllantirishi hamda ahloqiy kamol topishiga ko‘maklashishi hamda sinf tashqari mashg‘ulotlarning afzalliklarida xususida so‘z boradi.

Kalit so‘zlari: sinfdan tashqarimashg‘ulotlar, o‘quvchilar jamoalari, o‘z-o‘zini boshqarish, g‘amxo‘r munosabat, individual jamoa.

Yosh avlodni hozirgi zamon fani asoslari bilan qurollatirish orqali ularning aqliy jihatdan maksimal darajada rivojlanishlariga erishish umumta‘lim maktablari oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarning ma‘lumotini oshirish va darslarni o‘zlashtirish darajasini ko‘tarishga ko‘maklashishi uchun, boshlang‘ich maktabda sinf mashg‘ulotlari bilan bir qatorda sinfdan tashqari ishlarni ham o‘tkazish zarur. Sinfdan tashqari va maktabdan tashqari ishlar bolalar bilan olib boriladigan ta‘lim-tarbiya ishlarining ajralmas qismi bo‘lishi bilan birga, o‘quvchilarni bilimga va mehnatga bo‘lgan havaslarini ortiradi, shuningdek, o‘zlashtirish sifatini oshirishga va xulqini yaxshilashga ta‘sir etadi. Sinfdan tashqari ishning asosiy maqsadi o‘quvchilardagi fanga bo‘lgan qiziqishni rivojlantirish, ularni darsda olgan bilimlarini to‘ldiruvchi va chuqurlashtiruvchi bilim, malaka va ko‘nikmalar bilan qurollantirishdan iborat. Umuman boshlang‘ich maktabda sinfdan tashqari ishlar sinf ishlari bilan mustahkam bog‘langan bo‘lib, sinf ishlarining davomi bo‘ladi, ayrim vaqtlarda esa uni chuqurlashtiradi. Sinfdan tashqari ishlarining ikki turini bir-biridan farqlash lozim. Uning birinchisi dastur materialini o‘zlashtirishda orqada qoladigan o‘quvchilar bilan ishlash, bunga qo‘shimcha dars va konsultatsiyalar kiradi. Ikkinchisi, matematikani o‘rganishga qiziquvchi o‘quvchilar bilan o‘tkaziladigan mashg‘ulotlar. Ma‘lumki birinchi tur mashg‘ulotlar hozirgi vaqtda barcha maktablarda mavjud. Bunda mashg‘ulotlarni 3-4 o‘quvchidan iborat kichkina guruhlar bilan haftada bir marta o‘tkazish maqsadga muvofiqdir.

Sinfdan tashqari ishlarni tashkil qilish va o‘tkazish asosida quyidagi qoidalar yotadi:

1. Sinfdan tashqari mashg‘ulotlar o‘quvchilarning darsda oladigan bilimlarini, malaka va ko‘nikmalarni hisobga olgan holda o‘tkaziladi;

2. Sinfdan tashqari ish ixtiyoriylik, tashabbuskorlik prinsiplari va o‘quvchilarning harakatlari asosida tuziladi, hamda o‘quvchilarning individual talablarini qanoatlashtirish maqsadida o‘tkaziladi.

Mashg‘ulotlar murakkablashib ketsa, uni o‘tkazish uchun taxminan bir soat vaqt ajratish mumkin. Materiallar hamma vaqt o‘quvchilarning hisoblash malakalarini egallashiga muvofiq qilib tanlanadi, masalalarga kelganda esa, ular shu sinf uchun programmada ko‘rsatilgan masalalarning ko‘rinishi va tipiga qaraganda boshqacharoq bo‘lishi ham mumkin. Ziyraklik masalalari esa bu chegaradan chetga chiqishi va shuning bilan birga masala yechishni o‘rganishga muvaffaqiyatli yordam berishi mumkin.

Sinfdan tashqari ishlar orqali quyidagilar amalga oshiriladi:

- bilimlarni va amaliy ko‘nikmalarni chuqurlashtirish hamda kengaytirish;

- o‘quvchilarning mantiqiy tafakkurlarini, topqirliklarini, matematik ziyrakliklarini rivojlantirish;

Sinfdan tashqari ishlarning shakllari:

- Sinfdan tashqari ishlar ayniqsa boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun katta ahamiyat kasb etadi.

Ularga nutqini o‘stirish, olingan bilim va malakalarni mustahkamlash uchun yordam beradi. Yangi

qo‘shimcha ma’lumotlar manbai hisoblanadi.

-Sinfdan tashqari ishlarning ta’limiy ahamiyati – o‘quvchilarga qo‘shimcha bilim, malaka va ko‘nikmalar berish.

-Tarbiyaviy ahamiyati – o‘quvchilarning ijodiy faoliyat ko‘rsatishiga, nutq odobiga, mustaqil fikrlashiga zamin hozirlash.

Xulosa qilib aytganda sinfdan tashqari mashg‘ulotlar o‘quvchilarni erkin fikrlashga, ularni bo‘sh vaqtini mazmunli tashkillashga, dars jarayonidagi muammoli va qiyin toshiriqlarni bajarishga ko‘mak beradi. Sinfdan tashqari mashg‘ulotlar boshlang‘ich sinf ona tili va matematika darslarida va o‘qish darslarida, sinfdan tashqari o‘qish tartibida tashkillanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karima Qosimova va boshqalar . Ona tili o‘qitish metodikasi. – T.: 2009.
2. Nurmatova M. Ifodali o‘qish to‘garagi. Til va adabiyot talimi. 1992 yil. 1son.
3. Jalilova M. Nematova G. Takrorlash mashg‘ulotlarini . Topqirlar bellashuvi tarzida otkazish. Til va adabiyot talimi 1994 yil 2-3 sonlari.

BOSHLANG'ICH TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA DIDAKTIK O'YINLARNING AHAMIYATI

Avezmetova Manzura

Xorazm viloyati Xonqa tuman

8 son maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon:+99897 601 18 02

Durdiyeva Azzatjon

Xorazm viloyati Xonqa tuman

8 son maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon:+99893 757 04 75

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirishda didaktik o'yinlarning ahamiyati haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich, o'yin, ahamiyati, didktik, faoliyat, aqliy, bolalar

Boshlang'ich sinflarda o'tiladigan ona tili, matematika, o'qish, odobnoma, tabiatshunoslik darslari o'z mohiyati, maqsad va vazifalariga ko'ra ta'lim tizimida alohida o'rin tutadi. Negaki ularning zaminida savodxonlik va axloqiy-ta'limiy tarbiya asoslari turadi. Shuning uchun ham boshlang'ich ta'lim darslariga o'quvchilar qiziqishini oshirishga alohida e'tibor berish lozim. Chunki bolalar boshlang'ich sinflardan o'qish degan muqaddas so'zdan bezib qolmasliklari kerak. Boshlang'ich sinf darslarini samaradorligini oshirishning eng muhim omillaridan biri – darslarda an'anaviy va noan'anaviy metodlardan samarali foydalangan holda darslarni to'g'ri tashkillashtirish va o'quvchilarni kreativ fikrlash sifatlarini shakllantirishdir. O'quvchilarning darslarga bo'lgan qiziqishlarini o'rttirish, dars samaradorligini ta'minlashda darslarda foydalaniladigan qiziqarli mashqlar, didaktik o'yinlar ahamiyati kattadir. Didaktik o'yinlar o'quvchi faoliyatini faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan. Ular o'quvchi shaxsidagi ijodiy imkoniyatlarni ro'yobga chiqarish va rivojlantirishning amaliy yechimlarini aniqlash va amalga oshirishda katta ahamiyatga ega.

Didaktik o'yinlarning asosiy turlari: intellektual (aqliy) va harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bular o'quvchilarda aqliy, jismoniy, ahloqiy, ma'naviy, ma'rifiy, psixologik, estetik, badiiy, tadbirkorlik, bunyodkorlik, mehnat, kasbiy ko'nikmalarini rivojlanishiga yordam beradi. Didaktik o'yinlar intellektual metodlarning tarkibiy qismlaridan biri sifatida o'quvchini ichki imkoniyatlarini ishga tushirishga, o'ylashga, erkin fikr yuritishga, muloqotga, ijodkorlikka yetaklaydi. Didaktik o'yinlar, butun sinf ishtirok etganda bolalar o'rtasida o'zaro hamkor bo'lib ishlash, o'z-o'zini boshqara bilish, diqqatni bir joyga yig'ish, saranjomsarishta bo'lish, tez tushunish va savollarga tez javob berish va boshqa tarbiyaviy xislatlarni shakllantirishda katta ahamiyatga ega bo'ladi. Bunday didaktik o'yinlar, o'quvchining o'qituvchiga nisbatan yotsirash xislatlarini kamaytiradi. Natijada o'qituvchi bolaga do'stga, u yoki bu masalani hal qilishda hamkorga aylanadi. Didaktik o'yinlar o'zining shakli jihatidan asosan bog'chada o'ynaladigan ijodiy o'yinlardan ham, o'qituvchi o'zi hikoya qilib berish yo'li bilan tushuntiradigan va o'quvchilarni birma-bir so'rab chiqish natijasida mustahkamlanadigan o'yinlardan ham har tamonlama farq qiladi. Didaktik o'yinlar o'qitish vazifasiga xizmat qiladi va qiziqarli, maroqli, tushunarli darajada olib boriladi. Bolalar g'olib chiqish maqsadida jonu dila bilan mashq qiladilar. Didaktik o'yinlar ta'limning ko'rgazmaliligini, o'qituvchining nutqini va bolalar harakatini o'z ichiga oladi, buning natijasida idrokda (ko'rish, eshitish, teri sezgisi belgilarida) birlik tug'iladi. Bu esa o'qituvchining aytganlarini bolalarning o'ylab olishiga va o'sha aytilganlarni ifodalab berishlariga, ya'ni didaktik o'yinlar qoidalarini o'quvchilarning o'zlari bajarishlariga imkon beradi. Didaktik o'yinlarning boy tarzda tuzilish xususiyatlari o'quvchilar faoliyatini tahlil qilish imkoniyatini beradi. Shuning uchun ham barcha bolalar o'yin vaqtida qiziqish bilan harakat qiladilar. Didaktik o'yinlar bolaning his-tuyg'usiga ta'sir etib, unda o'qishga ijobiy munosabat va qiziqish xislatini tarkib toptiradi. Bolalar o'yinni zo'r mamnunlik bilan ijro etadi.

O'yin boshlanishini esa sabrsizlik bilan kutadilar, ularning ongida beixtiyor ertangi o'quv kunining quvonchli manzarasi gavdalanadi. Har bir didaktik o'yinda ko'pchilik bolalar yoki butun bir sinf o'quvchilari ishtirok qiladi. Tajriba shuni ko'rsatadiki, didaktik o'yinlar hamjihatlik va intizomlilikni tarbiyalashga yordam beradi, chunki har bir o'yin g'alaba qozonishga intilish bilan bog'liq bo'lib, o'yin shartlari va qoidalariga qat'iy va izchil rioya qilishni talab etadi. «Kim

aniqroq va tezroq», «Bo'sh kelma», «Eng yaxshi hisobchi», «Kim turgan saf yaxshiroq», «Doiraviy misollar», «Zanjircha», «Narvoncha», «Qaysi surat bekitildi?», «Jadvalni qidirib top», «Nimani taqillatdim?», «Jim», «Bilmasvoyning xatolari», «Bu qaysi shakl?», «Zukkolar», «Zinadan tushing», «Topishmoqlar», «Zigzag», «Moychechak», «Fikrni davom ettir», «Bo'g'inlar», «Teatr», «Sonli jadvallar», «Qiziqarli kvadratlar», «Bolalar bog'chasida» «Mehmondorchilikda», «Kim epchil?», «Bilgan kishi sanashni davom ettiraversin», «Ko'rganni eslab qolish diktanti» singari o'yinlarni o'tkazish paytida o'quvchilar sinf xonasida jimjitlik bo'lishiga o'quvchilarning o'zlarini tuta bilishlariga, partadan tovush chiqarmay turib, oyoq uchida doskaga chiqa olishlariga, joylariga osoyishtalik bilan qaytib kelib o'tirishlariga, tovushlarni diqqat bilan tinglashlariga, raqamlarga zehn bilan qarashlariga erishadilar.

Har qanday interfaol usul o'quvchilarni to'g'ri va maqsadli ishlatganda mustaqil fikrlashga o'rgatadi. Yangi pedagogik texnologiya — bu o'qituvchi asosiy javobgar shaxs bo'lgan ta'lim tizimining ratsional usullarini ishlab chiqaradigan jarayon. Chunki uning asosiy vazifasi o'quvchilarga tezkor, aniq va tushunarli tarzda ma'lumot berishdir. Har bir o'qitish tizimining shakllari, uslublari davr talablariga mos ravishda o'zgarishi shart.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'afforova T. Boshlang'ich ta'limda zamonaviy texnologiyalar. Qarshi: Nasaf, 2009.
2. G'ulomov A., Ne'matov X. Ona tili ta'limi mazmuni. —T. 1995 y

BOSHLANG'ICH SINFLARDA XALQARO BAHOLASH TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING MAZMUM MOHIYATI

Do'schanova Orzigul

Xorazm viloyati Qo'shko'pir tuman
24-maktab Boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Telefon: +998 93 756 06 88

Ibodullayeva Muyassar

Xorazm viloyati Qo'shko'pir tumani
24-maktab Boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Telefon: +998 99 350 05 72

Annotatsiya: Ushbu maqolda boshlang'ich sinflar xalqaro baholash tizimlaridan foydalanishning mazmun mohiyati hamda uning zarurati haqida fikr mulohazalar bildiriladi.

Kalit so'zlar: EGMA va EGRA, PIRLS, TIMSS.

Xalqaro baholash dasturlari boshlang'ich sinflardan boshlab amaliyotga joriy etilmoqda. Boshlang'ich sinflarda xalqaro baholash dasturlarining PIRLS, TIMSS, EGMA va EGRA turlaridan foydalaniladi.

PIRLS (Progress in International Reading and Literacy Study) boshlang'ich sinf o'quvchilarining matnni o'qib tushunish darajasini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqot dasturidir. Boshqacha qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qib tushunish ko'nikmalarini qay darajada rivojlanganligi haqidagi ma'lumotlarni xalqaro miqyosda taqqoslash imkonini beradigan, o'qish va o'qitishni yaxshilash uchun ta'lim sohasidagi davlat siyosatiga oid ma'lumotlarni taqdim etadigan yirik xalqaro baholash dasturidir. PIRLS dasturi 2001-yilda Ta'lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasi tomonidan tashkil etilgan. Xalqaro tadqiqotni tashkil etish uchun barcha mas'uliyat Chestnut Hill Boston kollejiga yuklatilgan. Shuningdek, tadqiqot uchun topshiriqlarni tayyorlash Germaniya ma'lumotlar markazida amalga oshiriladi. Xalqaro baholash dasturi PIRLS dunyoning turli mamlakatlari milliy ta'lim tizimida o'qish savodxonligi bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar va natijalarni qiyoslashga yo'naltirilgan. Har besh yilda o'tkaziladigan PIRLS dasturi 4-sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini xalqaro darajada baholaydi. Shuningdek, PIRLS ta'lim sohasida olib borilayotgan siyosatning muvaffaqiyatga ta'sirini baholash uchun qimmatli vosita hisoblanadi. **O'qish savodxonligi** – jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma tilning shakllarini idrok etish va amaliyotda qo'llay olish qobiliyatidir. Hozirgi vaqtda PIRLS ta'rifi ko'ra, o'qish savodxonligi jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma til shakllarini tushunish va ulardan foydalanish, shuningdek, matnlardan turli shakllarda ma'no hosil qila olish qobiliyati hamdir. PIRLS yosh o'quvchilarning sinfda va sinfdan tashqari o'qishining ikkita maqsadiga qaratilgan: Bular: badiiy tajriba orttirish hamda ma'lumot olish va ulardan foydalanish uchun o'qishdir. PIRLS o'qish maqsadlarining har birida to'rtta keng tushunish jarayonini birlashtiradi: diqqatni jamlash va aniq ko'rsatilgan ma'lumotlarni topish, to'g'ridan to'g'ri xulosalar chiqarish, g'oyalar va axborotni talqin qilish va uyg'unlashtirish, kontent va matn elementlarini baholash va tanqid qilish. PIRLSda har bir matn parchasi yoki matn yuzasidan beriladigan savollar to'rtta tushunish jarayonini baholash uchun asos bo'lib xizmat qiladi. O'quvchilar matndan ma'no hosil qilar ekan, ular aniq tushuntirilmagan g'oyalar yoki ma'lumotlarga nisbatan tushuntirishlar beradi. Xulosalash o'quvchilarga matndan tashqariga chiqishga imkon beradi. Ko'pgina hollarda muallif matnni o'quvchining aniq yoki bevosita xulosa chiqarishi uchun yaratadi. O'quvchilar oddiy xulosalar bilan bir qatorda, matndagi g'oyalar va axborotlarni talqin qilishda va uyg'unlashtirishda aniq yoki umumiy ma'nolarga e'tibor berishlari yoki tafsilotlarni umumiy mavzular va g'oyalar bilan bog'lashlari mumkin.

To'liq javob berish uchun o'quvchidan barcha matnni yoki hech bo'lmaganda uning muhim qismlarini, shuningdek, matndan tashqaridagi fikrlarni yoki axborotni tushunish talab qilinadi. O'qish darslarida PIRLS testlaridan foydalanish o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini oshiradi, ularda o'qib tushunish malakasi rivojlanishiga xizmat qiladi. Bu tadqiqotning ijobiy tomonlari bilan birgalikda salbiy tomonlari ham bor deb o'ylayman Mening fikrimcha, PIRLS tadqiqotlari uchun tanlangan matnlar 10-14 yoshli o'quvchilarning yosh xususiyatlariga biroz to'g'ri kelmaydi.

Xalqaro baholash dasturlari bo'yicha yaratilgan qo'llanmalarda berilgan ba'zi matnlarni tahlil qilib, bu matnlar biroz bizning millatga to'g'ri kelmasligini guvohi bo'ldim. PIRLS tadqiqoti o'tkazilganda matnlar o'zimizning millatga moslab olinsa maqsadga muvofiq bo'lar edi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirishning 5 ta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining —O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi 2019-yil 29-apreldagi PF-5217 sonli Farmoni
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining —Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risidagi 2018-yil 8-dekabrda 997-sonli qarori

KITOBXONLIK - MA'NAVIYAT SARCHASHMASIDIR

G'apurova Gulmira,

Xorazm viloyati Qo'shoko'pir tumani
24-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Telefon: +998 93 743 78 83

Arslonova Jumagul,

Xorazm viloyati Qo'shoko'pir tumani
24-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Telefon: +998 93 752 23 73

Annotatsiya: Ushbu maqolada Inson ma'naviyatining sarchashmasi bo'lmish kitob hamda kitobxonlik, aholi orasida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish haqida fikr mulohazalar bildiriladi.

Kalit so'zlar: Kitobxonlik madaniyati, Alisher Navoiy, Shavkat Mirziyoev, PQ-3271 sonli “Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutoalasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to'g'risida”, intellektual saviya.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoevning “Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ibot qilish bo'yicha komissiya tuzish to'g'risida”gi farmoyishi ta'bir joiz bo'lsa, hayotimiz, tafakkurimiz va ma'naviyatimizda g'oyat ulkan voqea bo'ldi. Ushbu sa'y-harakat milliy adabiyotimiz va ma'naviyatimiz ravnaqida katta siljishlarning debochasi bo'lishiga astoydil ishonib turibmiz. Ayniqsa, bu o'rinda xorij tajribasini o'rganish, yoshlar o'rtasida badiiy jihatdan yuksak, intellektual saviyani o'stirishga xizmat qiladigan kitoblarga talabni o'rganish kabi masalalarning ko'tarilgani g'oyatda tahsinga loyiqdir. Buyuk shoir va mutafakkir Alisher Navoiy hazratlari yozganidek, “kitob – beminnat ustoz, bilim va ma'naviy yuksalishga erishishning eng asosiy manbai”. Xalqimiz tilida kitob o'qib bilim va munosib tarbiya olish, kasb-hunar o'rganishning ahamiyatiga doir maqollar juda ko'p. Jumladan, “Kitobsiz aql – qanotsiz qush”, “Bilim – aql chirog'i”, “Go'zallik – ilmu ma'rifatda”. Bunday hikmatli naqlarni yana uzoq davom ettirish mumkin. Necha ming yillardan buyon insonlarga to'g'ri yo'lni ko'rsatib kelayotgan, ularning bilimli, tarbiyasi, kasbhunarli va albatta baxtli bo'lishining muhim omili – bu kitobga do'st bo'lish, va kitob o'qishni kanda qilmaslikdir. Ayniqsa, yoshlarning hayotida kitobning alohida o'rni bor. Chunki yaxshi kitob insonda Vatanga muhabbat, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat tuyg'ularini yuksaltirib, yaxshilik hamda ezgulikka undaydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 13 sentyabr kuni qabul qilingan PQ-3271 sonli “Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutoalasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to'g'risida”gi qarorining qabul qilinishi ham ushbu sohada amalga oshirilayotgan ishlarning dalilidir desak, aslo, xato bo'lmas edi. Ushbu qarorga muvofiq, qabul qilingan dastur bosqichma-bosqich amalga oshiriladi:

I bosqich – 2020–2021-yillarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish bo'yicha tashkiliy huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish chora-tadbirlarini amalga oshirish;

II bosqich – 2022–2023-yillarda kitobxonlikka oid infratuzilmani mustahkamlash;

III bosqich – 2024–2025-yillarda yoshlarning kitobxonlik madaniyatini jadal rivojlantirish, ularning intellektual salohiyati o'sishi hisobiga inson kapitali sifatini yaxshilash.

“Ayni paytda, - deydi Shavkat Miromonovich, - axborot-kommunikatsiya sohasidagi oxirgi yutuqlarni o'zlashtirish bilan birga, yoshlarning kitob o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirishga, ularni kitob bilan do'st bo'lishga, aholining kitobxonlik saviyasini yanada oshirishga alohida e'tibor qaratish lozim bo'ladi. Buning uchun, avvalo, milliy adabiyotimiz va jahon adabiyotining eng sara namunalarini ijtimoiy tarmoqlarga joylashtirish va ularni keng targ'ib qilishga alohida e'tibor berishimiz muhim ahamiyat kasb etadi”. Mamlakatimiz rahbarining kitob, kitobxonlik madaniyatini yaxshilash to'g'risida kuyunib gapirayotganliklarining chuqur falsafasi bor. Birinchidan, yuqorida qayd etilgani kabi, kitob insonni yerdan ko'kka ko'taruvchi, uning ma'naviy quvvatini oshiruvchi buyuk kuch hisoblanadi. Ikkinchidan, kitob insoniyatning tarixiy xotirasi, barchamizni o'z ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy zaminimizni mustahkamlovchi, kelajakni

yorqin ko'rsatib borishga qodir mash'ala hisoblanadi. Shuning uchun ham bizning yurtimizda ilm olish, kitob yozish, ijod qilish har doim ham millatning mavjudligi va u nimaga qodir ekanligini ko'rsatuvchi muqaddas tushunchalar hisoblanadi.

Xulosa o'rnida aytishimiz mumkinki, Boladagi barcha tarbiyaviy hislatlar dastlab oilada shakllanadi, demak kitobxonlik ham o'z oilasi a'zolari ko'magi va ta'sirida yuzaga keladi, rivojlanadi. Kitobxonlikning yaxshi yoki sust rivojlanishida oiladagi boshqa a'zolarning kitobga, o'qishga munosabati katta ta'sir ko'rsatadi. Ota-ona har bir ishda, jumladan kitobga munosabatva uni o'qishda ham bolalariga o'rnak bo'lishlari lozim. Oilada bola kitobxonligining faollashuvida shaxsiy kutubxonadagi kitoblarni birgalikda o'qish va ularni muhokama qilish; ota-onaning boladan har bir javob haqidagi shaxsiy tushuncha va fikrini so'rash, bu fikrni bildirish uchun bolaning kitob haqida mushohada yuritishni o'rganish (aniqrog'i o'rganish) muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ibot qilish bo'yicha komissiya tuzish to'g'risida" (2017 yil 12 yanvar)gi farmoyish
2. <https://www.standart.uz/news/view?id=1627>

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILAR FIKRLASHLARI SHAKLLANTIRUVCHI DIDAKTIK TESTLARINI TUZISH YO'LLARI

Mamasoliyeva Guljahon Kasimovna

Samarqand shahar 54- maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada didaktik test tuzish usullari yoritilgan, xususan, 3-sinf uchun geometriyadan test namunalari keltirilgan.

Kalit so'zlar: *test, masofa, balandlik, tez fikrlash, “ta kam”, “ta ortiq”.*

Boshlang'ich sinf matematika darslarida turli xil tipdagi testlardan foydalanish maqsadga muvofiq bo'lib, u qulay va afzalliklariga boy usuldir. Yuqori sinflar uchun tuzilgan testlardan farqli o'laroq boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun tuzilgan test savollari turli talablarga javob bermog'i darkor. Boshlang'ich sinf matematika darslarida qo'llaniladigan har bir testning o'z oldiga qo'ygan maqsadi bo'lishi lozim. U o'quvchilarning bilimini tekshirishga, tez fikrlarga o'rgatish ulardan sinchkovlikni va darsga bo'lgan qiziqishlarini oshirish maqsadida o'tkazilishi kerak. Test o'quvchilarning yosh xususiyatlarini, psixologik rivojlanishini, diqqati, bilim imkoniyatlarini hisobga olgan holda tuzilishi kerak. Tuzilgan test o'quvchilar bilimini oshirish, ijodiy fikrlashga o'rgatish, bilimlarni chuqurlashtirishga xizmat qilishi lozim. Test savollari bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda uchradan javobga ega bo'lishi maqsadga muvofiqdir.

Test savollari tuzganda ko'pchilik o'quvchi yo'l qo'yadigan xatolarni albatta test javobiga kirish darkor.

Masalan: a) o'quvchilari ustun shaklida qo'shishda yo'l qo'yadigan xatolarni hisobga olgan holda quyidagi test topshirig'i bo'lishi kerak.

1. Qaysi holda qo'shishi to'g'ri bajarilgan?

A. B. V.

b) Amallar bajarish tartibini bajarishda yo'l qo'yadigan xatolarning oldini olish uchun quyidagicha test tuzish mumkin.

2. Qaysi holda $20+12$: $2+2$ sonli ifoda qiymati to'g'ri hisoblangan?

A) $(20+12) : 2+2=18$ B) $20+(12:2) +2=28$ C) $20+12 : (2+2) =23$

c) o'quvchilar ko'pincha «ta» ortiq, «ta» kam, «marta» ortiq va xokazo tushunchalarni chalkashtirib yuboradilar. Ularni bartaraf qilish maqsadida quyidagicha test taklif qilish mumkin.

3. Salimda 6 ta daftar bor. Karimda esa undan 3 marta ko'pdaftar bo'lsa, uning daftari nechta? A) $6+3=9$ ta B) $6*3=18$ ta C) $6:3=2$ ta

Test savollari o'quvchini mantiqiy fikrlashga undovchi tarzda ham tuzilgan bo'lishi mumkin.

4. 1.1 metr 3 dm dan necha santimetr ortiq?

A) 2 sm

B) 7 dm

C) 70 sm.

Bu testda B va C javoblar aslida to'g'ridek tuyuladi. Lekin so'ralayotgan javob C variantdir. Ba'zi test savollarini bolalarning hayotiy tajribalarini hisobga olgan holda tuzish kerak.

5. Terakning bo'yi 14 metr, yog'och ustunni 30 dm, tayoqni esa 90 dm. Eng bo'yi balandi qaysi biri?

A. Terakning bo'yi. B. Yog'och ustunning bo'yi. C. Tayoqning bo'yi.

6. O'quvchi bir minutda taxminan qancha masofa yurishi mumkin? A) 100 km, B) 100 m, C) 100 mm.

Bolalarning sinchkovligini oshirish maqsadida quyidagi ko'rinishda testlar berish mumkin:

7. Qoldirilgan sonni yoz. 41, 14, 32,

A) 33; B) 23; C) 50.

(Bu yerda B javob to'g'ri, chunki raqamlar yig'indisi 5 va keyingi son raqamlar o'rnini almashtirish natijasida hosil qilinyapti).

Har bir mavzu bo'yicha tuzilgan nazorat testlari davlat ta'lim standartiga mos kelishi zarur. O'quv dasturiga va matematikaga darsliklari asosida mavzular bo'yicha testlarini tuzish orqali o'quvchilar bilimini yanada takomillashtirishga erishish yo'llarini izlab topish hozirgi kundagi muhim masalalardan biridir. Shu maqsadda ushbu maqolada ba'zi bir testlarni tuzish yo'llari keltirib

o‘tilgan. Har – bir tuzilgan test variantlari 20 ta savoldan oshmasligi kerak. Chunki olinayotgan test topshiriqlari dars jaroyonida olinganligi sababli 45 minutga mo‘ljallangan va o‘quvchi har bir test savoli uchun o‘rtacha 1,5 minut vaqt sarflashi hisobga olishi inobatga olinishi zarur. Zamonaviy test texnologiyalarning turlicha tiplaridan foydalangan holda savollarni tuzish va undan ta’lim sifatini oshirishda foydalanish maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. N.Abduraxmonova , L.O‘rinboyeva “Matematika 2 - sinf” T – 2016
2. S.Burxonova , O‘. Xudoyorov, Q. Norqulova “Matematika 3 - sinf” T -2015
3. A.Asimov, Sh.Jo‘rayev. “Boshlang‘ich sinf matematikasidan test savollari tuzish va testni o‘tkazish bo‘yicha metodik ko‘rsatma. Farg‘ona, 1995y.

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA TASVIRIY SAN'AT FANLARINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Masharipova Gulshoda

Xorazm viloyati Bog'ot tumanidagi
8 - maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi.
Telefon: +998 99 189 86 00

Aminova Sanobar

Xorazm viloyati Xonqa tumani
8-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Telefon: +998 97 090 36 70

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarida tasviriy san'at o'quv jarayoniga, xususan dastgohli akademik rangtasvir asoslari va kompozitsiya darslariga innovatsiyalarni tatbiq etishda interfaol metodlarning ahamiyati yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, texnologiya, ilmiy, ta'lim, o'qitish texnologiyasi, dars, ko'nikma, tasviriy san'at va muhandislik grafikasi.

Ma'lumki, umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quv-tarbiya jarayonini, xususan, tasviriy san'at o'quv jarayonini modernizatsiyalash, rassom-pedagog bo'ladigan mutaxassislar tayorlash tizimi sifat darajasini oshirishda o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish, ularni sohaga oid zamonaviy kasbiy bilim, malaka va ko'nikmalar bilan qurollantirish, ilmiy-texnik innovatsiyalardan mustaqil ravishda, ijodiy foydalanish hamda istiqbolli vazifalarni hal qila olish ko'nikmalarini rivojlantirish muhim vazifalardan sanaladi. San'at juda qadim zamonlarda, mehnat jarayonining taraqqiyoti natijasida paydo bo'ldi. O'qituvchilarning faoliyati ko'p qirrali bo'lib, ular boshqaruvchi, muloqot qiluvchi, yo'naltiruvchi, tashkil etuvchi va baholavchi rollarini amalga oshirishlari kerak bo'ladi. Bunda badiiy ta'lim bosqichlarining o'zaro mazmungan bog'liqligi, uzviyligi va uzluksizligini ta'minlash, tasviriy san'at o'quv jarayonini tashkil etishning ilg'or pedagogik texnologiyalarini joriy qilish, bu borada o'quv uslubiy majmualar sifatini ta'minlash, pedagogik texnologiyalarni joriy etishda o'qituvchilarning kompyuter va internetdan foydalanish bo'yicha savodxonligini doimiy oshirib borish, umumiy o'rta ta'lim maktablarida axborot resurs va zamonaviy o'quv adabiyotlari bilan ta'minotini yanada rivojlantirish, tasviriy san'at va muhandislik grafikasi yo'nalishlarida ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish oliy ta'lim muassasalarida rassom-pedagoglarning faoliyat yo'nalishlari tarkibini belgilaydi.

Yuqoridagi fikrlardan ko'rinib turibdiki umumiy o'rta ta'lim maktablar tizimini xususan, tasviriy san'at ta'lim tizimini modernizatsiyalash (ingl. modern yangilangan, zamonaviy, tekori o'sish) o'quv jarayoniga nisbatan innovatsion yondashuvni talab etadi. Shunday ekan, tasviriy san'at ta'limga innovatsion (inglizcha innovation yangilik kiritish) yondashuv g'oyasi ta'lim mazmuni va natijalarining shaxsga yo'nalganligi, ta'lim mazmuni, shakl, metod va vositalarini fan va texnikaning so'nggi yutuqlari, ilg'or tajribalar, zamonaviy metodikalar bilan uyg'unlashtirishga qaratilganligi bilan an'anaviy yondashuvdan farq qiladi. Bu esa o'z navbatida tasviriy san'at o'quv mashg'ulotlarini tashkil etishning samarali shakllari sifatida ma'ruza (muammoli ma'ruza, ma'ruza-seminar, virtualtexnologik ma'ruza, vizual ma'ruza, binar ma'ruza, kirish ma'ruzasi, ma'ruza-konferentsiya, axborotli ma'ruza, ma'ruza bahs-munozara, sharhlovchi ma'ruza, on-line ma'ruza) trening, videotrening, vebinarlar, internet konferentsiyalar, innovatsion o'qitish metodlari sifatida esa muammoli metodlar, interfaol metodlar, amaliy o'yinlar, o'quv loyihalari, portfoliolar, grafik organayzerlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish zaruratini yuzaga chiqaradi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida tasviriy san'at o'quv jarayoniga, xususan dastgohli akademik rangtasvir asoslari va kompozitsiya darslariga innovatsiyalarni tatbiq etishda interfaol metodlarning ahamiyati ham o'ziga xos hisoblanadi. Interfaol so'zi inglizcha so'z bo'lib, «inter» o'zaro va «act» harakat qilmoq ma'nolarini bildirib, ularning umumiy mazmuni interfaol ya'ni o'zaro harakat qilmoq ma'nosini anglatadi. Bunday o'zaro harakat turlariga “o'qituvchi” va o'quvchining maqsadli harakatlarini kiritish mumkin. Interfaol o'qitishda o'qituvchi o'quv faoliyatninig faol tashkilotchisi bo'lib, o'quvchi bu faoliyatning sub'ekti sifatida namoyon bo'ladi. Interfaol o'qitish bu bilish faoliyatini rivojlantirishning maxsus tashkiliy shakli bo'lib, interfaol

o'qitish jarayonida ta'lim oluvchi o'qitishning ob'ektidan o'zaro hamkorlikning sub'ektiga aylanishi, o'quv jarayonida faol ishtirok etishi bilan tavsiflanadi. O'qituvchining jadal faoliyati o'quv faoliyatining asosiy ko'rinishi sifatida namoyon bo'lib, u mazkur harakatning sub'ekti va tashkilotchisi sifatida faoliyat ko'rsatadi, o'quv faoliyatining asosiy negizi va natijasi, mazkur faoliyatning sub'ekti o'quvchi hisoblanadi; muvaffaqiyatli o'quv faoliyatining asosiy ko'rsatkichi, uning natijasi o'quvchining fikrlash usullarini o'rganish va amaliy masalalarni ijodiy hal etish, erkin, mustaqil harakat qila olish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat; o'quv faoliyatning asosiy ko'rsatkichi o'quv topshiriqlari xisoblanadi. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, innovatsion ta'lim texnologiyalarini ilm-fan va ta'lim sohasida muvaffaqiyatli qo'llash - o'quvchilarda o'z oldiga maqsad qo'yish, erkin va mustaqil fikrlash, o'z fikr-mulohazalarini bayon etish va uning to'g'riligini boshqalarga isbotlay olish, yakka tarzda va juftlikda ishlash, hamkorlikda ishlash, ijodiy fikrlash, ma'lumotni tahlil qilish, xulosalar chiqarish, o'z iqtidorini namoyon qilish, berilga imkoniyatlardan eng ma'qulini tanlash, bahs-munozaraga kirishish ko'nikmalarni shakllantiradi va rivojlantirib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. J. O. Tolipova. "Pedagogik kvalimetriya". T. 2015.
2. M.Mirsolieva., G.Ibragimova . Ta'lim texnologiyalari va pedagogik mahorat. T. 2015
3. S.Abdirasilov., N.Tolipov Dasgohli rangtasvir. "Iqtisod-moliya" T.: 2010

**BOSHLANG‘ICH SINFLARDA AXBOROT KOMMUNIKATSION
TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANIB DARSLARNI TASHKILLASH**

Masharipova Gulshoda

Xorazm viloyati Bog‘ot tumani

8- maktabning boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Telefon: +998 99 189 86 00

Iskandarova Nargiza

Xorazm viloyati Bog‘ot tumani

8- maktabning boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Bugungi kunda informatikani bilish o‘ta muhim ahamiyat kasb etganligi bois fanlarni o‘qitish tizimini ham isloh etish, dars jarayonlarida zamonaviy pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda o‘qitishning ilg‘or usullarini qo‘llash ta‘limdagi dolzarb masalalardan biriga aylandi.

Kalit so‘zlar: axborot-kommunikatsion texnologiyalar, animatsion video, audio yozuv, elektron qo‘llanma, animatsiya, interfaol usullar.

Bugungi kun o‘qituvchisiga barkamol avlodni tarbiyalab voyaga yetkazishdek mas‘uliyatli vazifa yuklangan bo‘lib, ta‘lim mazmunini takomillashtirishga qaratilgan vazifalarni belgilab olish, zamon bilan hamnafas bo‘lib, ta‘limning zamonaviy texnologiyalarini joriy etgan holda o‘quvchilarda o‘z faniga qiziqish uyg‘otishlari, hurmat-ehtirom tuyg‘ularini shakllantirib borishlari talab etiladi. Ta‘limda ijobiy natijalarga erishish, eng avvalo, yosh avlodga ilmiy bilim asoslarini puxta o‘rgatish, ularda dunyoqarash hamda tafakkur ko‘lamini kengaytirish, ma‘naviyaxloqiy sifatlarini shakllantirish borasidagi ta‘limiy tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish bilan belgilanadi.

Bu borada ta‘lim-tarbiya jarayoniga ko‘plab o‘zgartirishlar kiritilmoqda, yangicha yondashuvlar tadbiq etilmoqda. Shulardan biri, axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalanib dars o‘tishda mashg‘ulotlar samaradorligini oshirishga erishish hisoblanadi. Zamonaviy kompyuterlarni boshqara olish malakasiga ega bo‘lish har bir yosh avlodga zarurdir. Shuning uchun, umum ta‘lim maktablarida Informatika fanining birinchi va muhim vazifalaridan biri o‘quvchilarda aniq bir fikrlash usulini shakllantirishdir.

O‘qitish shakli va usuli yosh o‘quvchilarning fikrlashini va ijodiy qobiliyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan bo‘lishi lozim. Masalaning qiyin tomoni shundaki, bir tomondan o‘quvchining fikrlashini va ijodiy qobiliyatini rivojlantirish bo‘lsa, ikkinchi tomondan ularga zamonaviy kompyuterlar olami haqidagi bilimlarni qiziqarli va uyg‘un ko‘rinishda berishdir. Boshlang‘ich sinflarda o‘qish, ona tili, ingliz tili, matematika va tabiatshunoslik fanlarini o‘qitishda axborot texnologiyalari yordamida turli xil ko‘rgazmali slaydlardan dars jarayonlarida foydalanish mumkin. Masalan: ingliz tili fanlarida katta ekranda harflarni, so‘zlarni bir-biriga qo‘shib o‘qish, so‘ngra kichik ertak va hikoyalarni o‘qish, harflarni to‘g‘ri va chiroyli yozish; matematika fanida oddiy amallardan foydalanib, slaydlar yordamida masalalar yechish, turli xil hisob-kitobli o‘yinlar tashkil qilish; tabiatshunoslik fanidan tabiatdagi hodisalar haqidagi sodda slaydlar yordamida tushunchalar berish mumkin. Ushbu usullardan foydalanish yosh va bilimga chanqoq o‘quvchining og‘zaki nutqini rivojlanishiga, og‘zaki hisoblash malakasini oshishiga, ijodkorlik, izlanish va fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Elektron taqdimotlardan darsda namoyish va ko‘rgazmali material sifatida foydalanish o‘qituvchiga katta yordam beradi. O‘quv materialining elektron taqdimotda animatsiyalar shaklida berilishi o‘tilayotgan mavzuni tushunishni yengillashtiradi va ko‘rgazmalilikni oshiradi. Namoyish slaydlarini o‘quvchilarga tarqatma material sifatida ham berish mumkin. Kitob.uz saytida 1-4 sinf o‘quvchilari uchun deyarli barcha fanlarning elektron darsliklari mavjud. Ammo ular matn va ovoz shaklida taqdim etilmagan.

Elektron darsliklarni matn va ovoz shaklida, slayd-shou ko‘rinishda berish maqsadga muvofiq. Audio va video axborotlarning o‘zaro birgalikda qo‘llanishi o‘qitish samaradorligini keskin yuksaltiradi. Elektron darslikdan mustaqil ta‘lim olishda va o‘quv materiallarini har tomonlama samarali o‘zlashtirishda foydalanish mumkin. Elektron darslikda fanning o‘quv materiallari o‘quvchiga interfaol usullar bilan, psixologik va pedagogik jihatlar, zamonaviy axborot texnologiyalari, audio va video animatsiyalar imkoniyatlaridan o‘rinli foydalaniladi. Bu

kabi texnologiyalarni qo'llashda, dars va mashg'ulotda qaysi darajadagi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishni nazarda tutilganiga bog'liqdir. Rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyalarining muammoli ta'lim yo'nalishi keng qamrovli bo'lib, o'quvchilarni o'ylashga, muhim xulosalar chiqarishga qaratilgan. Dars jarayonida AKT ning afzalliklari va kamchiliklarini T sxemasi ko'rinishida tasvirlanishi.

Dars jarayonlarida o'qitishning muammoli topshiriqlardan foydalangan holda darslarni tashkil etish- o'quvchilarning mustaqil tadqiqotchilik faoliyati oshirish bilan birga tashabbuskorlik tuyg'ulari ortib, o'quvchilar o'z-o'zini boshqaruvi amalga oshadi, yaratuvchanlikka undaydi, yaratuvchanlikni o'rgangan bola boshqa har qanday sohaga hech qiyinchiliklarsiz erishadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. R. R. Boqiyev. "Informatika" fanini kasbiy sohalarga yo'naltirib o'qitish metodikasi. Metodik qo'llanma. T.: TDPU, 2012 y.
2. Azizxodjaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. O'quv qo'llanma. T.: TDPU, 2003 y.
3. Yoldoshev J.G', Usmonov C.A, "Pedagogik texnologiya asoslari" Toshkent-2004y

BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA ADABIY TA’LIM METODLARIDAN FOYDALANISH

Masharipova Gulshoda,

Xorazm viloyati Bog‘ot tumani

8-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Telefon: +998991898600

Mavlonova Nodira,

Xorazm viloyati Bog‘ot tumani

8-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

***Annotatsiya:** Maqolada adabiy ta’lim metodlarining izohi hamda ushbu metodlardan boshlang‘ich ta’limda foydalanishning samaralari va istiqbollari yoritilgan.*

***Kalit so‘zlar:** pedagogik texnologiyalar, boshlang‘ich ta’lim, o‘qitish metodlari.*

Zamonaviy ta’limni tashkil etishga qo‘yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o‘quvchilarga yetkazib berish, ular ma’lum faoliyat yuzasidan ko‘nikma va malakalarni hosil qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko‘nikma va malakalar darajasini baholash o‘qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta’lim jarayoniga nisbatan texnologik yondashuvni talab etadi.

Shuning uchun ta’lim tizimini samarali tashkil etishda zamonaviy o‘qitish metodlari-interfaol metodlar, innovation texnologiyalarning o‘rni va roli benihoya kattadir. Pedagogik texnologiya va pedagog mahoratga oid bilim, tajriba va interaktiv metodlar o‘quvchilarni bilimli bo‘lishlarini ta’minlaydi. Buning uchun darslarimizni ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda yangi uslub bilan tashkil etishimiz zarur. Yangilangan ta’limda o‘quvchini har tomonlama rivojlantirib, bilimdanbilimga yetaklab olib chiqish uchun zamonaviy darslar zarurdir. Pedagogik texnologiya – shunday bilimlar sohasiki, ular vositasida o‘qituvchi faoliyati yangilanadi, o‘quvchilarda hurfiylik, bilimga chanqoqlik, Vatanga mehr-muhabbat, insonparvarlik tuyg‘ulari tizimi shakllantiriladi. Har kuni yurtimizga yangilik, yangi texnologiyalar kirib kelmoqda. Hozirgi kunda boshlang‘ich sinf darsliklari uchun video ilovalar, ilg‘or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan dars ishlanmalar yaratilgan.

Masalan, 1-sinf “O‘qish” darsligining multimediali ilovasiga 42ta animatsiya, 16ta videolavha, ta qo‘shiq, 20 ta lug‘at ishi, 43ta o‘yin, 15ta test topshiriqlari kiritilgan. Multimediali ilovasining 1-sahifasida o‘quvchilar qo‘lidagi guldastada 21ta darsning soni (taqvim, mavzu, reja asosida) ko‘rsatilgan. O‘qituvchi dars raqami ustidagi tugmachani bosganda, ekranda, “O‘qing va kuzating”, “Lug‘at”, “Test”, “O‘yin”, “Mashq”, “Video”, “Dam olish daqiqasi” kabi belgilar aks etadi. Mana shunday multimediali ilovalardan foydalanib darsni olib borish bilan bir xil qolipda dars o‘tishning o‘ziga xos farqlari, afzalliklari va qulayliklari mavjud. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta’lim jarayonining ta’sirchanligini oshiradi, o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini shakllantiradi, o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqish va ishtiyoqlarini ijobiy tomonga o‘zgartiradi, olayotgan bilimlarini mustahkam egllashga va ularni amalda o‘zlari erkin va mustaqil foydalana olish ko‘nikma va malakalarini shakllantiradi, jamoa bo‘lib ishlashga o‘rgatadi.

Darsliklarda berilgan videolavhalar o‘quvchiga tushunarli, sodda va ravon qilib ishlangan. Bu esa mavzuni tez va oson tushunib olishlariga qiyinchilik tug‘dirmaydi. Masalan, “Nafas olish mashqi”, “Tropik yomg‘ir” o‘yini, “Qarsak” o‘yini kabilarni keltirish mumkin. Bulardan tashqari o‘qish darslarini bevosita ingliz tili bilan bog‘lab “Dam olish daqiqasi” ni tashkil etish mumkin. Bundan tashqari, “O‘qish” darsarida foydalaniladigan ilg‘or pedagogik texnologiyalarga quyidagilarni keltirish mumkin: “Suhbat”, “Evristik”, “Aqliy hujum”, “Baliq skleti”, “Nilufar gul” va boshqalar. Masalan, Mirkarim Osimning 4-sinf “O‘qish” darsligida kiritilgan “Kitobga ixlos” hikoyasini evristik metoddan foydalangan holda o‘rganishni quyidagicha tashkil etish mumkin. Muallif hikoyada hayotdagi qiyinchilik, urush davri inson ma’naviyatini sinovdan o‘tkazuvchi bir vosita ekanini, shunday qiyin paytlarda ham ilm kishilari kitobdek xazina uchun jonlarini ham qurbon qilishga tayyor ekanliklarini buyuk qomusiy olim bobomiz Ibn Sino misolida namoyish eta bilgan. Hikoya matnini to‘liq o‘qib chiqish uchun darsning 23-25 daqiqasi sarflanadi. So‘ngra asar qahramonlari o‘quvchilar bilan to‘liq tahlil qilinadi. O‘quvchilar badiiy asar qahramonlarini tashqaridan kuzatishga emas, ichkaridan tuyishga odatlantirilsalar maqsadga muvofiq bo‘ladi.

О‘quvchilar xususiy faktlarni o‘zlashtiradilar, so‘ngra o‘quv xarakteridagi umumlashma xulosalarni chiqaradilar. Ikkinchi variantda o‘qituvchi o‘quvchilarning oldiga xususiy jihatlardan umumiy holatlarga yetaklovchi, umumiy xulosalarga olib keluvchi muommoli masala qo‘yadi. Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib xulosa qiladigan bo‘lsak adabiy ta’lim metodlaridan boshlang‘ich ta’limda foydalanish, o‘quvchilar dunyo qarashini kengaytirish, mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish, o‘quvchi nutqini rivojlantirish, o‘z fikrini erkin ayta olish, umumiy fikrlardan xususiy xulosalar chiqara olish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Tolibova J. Pedagogik texnologiyalar. – T.: 2005
2. Husanboyeva Q, Niyozmetova R. Adabiyot o‘qitish metodikasi. – T.: 2018
3. Yo‘ldoshev Q, Madayev O, Abdurazzoqov A. Adabiyot o‘qitish metodikasi. – T.: 1994

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA OG‘ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISH

Polvonova Zulfiya

Xorazm viloyati Bog‘ot tumani
8-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Masharipova Maqsuda

Xorazm viloyati Bog‘ot tumani
8-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning og‘zaki nutqini rivojlantirishda ertak, tez aytish va didaktik o‘yinlardan foydalanish yoritib berilgan. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqi o‘stirishning o‘ziga xo‘susiyatlari yoritib berilgan. O‘quvchilarda og‘zaki nutqni rivojlantirishga oid metodik tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: Og‘zaki nutq, rivojlanish, ma‘naviy yuksalish, lug‘at ishi, ijodiy fikrlash, didaktik o‘yinlar, kreativ faoliyat, o‘zaro hamkorlik.

Muloqot madaniyatining jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni kishilarni o‘rtasidagi tinchlik va osoyishtalikning eng muhim tamal toshi ekanligi avvaldan ma‘lum. Bolalarda og‘zaki nutq nutqning so‘zlashuvi shaklini reali. Nutq-bu insonning eng oliy murakkab ruhiy vazifalaridan biri bo‘lib hisoblanadi. Inson tashqi olamdagi predmetlar va hodisalarni sezgi organlari yordamida va nutq vositasida idrok etadi. Ma‘lumki, so‘zlashuv tili nutq o‘stirish dastlabki bosqichi takomillashib boradi. So‘zlashuv tili esa o‘qilgan matnlarni og‘zaki hikoya qilishda namoyon bo‘ladi. So‘zlashuvga o‘rganish barcha darslar jarayonida amalga oshadi, lekin o‘qish darslari yetakchi ahamiyat kasb etadi.

Kichik yoshdagi maktab o‘quvchilariga ma‘naviy kamolot ona tili orqali mujassamlashadi. O‘qish nutq o‘stirish ta‘lim-tarbiya jarayonidagi eng muhim vositalaridandir. O‘qituvchining turli fanlarini o‘qitishdan maqsadi o‘quvchilarning nutq madaniyatini nutq ko‘nikmalarini shakllantirish, ijodiy qobiliyatlarini taraqqiy ettirish kabi masalalarni o‘z ichiga oladi. O‘qituvchi nutqi o‘quvchilar uchun na‘munadir.

O‘quvchilarning nutqi ravon, tushunarli bo‘lishi uchun eng avvalo uning nutqidagi nuqsonlarni bartaraf etishda e‘tibor berish zarur. Nutq ichki va tashqi ko‘rinishga ega. Ichki nutq odamning o‘z ichiga gapiradigan passiv nutqi bo‘lib, u ikkinchi kishining ishtirokini talab qilmaydi. Shuning uchun bu nutq o‘z-o‘ziga qaratilgan sanaladi, uni nazorat qilib bo‘lmaydi. Ichki nutq og‘zaki va yozma nutqning asosi sifatida xizmat qiladi. Tashqi nutq boshqalarga qaratilgan va nazorat qilish mumkin bo‘lgan faol nutq bo‘lib, u og‘zaki va yozma ko‘rinishga ega.

Boshlang‘ich sinfdan kichik yosh bolalardan o‘quvchilar o‘qiydilar. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarning nutqidagi kamchiliklarini tanqid qilish ehtiyotkorlikni talab etadi. O‘qituvchining nutqi o‘quvchilarni o‘ziga ergashtirib, ularga ham yoqimli nutq madaniyatini tarbiyalaydi boshlang‘ich sinf “o‘qish kitobi”da “ertaklar yaxshilikka yetaklar” bo‘limi berilgan. Unda keltirilgan ertaklar bolalarni odob-axloqqa o‘rgatishi, ma‘naviy jihatda rivojlantirishi muhim ahamiyatga egadir. Masalan, “uch o‘rtiq” ertagidagi dexqon va boy obrazlari o‘quvchilar ongida yaxshi va yomondan nafratlanish, undan yiroqlashish kerakligi haqida tasvvur hosil qildi.

Maqtanchoqlik, adolatsizlik, och ko‘zlik juda yomon odat ekanligi, saxiylik, do‘stga mehribon bo‘lish rostgo‘ylik insonning manaviy yuksalishiga yordam beradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqini o‘stirish ishlari ularning lug‘atini boyitish bilan bog‘liqdir.

O‘qituvchi o‘z nutqining bolalarga qanday ta‘sir etayotganini kuzatishi, tushunarli va qiziqarli bo‘lganini hisobga olish kerak. Agar o‘quvchilar darsga e‘tiborsiz o‘tirsalar, demak, o‘qituvchi nutqining ta‘sir kuchi sust. Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning og‘zaki nutqini rivojlantirishda tez aytishning o‘rni ham beqiyosdir, Xalq og‘zaki ijodi turlaridan biri tez aytish ayrim nutq tovushlarining ko‘p qaytarilishi yoki tovushlarning so‘z va iboralar tarkibida talaffuzni qiyinlashtiradigan darajada murakkab joylashishiga asoslanadi. Tez aytish – o‘zbek xalq og‘zaki ijodining bir turi. Tez aytishda yanglishib ketish mumkin bo‘lgan qiyofadosh so‘zlardan tuzilgan jumlar qo‘llanadi. Unda muayyan tovushlar, ayniqsa, jarangli undoshlar takrorlanadi va so‘zlar ritm, urg‘ular bilan tez aytiladi. Tez aytishda har bir tovush o‘z o‘rnida to‘g‘ri, ravon talaffuz etilishi shart. Tez aytishlar bolalarning fikrlash qobiliyatini so‘z boyligini oshirishga va nutqning ravon bo‘lishiga xizmat qiladi. Boshlang‘ich sinflarda tez aytishlardan turli tadbirlarda, dars jarayonida,

dam olish daqiqalarida foydalanish mumkin.

Masalan: Asalari asalini ayiqdan ayamadi. Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning og‘zaki nutqini o‘stirish rejali tashkil etilsa, bu sohadagi tadbirlar muntazam ravishda amalga oshirib borilsagina, u o‘quvchining butun vujudida, uning xususiyatiga tasavvuriga, iroda va xarakteriga, nihoyat fikrlash faoliyati va qobiliyatiga ta’sir etib nutqning ravon, ifodali bo‘lishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. A. Mirzaahmedov. «O‘quvchilar faolligini oshirishda noan’anaviy darslar», Til va adabiyot ta’limi jurnali., 2016 y. 3-son.

2. J.G‘.Yo‘ldoshev, S.A.Usmonov. «Pedagogik texnologiya asoslari» T.: “O‘qituvchi” nashriyoti, 2004 y.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ МАТЕМАТИКИ.

Курызова Диларом Рустамовна.

Учительница начальных классов,
категории II школы № 3

Хорезмского вилоята город Хива
+998994281341 Dilya23@bk.ru

Аннотация. Статья посвящена актуальным проблемам математики. Автором проанализированы характерные особенности дифференциации обучения математики, связанные с отбором обязательных предметов и предметов по выбору. Выявлена и обоснована необходимость учить детей составлению задач. Это обосновывается тем, что процесс составления задач как никакой другой способствует развитию навыков логического мышления, формирует подлинные математические знания. Особое внимание обращается на роль контроля в преподавании математики. Подчеркивается неоправданность традиционных подходов к контролю. Работа нацелена для педагогов, заинтересованных в улучшении состояния преподавания математики.

Ключевые слова: дифференциация, роль, математика, школа, преподавание

Актуальные проблемы преподавания математики в современной школе заключаются в пересмотре огромного опыта, связанного с активизацией обучения школьников. Проблема воспитания творческой активности школьников до сих пор не теряет своей актуальности. Решение связано с преодолением многочисленных противоречий и ряда проблем, присущих процессу обучения. Разнообразие путей получения общего образования служит мощным рычагом дифференциации обучения, средством более полного учета интересов и возможностей учащихся. Одна из основных форм дифференциации в старших классах выражается в сокращении обязательных предметов и введении предметов по выбору. Проблемы, которые при этом встают, связаны с отбором обязательных предметов и предметов по выбору, с определением учебного времени на эти группы предметов. В связи с этим различные формы дифференциации станут жизнеспособными, если будут подкреплены соответствующими учебниками. Более способным учащимся предпочтительны отдельные учебники, менее способным – интегрированные. Но на сегодняшний день в наших школах их практически нет. В каждой школе имеется немало учеников, у которых нет математических наклонностей, желающих выразить себя совсем в других областях знаний. И дифференциация в обучении должна выразиться в уважении к праву учащегося на выбор доступного ему содержания математического образования [5].

На мой взгляд, математическая подготовка в школе должна быть достаточно фундаментальна для тех, кто собирается изучать на достаточно глубоком уровне физику, технические научные и прикладные дисциплины. Эти ученики должны с легкостью и изяществом производить в этих дисциплинах все математические выкладки. Но обучение на более высоком уровне должно включать базовый уровень как часть. Сегодня этот базовый уровень обеспечен стандартами и минимумом содержания образования. Нельзя обойти проблему обучения составлению задач – очень мало мы занимаемся ею при обучении математике. А ведь именно этот процесс как никакой другой способствует развитию навыков логического мышления, формирует подлинные математические знания. Еще одна очень важная проблема: стране нужны одаренные люди. Поэтому так важно распознать способности учащихся, развить их, дать почувствовать ответственность перед обществом, перед самим собой за этот дар природы. Дифференциация обучения – один из мостков к школе будущего, какой она видится сегодня нашему обществу, всем нам. Важным звеном процесса обучения математике является контроль знаний и умений школьников. От того, как он организован, на что нацелен, существенно зависит эффективность учебной работы. Именно поэтому уделяют серьезное внимание способам организации контроля и его содержанию. В настоящее время принципиальные изменения в школе связаны в первую очередь с актуализацией дифференцированного обучения. Важнейшим видом дифференциации при обучении во всех классах становится уровневая дифференциация. Ее основная особенность состоит в дифференциации требований к знаниям и умениям учащихся: явно выделяется уровень обязательной подготовки, который задает нижнюю границу усвоения материала.

Этот уровень, безусловно, доступен и посилен всем школьникам. На его основе формируются повышенные уровни овладения курсом. Учащиеся получают право и возможность, обучаться в одном классе и по одной программе, выбирать тот уровень усвоения, который соответствует их потребностям, интересам, способностям. Хорошо известно, как велика роль контроля.

В зависимости от его содержания он может оказывать или организующее влияние на усвоение знаний школьниками, или же, напротив, дезориентировать учебный процесс. В настоящее время получение базового образования стало необходимым для каждого члена общества. В соответствии с этим вся методическая система перестраивается в плане обеспечения глубокой дифференциации обучения, учитывающей интересы всех групп школьников. Поэтому традиционный подход к контролю становится педагогически неоправданным. Прежде всего, это: х недостаточная информативность традиционного контроля и, главное, невозможность получить достоверные сведения о наличии у школьников опорной подготовки; х педагогически неверно ориентированная система оценивания: она строится по методу «вычитания», т.е. точкой отсчета является оценка «5», и в зависимости от недочетов и ошибок, допущенных учеником, оценка снижается. Путь, который проходит такой ученик при оценивании «от максимального уровня» методом «вычитания», означает путь поражений, а не движение вперед от одного, пусть небольшого достижения к другому. Альтернативной рассмотренному является оценка методом «сложения», в основу которого положен минимальный уровень общеобразовательной подготовки.; переориентация на контроль и оценку по методу «сложения» (отметка должна выставляться за достижение определенного уровня подготовки – они достаточно четко определены школой профессора В. Симонова); х усиление дифференцирующей силы контроля; х ориентация на итоговые результаты обучения [4]. Главным в своей деятельности на каждом этапе обучения считаю педагогическую помощь и поддержку – облегчение и одновременно стимулирование процесса учения для учащегося. На всём протяжении учебного процесса демонстрирую детям своё полное к ним доверие, помогаю учащимся в формулировании и уточнении целей и задач, стоящих как перед группами, так и перед каждым учащимся в отдельности; исхожу из того, что у детей есть внутренняя мотивация к учению; выступаю для каждого ученика как источник разнообразного опыта; принимаю каждого ученика таким, какой он есть.

Библиографический список

1. Бурбаки Н. Очерки по истории математики / Н. Бурбаки. – М.: Изд-во Ин. лит., 1972. 292 с.
2. Гнеденко Б.В. Математика в современном мире / Б.В. Гнеденко. – Издательство Просвещение. – М.: Просвещение, 1980. 128 с.
3. Кудрявцев Л.Д. Мысли о современной математике и ее изучении / Л.Д. Кудрявцев. – М.: Просвещение, 1977. 112 с.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI SHAXS SIFATIDA SHAKLLANISHI

Abdulxakova Mavluda Rashidbayevna

Namangan viloyati Namangan shahri

51-umumiy o'rta ta'lim maktabining

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarini psixologiyasini o'rganish bilan birga bolada shaxs sifatlarini shakllantirish masalasini ko'rib chiqamiz. Bolani ilk maktab kunlaridan boshlab o'qishga mehr qo'yishi uchun usllarni ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: Bola psixologiyasi, pedagog malakasi, shaxsiy sifatlar.

Yosh bola o'sishi natijasida ularda shaxs sifatlarini rivojlantirish muammosi paydo bo'ladi. Buni muamo deb atash xato albatta, agar ota ona va pedagog murabbiylar bolaga tog'ri yo'nalish berib unga yoshiga qarab muomala qilsa bu muamoga aylanmaydi. Bu holatga yo'l qo'ymaslik uchun o'qituvchi pedagogdan yuksak tajriba va albatta sabr bardosh kerak bo'ladi. Chunki endi maktabga chiqqan o'quvchida hali ham bola psixologiyasi bo'ladi. Pedagog va psixologlarning olib borgan tadqiqotlari o'qishga bo'lgan qiziqishlarning paydo bo'lishi va rivojlanishining asosiy sharoitini ajratish imkonini beradi:

1. O'quv faoliyati shunday tashkil etilishi kerakki, bola unda faol ishtirok etsin, yangi bilimlarni mustaqil tarzda qidirishi va “topishi”ga undalsin, muammoli xarakteriga ega bo'lgan savollarni yechsin.
2. O'quv faoliyati turli xil bo'lishi kerak. Bir xillikka ega bo'lgan materiallar va bir xil usullar bolalarni tez zeriktirib qo'yadi.
3. Bola berilayotgan materiallarning kerakliligi va ahamiyatligini tushunishi kerak.
4. Yangi berilayotgan material ilgari o'zlashtirilgani bilan yaxshi bog'langan bo'lishi kerak.
5. Juda yengil bo'lgan va o'ta murakkab material qiziqish uyg'otmaydi. O'quv topshiriqlari bog'cha yoshidagi bolalar uchun qiyin, lekin imkoniyati etadigan darajada bo'lishi kerak.
6. Bolaning barcha yutuqlarini ijobiy baholash lozim. Ijobiy baho bilishga nisbatan faollikni rag'batlantiradi.
7. O'quv materiallari yorqin va emotsional bo'lishi kerak

Shunday bo'lsa ham bolani maktab sharoitiga moslashishi qiyin jarayon hisoblanadi, sababi Uyda, bir tomondan, u maktabgacha o'yinlarga qaraganda o'z hayotiga va kasbiga ko'proq hurmat bilan munosabatda bo'ladi. Shu bilan birga, unga yanada qattiq talablar qo'yiladi. Maktabda asosiy odam o'qituvchi. Barcha asosiy talablar undan kelib chiqadi. O'qituvchi bilan munosabatlar umuman ota-onalar va bolalar bog'chasi o'qituvchisi bilan bo'lgan munosabatlarga o'xshamaydi. Avvaliga, bola uchun o'qituvchi begona, va bola beixtiyor uning oldida qo'rquv va qo'rqqulikni boshdan kechiradi. Boshqa talabalar bilan munosabatlar ham boshida juda oddiy emas: bolalarning do'stlari yo'q, bola bilan muloqot qilishga odatlangan do'stlar yo'q. Hamma bolalar maktab hayotiga moslashish davrini osonlikcha boshdan kechirmaydilar. Bu pedagogdan yuksak tajribani talab qiladi. Boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar (shuningdek, maktabgacha yoshdagi bolalar) asta-sekin haqiqiy ijtimoiy munosabatlar tajribasiga kiritilib, taassurotlar to'plash, hayotda navigatsiya qilish va o'zlarini yaratish istagi bor. Bolaning diqqatini uning atrofidagi dunyoga, uning faol bilimiga, estetik va axloqiy bahosiga qaratadi. Yosh o'quvchilar boshqa odamdagi axloqiy fazilatlarni, ayniqsa mehribonlik, g'amxo'rlik, e'tibor va qiziqishni qadrlashlari va qadrlashlari mumkin. Ko'pincha ular ushbu fazilatlarni amalda baholaydilar, ko'pincha inson go'zalligini faqat tashqi, jozibali kiyim, xatti-harakatlar va xatti-harakatlarda ko'rishadi. Shu bilan birga, ularning o'z-o'zini anglash darajasidan qat'i nazar, boshlang'ich maktab yoshidagi davr (shuningdek, maktabgacha yoshdagi) axloqiy fazilatlarni shakllantirish va haqiqatni estetik idrok etish nuqtai nazaridan deyarli hal qiluvchi omillardan biridir. Bu yoshda dunyoga munosabatlarning eng jadal shakllanishi, shaxsiyat shakllanishini amalga oshirish mavjud. Ular ishda har xil usullar bilan (tez yoki sekin) ishtirok etadilar, yuzlab o'qituvchilar darsda o'zlarining shaxsiy, kognitiv va aqliy faoliyatning o'ziga xos uslubi, e'tibor, idrok, xotira, xayolot xususiyatlariga ega ekanliklarini tushuntirganlarini idrok etadilar va tushunadilar. Ular aqliy rivojlanish va qobiliyatlarda, xarakterda, moyillikda, qiziqishlarning barqarorligida, didga,

qo'shimchalarga, ideallarga, o'rganish motivlarida, temperament xususiyatlarida farqlanadi. Ular yutuqlar va muvaffaqiyatsizliklarga, maktab va individual fanlarga, o'rtoqlarga va o'qituvchilarga har xil munosabatda, tengdoshlar jamoasida turlicha pozitsiyalarga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Z. NISHANOVA, G. ALIMOVA “BOLALAR PSIXOLOGIYASI VA UNI O‘QITISH METODIKASI” O‘zbekiston Yozavchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti Toshkent — 2006
2. Karima Qosimova, Safo M atchonov, Xolida G ‘ulomova, Sharofat Yo’ldosheva, Sharoljon Sariyev “ONA TILI O‘QITISH METODIKASI” Toshkent«N O SIR» nashriyoti 2009

BIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA O'QUVCHILARNING BILIM FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING AYRIM YO'LLARI

Xolmamatov Sherali Rustam o'g'li

TerDU Tabiiy fanlar fakulteti biologiya
ta'lim yo'nalishi 1- kurs talabasi.

Xabibullayev Najmiddin Muxiddin o'g'li

TerDU Tabiiy fanlar fakulteti biologiya
ta'lim yo'nalishi 1- kurs talabasi.
normurodov.oibek@mail.ru

Norxo'jayev Botir O'tkir o'g'li

TerDU Tabiiy fanlar fakulteti biologiya
ta'lim yo'nalishi 1- kurs talabasi.
normurodov.oibek@mail.ru

Annotatsiya: Maqolada biologiyani fanini o'rganishda o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish uchun dars jarayonida o'quvchilarning o'tgan mavzu yuzasidan o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini aniqlash, ulami tizimlashtirish, yangi mavzu yuzasidan o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalami nazorat qilish va baholash, shuningdek, yangi mavzuni o'rganish jarayonida yangi texnologiyalardan foydalanish yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Didaktik o'yin texnologiyalari, muammoli ta'lim texnologiyalari, modulli ta'lim texnologiyalari, hamkorlikda o'qitish texnologiyasi, loyihalash texnologiyasi.

Ta'lim jarayonida o'quvchi o'qituvchining bevosita rahbarligida, ta'lim mazmuni, metodlari, vositalari va shakllari yordamida organik olamning qonuniyatlari, hodisa va voqealarning mohiyati, o'ziga xos xususiyatlarini o'rganiladi va bilim, ko'nikma hamda malakalarni egallaydi. Bundan ko'rinib turibdiki, o'quvchilar uchun o'quv jarayoni bilish jarayoni, uning faoliyati esa bilish faoliyatidir. O'qituvchi ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etadi, boshqaradi, nazorat qiladi, baholaydi va o'qitishdan ko'zda tutilgan ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarni amalga oshirish orqali shaxsning har tomonlama rivojlanishiga zamin yaratadi. O'qituvchi uchun ta'lim jarayoni o'quvchilarning faoliyati bilan uzviy bog'langan va mazkur jarayonni tahlil qiladigan, umumlashtirib, tegishli hollarda o'zgartirishlar kiritadigan ish jarayoni, kasbiy pedagogik faoliyati sanaladi. Darsda o'quvchilarning bilish faoliyati va o'qituvchining pedagogik faoliyati bir-biriga uyg'un ravishda tashkil etilgandagina o'qitishdan ko'zda tutilgan maqsadlarga erishish mumkin. O'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish dars strukturasi asosini tashkil etadi. Shu sababli bu masalani chuqurroq o'rganish maqsadga muvofiq. Ta'lim mazmunining tarkibiy qismlari va ularni talabalar tomonidan o'zlashtirilishi o'qitish vositalarini to'g'ri tanlash va o'z o'rnida samarali foydalanishni talab etadi. Biologiya darslarida o'rganilayotgan mavzuning mazmunidan kelib chiqqan holda ularni yoritish imkonini beradigan tabiiy, tasviriy ko'rgazmalar, ekran vositalari, o'quv jihozlari, multimedialar, elektron versiyalar va qo'llanmalardan foydalanish tavsiya etiladi. Darsning mazmuni va foydalaniladigan ko'rgazmali vositalar muayyan o'qitish metodlarini talab etadi. O'qituvchi o'qitish metodlarining turlarini, ularga mansub uslublarni, foydalanish yo'llarini yaxshi bilishi lozim. Shuni hisobga olgan holda quyida o'qitish metodlarining guruhlari haqida fikr yuritiladi. Og'zaki bayon metodlari guruhi o'z ichiga suhbat, hikoya, ma'ruza metodlarini oladi.

O'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish va o'qitish samaradorligini oshirish masalasi biologiyani o'qitish metodikasi fanining asosiy muammolaridan biri sanaladi. O'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish deganda, o'quvchilarda yuqori darajadagi motiv, bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishga bo'lgan ongli ehtiyoj, natijaning yuqoriligi va ijtimoiy me'yorlarga mos xulqning paydo bo'lishi tushuniladi. Mazkur tipdagi faollik har doim ham vujudga kelavermaydi, faqat o'qituvchining maqsadga muvofiq pedagogik ta'sir ko'rsatishi va qulay pedagogik-psixologik muhitni tashkil etish mahorati tufayligina vujudga keladi. Biologiyani o'qitishda maqsadga muvofiq ta'sir ko'rsatish va qulay ijtimoiy-psixologik muhitni vujudga keltirishi o'qituvchi tomonidan qo'llanilgan pedagogik texnologiyalarga bog'liq bo'ladi. Didaktikada ishlab chiqilgan har qanday texnologiya o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish va ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi, lekin quyidagi texnologiyalarda mazkur masala asosiy g'oyani egallaydi: 1. Didaktik

o'yin texnologiyalari. 2. Muammoli ta'lim texnologiyalari. 3. Modulli ta'lim texnologiyalari. 4. Hamkorlikda o'qitish texnologiyasi. 5. Loyihalash texnologiyasi. O'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish va ta'lim samaradorligini oshirishga imkon beradigan texnologiyalarning o'ziga xos www.ziyouz.com kutubxonasi xususiyatlarga ega bo'lishi bilan birgalikda, ta'lim jarayonida ta'lim beruvchi, rivojlantiruvchi, tarbiyalovchi, ijodiy faoliyatga yo'llovchi, kommunikativ, mantiqiy fikrlash, aqliy faoliyat usullarini shakllantirish, o'z faoliyatini tahlil qilish, kasbga yo'llash, mo'ljalni to'g'ri olishga o'rgatish, hamkorlikni vujudga keltirish kabi funksiyalarni bajaradi.

Biologiyani o'rganishda o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish uchun darsning o'quvchilarning o'tgan mavzu yuzasidan o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini aniqlash, ulami tizimlashtirish, yangi mavzu yuzasidan o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalami nazorat qilish va baholash, shuningdek, yangi mavzuni o'rganish jarayonida lokal texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiq. Biologiyani o'qitishda lokal darajadagi pedagogik texnologiyalardan «Keys», «Insert», «Waster», Venn diagrammasi, «Aqliy hujum», «Kichik guruhlarda ishlash», «Atamalar zanjiri», «Atamalar varag'i», tezkor o'yinlar va o'yin mashqlarning turli shakllaridan foydalanish tavsiya etiladi. Biologiya kursi mazmunidagi muammoli masalalami o'qitishda «Keys» dan foydalanish yuqori samara beradi. «Keys» — case studies ingliz tilidan olingan bo'lib, jarayon yoki vaziyat degan ma'noni beradi. Dastlab bu texnologiyadan biznesmen va tadbirkorlarni o'qitishda foydalanilgan bo'lib, hozirgi paytda o'qitiladigan fanning mazmunidan kelib chiqqan holda, tirik organizmlarda boradigan jarayonlarning tashqi va ichki, obyektiv va subyektiv omillari yuzasidan muammoli vaziyatlar yaratilib ulami hal etish uchun o'quv munozaralari tashkil etiladi. Biologiyani o'qitishda dastur mazmunidagi evolutsion tushunchalar yetakchilik qilgan, shuningdek, munozarali «o'simliklarning paydo bo'lishi va rivojlanishi», «hayvonot olamining paydo bo'lishi va rivojlanishi» kabi mavzularni o'qitishda foydalanish mumkin. Ta'lim-tarbiya jarayonida keysdan foydalanish uchun o'qituvchi dastur mazmunidagi muammoli mavzularni aniqlashi, shu mavzularni o'qitish uchun muammoli savol-topshiriqlar tuzishi, dars davomida muammoli savol-topshiriqlarning qiyinchilik darajasiga ko'ra yakka tartibda yoki o'quvchilarning kichik guruhlarida mustaqil ishlarni tashkil etilishini aniqlashi, www.ziyouz.com kutubxonasi o'quvchilarning bilish faoliyatini mazkur muammolarni hal etish, o'quv munozaralari orqali bahsda qatnashtirish yo'llarini rejalashtirishi; muammoli savol-topshiriqlar asosida tashkil etilgan o'quv munozaralarida yakuniy fikrni vujudga keltirishi lozim.

Shuni aloxida takidlash kerakki dastur mazmunidagi faqat faktik materiallarni o'rganish nazarda tutilgan mavzularda Insertdan foydalanish tavsiya etiladi. Insert lokal darajadagi pedagogik texnologiya bo'lib, o'quvchilar tomonidan o'quv materialidagi asosiy g'oya va faktik materiallarni anglashiga zamin yaratish maqsadida qo'llaniladi. O'quvchilarni Insert yordamida ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun ularga o'rganiladigan o'quv materiallari va maxsus jadval tarqatiladi. O'quvchilar har bir jumlaning o'rganib chiqib, maxsus jadvalga muayyan simvollar yordamida belgilash tavsiya etiladi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki - biologiyani o'qitishda didaktik o'yin texnologiyasiga mansub konferensiya, matbuot konferensiyasi, ijodiy o'yin, ishbilamonlar o'yini, o'yin mashqlar, hamkorlikda o'qitish texnologiyalarining barcha metodlari, modulli, muammoli ta'lim va axborot texnologiyalarini uyg'unlashtirgan holda o'z o'rnida foydalanish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. J.O. Tolipova, A.T. G'ofurov. Biologiya ta'limi texnologiyalari. — T.: O'qituvchi, 2002. 14.
2. J.O. Tolipova, A.T. G'ofurov. Biologiya o'qitish metodikasi. Pedagogika oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik. — T.: Moliya-iqtisod, 2007. 15.
3. J.O. Tolipova, A.T. G'ofurov. Biologiya o'qitish metodikasi. O'quv-metodik qo'llanma. — T.: «Bilim» 2004.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI O'QITISHDA PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARNING O'RNI VA AHAMIYATI

Altiboyeva Surayyo Abdullayevna

Surxondaryo viloyati Termiz shahri

22- umumiy o'rta ta'lim

maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

normurodov.oibek@mail.ru

Xolmatova Xabiba Xalilovna

Surxondaryo viloyati Termiz shahri

22- umumiy o'rta ta'lim

maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

normurodov.oibek@mail.ru

Chorshanbiyeva Shaxnoza Shakirovna

Surxondaryo viloyati Termiz shahri

22- umumiy o'rta ta'lim

maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

normurodov.oibek@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada. Pedagogik texnologiya asosida o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish imkoniyati tug'iladi. Shu bilan bir qatorda mavzularni yoritilishi, o'quvchilarning o'tilayotgan mavzuni o'zlashtirilishi va pedagogik salohiyatini oshirishdagi ahamiyati yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: pedagogik, texnologiya, ilmiy, ta'lim, o'qitish texnologiyasi, dars, ko'nikma, ta'lim-tarbiya.

Davlatimiz rahbari prezidentlik faoliyatining dastlabki kunlaridan boshlab yurtimizda innovatsion va kreativ fikrlaydigan, zamonaviy kadrlar tayyorlash, yoshlarni vatanparvarlik ruhida, yuksak ma'naviyat egalari etib tarbiyalash, shu maqsadda ta'lim tizimini takomillashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratib kelmoqda. Haqiqatan ham, jahondagi rivojlangan davlatlar tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, ularda jamiyat hayotini o'zgartirishga qaratilgan islohotlar avvalo ta'lim tizimidan, bog'cha, maktab, tarbiya masalasidan boshlanganini ko'ramiz. Chunki maktabni o'zgartirmasdan turib, odamni, jamiyatni o'zgartirib bo'lmaydi. Ta'lim va tarbiyaning asosi, poydevori bu – maktab.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonining ta'sirchanligini oshiradi, o'quvchilarning mustaqil fikrlash jarayonini shakllantiradi, o'quvchilarda bilimga ishtiyoq va qiziqishni oshiradi, bilimlarni mustahkam o'zlashtirish, ulardan amaliyotda erkin foydalanish ko'nikma va malakalarini shakllantiradi. Ta'lim jarayoni nihoyatda murakkab jarayon bo'lganligi uchun ta'lim samaradorligi pedagog va o'quvchi faolliligiga, ta'lim vositalarining mavjudligiga, ta'lim jarayonining tashkiliy, ilmiy, metodik mukammalligiga bog'liq.

O'zbekistonda bozor munosabatlariga asoslangan iqtisodiy tuzilmalar yaratilayotgan hozirgi kunda keng, chuqur bilimli va bilimlarni amalda qo'llay oladigan shaxslarga talab kuchayib bormoqda. Bilimdon va tadbirkor, ijtimoiy faol shaxs jamiyat hayotida, mehnatda o'zining o'rnini topadi. Bunday faollik vujudga kelishi uchun bilimdon va harakatchan, milliy istiqlol g'oyasiga sodiq bo'lgan shaxsni shakllantirish kerak va avvalo har tomonlama rivojlangan, sog'lom fikr yuritadigan, jahon yoshlari bilan har sohada raqobatbardosh, ma'naviy barkamol yoshlarni tarbiyalamoq zarur.

Pedagogik texnologiyalar ta'lim-tarbiya jarayonini ilg'or vositalari, metodlar, texnik vositalar, usullariga tayanib takomillashtirish tizimi hisoblanadi. Bu tizim o'qituvchi tomonidan yaratiladi, ta'lim-tarbiya bosqichlarini o'zaro bog'lashga xizmat qiladi. Uning mazmuni va vazifalarini, maqsadini oldindan belgilash, ta'lim-tarbiyaning shakllari va vositalarini tayyorlash, o'quvchida shakllantirish ko'zda tutilgan ma'naviy sifatlarni o'zlashtirishga yo'naltirilgan darslarni rejalashtirish kabilarni o'z ichiga oladi.

Ta'limning barcha bo'g'inlarini shunday tashkil etish kerakki, u yoshlarga chuqur va asosli bilim berish bilan birga keng qamrovli fikrlashga o'rgatsin. Pedagogik texnologiyaning asosiy mohiyati o'quvchilarni qiziqitirib o'qitish va bilimlarni to'liq o'zlashtirishga erishishdir. Ta'limda

berilayotgan bilimlarni o'quvchilarning ko'pchilik qismi puxta o'zlashtirishi pedagogik texnologiya joriy etilishining asosiy maqsadi hisoblanadi. Pedagogik texnologiya ta'lim-tarbiya jarayonining mavjud qonuniyatlariga, mamlakatimiz rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlariga, tarixiy taraqqiyot tajribalariga asoslanadi. Pedagogik texnologiyani yaratish milliylik va muminsoniylik tamoyillariga, insonparvarlik va demokratiya prinsiplariga, ijodkorlik va tashabbuskorlikka tayanadi Bugungi kunda fan-texnikaning rivojlanishi bilan inson faoliyati nihoyatda kengayib, yangi texnologiyalar kirib kelmoqda. Sifat o'zgarishlari shundan dalolat beradiki, endilikda yangi metodikalarni talab etadigan va ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib borayotgan, unga o'zining ma'lum xususiyatlarini joriy etadigan yangi texnikaviy, axborotli, audiovizualli, vositalar ham mavjud bo'lib, ular zamonaviy pedagogik texnologiyalarni aniq voqelikka aylantirdi. Pedagogik texnologiya mohiyat-e'tibori jihatidan boshqa texnologiyalar bilan bir safda turadi, chunki ular ham boshqalari qatori o'z xususiy sohasiga, metodlari va vositalariga egadir. Demak, texnologiya samaradorligi inson o'zining ko'p qirrali tomonlari bilan unda qanchalik to'liq namoyon bo'lyapti, uning psixologik-kasbiy jihatlari, ularning kelajakda rivojlanishi (yoki pasayishi) qanday hisobga olinayapti, degan savollarning yechimiga bog'liq ekan. Shu jihatdan olganda texnologiya shaxsning rivojlanish bosqichlarini loyihalashtirish, tashxislash kabi imkoniyatlarga ham ega bo'ladi. Bu esa pedagogning texnologik jarayon bilan ishlash qobiliyatiga bog'liq. Ta'lim tizimiga yangiliklarni olib kirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan unumli foydalanish bugungi kun ta'limi oldiga qo'yilgan muhim vazifalardandir. Darhaqiqat, zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonining unumdorligini oshirdi, o'quvchilarning mustaqil fikrlash jarayonini shakllantiradi, o'quvchilarda bilimga ishtiyoq va qiziqishni oshiradi, bilimlarni mustahkam o'zlashtirish, ulardan amaliyotda erkin foydalanish ko'nikma va malakalarini shakllantiradi.

Biroq pedagogik texnologiya inson ongi bilan bog'liq bilimlar sohasi sifatida murakkab va hammaga ham tushunarli bo'lmagan pedagogik jarayonni ifoda etishi bilan ishlab chiqarish va axborotli texnologiyalardan ajralib turadi. Uning o'ziga xos xususiyati – tarbiya komponentlarini mujassamlashtirganidir. Pedagogik texnologiya boshqa sohalardagi texnologik jarayonlar bilan uzluksiz boyib boradi va an'anaviy o'quv jarayoniga, uning samarasini oshirishga ta'sir ko'rsatishning yangi imkoniyatlarini egallab oladi. Ta'lim-tarbiya jarayonida pedagogik texnologiyalarni qo'llash avvalo, pedagogik munosabatlarni rivojlantirish va demokratlashtirishni talab etadi, chunki ularni amalga oshirmay turib qo'llangan har qanday pedagogik texnologiya kutilgan samarani bermaydi. Pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonining unumdorligini oshiradi, o'quvchilarni mustaqil fikrlash jarayonini shakllantiradi, o'quvchilarda bilimga ishtiyoq va qiziqishni oshiradi, bilimlarni mustahkam o'zlashtirish, ulardan amaliyotda erkin foydalanish ko'nikma va malakalarini shakllantiradi. An'anaviy o'qitish tizimi, aytish mumkinki, yozma va o'g'zaki so'zlarga tayanib ish ko'rishi tufayli "axborotli o'qitish" sifatida tafsiflanadi, chunki o'qituvchi faoliyati birgina o'quv jarayonining tashkilotchisi sifatida emas, balki nufuzli bilimlar manbaiga aylanib borayotganligini ta'kidlagan holda baxolanmoqda.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, pedagogik texnologiya asosida o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish imkoniyati tug'iladi va u o'qituvchining yaqin ko'makdoshiga aylanadi yoki uning funksiyalarini to'liq bajarishi mumkin. Natijada, mantiqiy bog'langan qisqa yo'llardan shunday olib boriladiki, oqibatda o'quvchilar deyarli xato qilmaydilar va o'quvchi ularning natijasini ma'lum qilish bilan mustahkamlash imkoniyatini yaratadi hamda ta'lim maqsadini to'la amalga oshirish sari yana yangi qadamlar qo'yiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. R.A. Mavlonov, M. Arabova, G'. Salohitdinova "Pedagogik texnologiya" T. O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi. "Fan" nashriyoti. 2008.
2. J. G'. Yo'ldosheva, F. Yo'ldosheva, G'. Yo'ldoshev "Interfaol ta'lim sifat kafolati" T. 2008.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA QO'LLANILADIGAN METODLAR

Daniyoro'va Zulxumor Ishbayevna

Jarqo'rg'on tumani 18- sonli
umumiy ta'lim maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchisi.
normurodov.oibek@mail.ru

Daniyoro'va Saodat Ishbayevna

Jarqo'rg'on tumani 18- sonli
umumiy ta'lim maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchisi.
normurodov.oibek@mail.ru

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinflarda o'qish darslarining vazifalari, o'quvchilarning o'qish malakasini takomillashtirish va o'qish samaradorligini oshirishda qo'llaniladigan metod va usullari haqida yoritilib ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Motivlar, metod, reproduktiv, voqea, so'z, ibora, o'qish, didaktika, tasavvur, nutq va tafakkur.

Davlatimiz rahbari prezidentlik faoliyatining dastlabki kunlaridan boshlab yurtimizda innovatsion va kreativ fikrlaydigan, zamonaviy kadrlar tayyorlash, yoshlarni vatanparvarlik ruhida, yuksak ma'naviyat egalari etib tarbiyalash, shu maqsadda ta'lim tizimini takomillashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratib kelmoqda. Haqiqatan ham, jahondagi rivojlangan davlatlar tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, ularda jamiyat hayotini o'zgartirishga qaratilgan islohotlar avvalo ta'lim tizimidan, bog'cha, maktab, tarbiya masalasidan boshlanganini ko'ramiz. Chunki maktabni o'zgartirmasdan turib, odamni, jamiyatni o'zgartirib bo'lmaydi. Ta'lim va tarbiyaning asosi, poydevori bu – maktab.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonining ta'sirchanligini oshiradi, o'quvchilarning mustaqil fikrlash jarayonini shakllantiradi, o'quvchilarda bilimga ishtiyoq va qiziqishni oshiradi, bilimlarni mustahkam o'zlashtirish, ulardan amaliyotda erkin foydalanish ko'nikma va malakalarini shakllantiradi.

Insonning shakllanishi va ma'naviy yuksalishida ona tili va o'qishning o'rni beqiyosdir. Barcha bilim va tajribalar ushbu fanlar orqali shakllantiriladi. Shuning uchun ham birinchi sinfdanoq ona tili va o'qish fanlarini o'qitilishiga alohida e'tibor qaratmoq joizdir.

O'quvchilarda ijobiy tasavvur, nutq va tafakkurni o'stirish. Qadim-qadimdan ardoqlanib kelingan kitobga mehr-muhabbatni tarbiyalash, uni e'zozlashga o'rgatish. O'quvchilarni mustaqil fikrlashga, fikrlarini erkin bayon etishga o'rgatish.

O'qish inson hayotida muhim ahamiyatga ega. O'qishni bilmagan odamning ko'zi ojiz kishidan farqi yo'q. O'qish faoliyati boshlang'ich sinflarda barcha fanlarda amalga oshiriladi, lekin o'qishga o'rgatish o'qish darslarining asosiy vazifasidir. Kichik yoshdagi o'quvchini o'qishga o'rgatishda ularning umumiy rivojlanishi, psixologiyasini hisobga olish zarur. O'quv materialining hajmini oshirib yuborish, tinmay bir maromdagi o'qishni tashkil etish bolani o'qish mashg'ulotidan beziradi. O'quvchilarni qiziqarli topshiriqlar, didaktik o'yinlar asosida o'qitish o'qishga o'yin tusini beradi. Bola o'ynab charchamagandek, o'qib charchaganini sezmaydi. Didaktik jarayon uchta bir-biri bilan bog'liq komponentlardan iborat:

Motivlar, O'quvchining o'quv-bilish jarayoni, boshqarish Didaktik jarayonning samarali o'tishida bu komponentlar muhim o'rin tutadi. 1-sinfda o'qish darslari bir qancha vazifalarni bajaradi:

O'quvchilar asar mazmunini to'g'ri idrok etishlari, bilimlarini mukammal egallashlari, hayot haqida ma'lum tasavvurga ega bo'lishlari zarur. Bo'g'in tuzilishi murakkab bo'lmagan so'zlarni bo'g'inlab to'g'ri o'qish. Bolalar hayoti bilan bog'liq bir bo'g'inli, ikki bo'g'inli so'zlarni bir tekis o'qishlariga erishish. Buning uchun o'qituvchi o'qiladigan asar matnini o'rganish jarayonida o'qilishi qiyin o'rinlarni belgilashi va o'qishni differensial usulda tashkil etishi, ya'ni o'qilishi qiyinroq o'rinlarni yaxshiroq o'qiydigan o'quvchilarga, oson o'qiladigan o'rinlarni o'qish malakasi bo'sh o'quvchilarga o'qitishni mo'ljallashi lozim. Bog'in tuzilishi murakkab so'zlarni kartonga

solib yoki xattaxtaga bo‘g‘inlarga bo‘lib yozish, jo‘r o‘qitish usulidan foydalanish, so‘z ma‘nosini izohlash yo‘li bilan to‘g‘ri o‘qishni amalga oshirish kerak. 1-sinflarda o‘qishning ovoz chiqarib, ba‘zan shivirlab o‘qish turidan foydalanish talab etiladi. Chunki o‘qituvchi o‘quvchilarning to‘g‘ri o‘qishini hisobga olish va to‘g‘irlash imkoniyatiga ega bo‘lishi lozim. O‘qish darslarida turli janrdagi asarlarni o‘rganishda ham o‘quvchilarning badiiy asarni chuqur o‘zlashtirishlarini, asarni tahlil qila olishlarini ta‘minlashi kerakligini hisobga olgan holda metod tanlashga e‘tibor qaratildi. O‘qish darslarida izohli o‘qish, ijodiy o‘qish, yarim izlanishli, reproduktiv metodlardan foydalanish mumkin. Izohli o‘qish boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yoshi va saviyasiga mos bo‘lgan, ularning asta-sekin o‘qishini ta‘minlaydiga metod ekanligi uzoq yillik tajribalarda sinaldi. Izohli o‘qish ongli, tushunib o‘ylab o‘qishga o‘rgatadi. Izohli o‘qish tamoyillari:

Ijodiy o‘qish asar o‘qib berilgach, o‘quvchilarda hosil bo‘lgan tasavvurni aniqlash maqsadida o‘tkaziladigan suhbatda, hikoyalardagi lavhalarga sarlavha topishda reja tuzishda, asar ustida ijodiy xarakterdagi yozma ish yozishda o‘quvchilarni faollashtiradi.

Reproduktiv metodda asar matni qismlarga bo‘linadi, yozuvchining aytmoqchi bo‘lgan fikriga o‘quvchilar diqqatini tortib, uni aniqlab, yozuvchi voqeani ifodalashda foydalangan so‘z, ibora ifodalarni aniqlab ko‘rsatadi, ularga yuklatilgan ma‘noni o‘quvchilar bilan birga aniqlaydi. Bular o‘quvchilar uchun bir ko‘rsatma vazifasini bajaradi. O‘qituvchining yo‘llovchi savollari yordamida bu vazifani o‘quvchilar o‘zlari mustaqil bajaradilar.

Xulosa qilib aytganda, o‘qish fanida bu metod va usullardan foydalanish o‘quvchining o‘qish malakasini takomillashtirib, mustaqil fikrlash va og‘zaki bayon eta olish malakalarini shakllantirib rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Safarova R.G., Abdullayeva B.S . Boshlang‘ich ta‘lim konsepsiyasi.- Toshkent, 2019.
2. E. Shodmonov, G.Eshturdiyeva 1-sinfi uchun darslik Toshkent — 2017yil.
3. <https://www.pv.u>

NUTQ O‘STIRISH FAOLIYATLARI JARAYONIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH

Eshqobilova Sarvinoz Mengnimurot qizi

Termiz davlat universitetining

Pedagogika instituti 1-bosqich magistranti

bek.uralov0624@mail.ru

+998912369396

Annotatsiya: ushbu maqolada maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarda nutqni rivojlantirishga doir ko’rsatmalar hamda maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini shakillantirish bilan birgalikda ularning tafakkurini rivojlantirish to’g’risida tavsiyalar berilgan.

Kalit so’zlar: nutq, tafakkur, tarbiya, antonym, so’z, sinonim, gap, tarbiyachi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarning nutqini to’g’ri rivojlantirish uchun tarbiyachilar nutqni rivojlantirish metodikasini chuqur o’rganishi va ushbu sohaning fanga ma’lum bo’lgan metodlarini o’zlashtirgan bo’lishlari hamda bu bilimlar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarga nutqni o’zlashtirish qonuniyatlarini tushunib berishlari lozim, chunki nutq – bola shaxsini to’la-to’kis rivojlantirishning eng muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Atrofdagilar nutqini tushunish va bolaning o’z faol nutqi har qanday pedagogik jarayonda zarurdir[1].

Maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarga ta’lim – tarbiya berishda tevarak atrof bilan tanishtirish va nutqni rivojlantirish bo’yicha olib boriladigan ishlar katta o’rin egallaydi. Bu ishlar faqat mashg’ulotlardagina amalga oshirilmasdan, balki bolalarning kundalik hayotida ham, mehnat faoliyatida va o’yin faoliyatida amalga oshiriladi.

- bolaning o’z qarindoshlari, qo’shni tengdoshlari shaxsiga va faoliyatiga qiziqishini qo’llab-quvvatlash, birgalikdagi o’yinlarda ularning dialogik nutqini yo’lga qo’yishga ko’maklashish;
- turli muloqot vositalari, ya’ni - so’z, yuz ifodasi (imo-ishora)dan muayyan vaziyatni hisobga olgan holda tabaqalashtirilgan holda foydalanishni o’rgatish;
- bolalarning ertak va kichik hikoyalarni so’zlab berishga qiziqishini qo’llabquvvatlash;
- bolani “tovush», “so’z», “gap» atamallari bilan tanishtirish kabilardan iborat[2,3].

Bola nutqining rivojlanishi, bir tomondan, tashqi ta’sirlar bilan belgilansa, ikkinchi tomondan esa uning tasodifan yuz berishi, “o’z-o’zidan harakatga kelishi” mumkin. Bolalarning nutqini rivojlantirishda qo’llaniladigan o’yinli texnologiyalar mavjud bo’lib ularga quyidagilarni keltirishimiz mumkin.

“Antonim so’zlar” o’yini

Bu o’yin katta va tayyorlov guruhlarida o’tkazilishi mumkin. O’yin individual, guruh bilan ham o’tkazilsa ham bo’ladi. O’yin sharti qo’yidagicha: Tarbiyachi bolaga bir so’zni aytadi, bola esa shu so’zning qarama-qarshi ma’no anglatuvchisini topadi. Masalan: katta-kichik, issiq-sovuq, qattiqyumshoq, uzoq-yaqin va xokazolar. Odatda bollar o’yin boshida bir oz qiynaladilar, aytilgan so’zga javoban, antonim emas sinonim so’zlar bilan javob beradilar. Ammo o’yinning mohiyatini tushunib olganlaridan so’ng abstrakt tushunchalarni ham osonlik ilan anglaydilar, hamda tezlik bilan javob berishga xarakat qiladilar. Masalan: chaqqon-yalqov, ishchan-dangasa, odobli-odobsiz va xokazolar[3,5].

“Avval nima bo’lgan edi” o’yini

Bu o’yin shartiga ko’ra bolalar tarbiyachi tomonidan aytilgan narsaning avval nima bo’lganini aytishlari kerak. Masalan: jo’ja-tuxum, ot - toychoq, kapalak - qurt kabilar. Bundan tashqari bittadan ko’p ma’noga ega bo’lgan so’zlardan ham foydalanish mumkin. Masalan: non - un - bug’doy, uy - g’isht - loy, stol - yog’och - daraxt - urug’, ko’ylak - mato - ip - paxta - chigit tarzida o’yin davom etaveradi. Bu tarzda tashkil etilgan mashg’ulotda tarbiyalanuvchi bolalar hech qanday tazyiqsiz erkin fikrlay boshlaydi va o’z fikrlarini ochiq bayon etadilar hamda boshqalarni ham hurmat qilishga o’rganadi. [4,5].

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirish davomida ularda fikrlash ko’nikmasini hosil qilishi, tengdoshlari va kattalarning nutqlarini tushunishlari,

atrofdagilar bilan erkin fikr almashishlari talab etiladi. Maktabgacha tayyorlov guruhlarini bolalarini savodga o'rgatishda multimedia, har xil o'yinli texnologiyalardan foydalanish, mashg'ulotlarning samaradorligini oshirish bilan bir qatorda, bolaning eslash qobiliyatlari bilan birgalikda maktabgacha yoshdagi bolalarning tafakkurini ham rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. D.R. Babayeva. Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi. (Darslik). – T.: «Barkamol fayz media», 2018, – 432 b.
2. D.R. Babayeva, G.O.Najmiddinova. Bolalarni nutqini o'stirish. (O'quv qo'llanmasi) Toshkent: 2020, 185 b.
3. Babaeva D.R. Nutq o'stirish metodikasi. O'quv qo'llanma. - T.: TDPU, 2016.
4. Vaxobova F.N, Rasulova M. Sh. va boshqalar «Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'yiladigan davlat talablari».–T., 2008.
5. M.Berdiyeva, S.Bo'ranova “Science and Education” Scientific Journal April 2021 / Volume 2 Issue 4. 425-429 b.

DARS MASHG‘ULOTLARIDA ZAMONAVIY TA’LIM VOSITALARIDAN FOYDALANISH

Isomidinova Sayyoraxon Nematovna
Farg‘ona shahar, 29-maktab o‘qituvchisi

Annotatsiya: ma’lumki, zamonaviy ta’lim vositalari – interaktiv, audio-vizual, multimediali o‘quv jihozlari – shunchaki zamonaga mos rusumga aylanib borayotgan vositalar emas, balki o‘quvchilar shaxsini rivojlantirish uchun imkoniyatdir. Ushbu maqolada ta’lim jarayonida zamonaviy ta’lim vositalaridan biri bo‘lmish multimedia vositalaridan foydalanish va ularning ta’lim samaradorligini oshirishdagi o‘rni to‘g‘risidagi fikrlar bayon qilingan.

Kalit so‘zlar: o‘quv jihozlari, zamonaviy ta’lim vositalari, multimedia.

Zamonaviy ta’lim tizimining vazifasi esa shunchaki bilim berishdangina emas, balki o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini loyihalashtirishga yordam berishdan iborat. Har qanday nazariy bilim amaliyot bilan mustahkamlanishi zarur. Shu sababli o‘qituvchi bergan nazariy axborotlariga qo‘shimcha sifatida ta’lim jarayonida amaliy, laboratoriya, loyihali faoliyat talab etiladi. Bu mustaqil tadqiqot ishlariga malaka va ko‘nikmalarini shakllantirishga yordam beruvchi omil bo‘lib, butun ta’lim faoliyati davomida foydalanilishi zarur. O‘quvchilarni ta’lim jarayoniga faol jalb etish, qiziqtirish juda muhim. O‘qitishni qiziqarli bo‘lishi hamda unda barcha talabalarning to‘liq fikru-zikri bilan faollashishi asosida ta’lim jarayoni juda samarali o‘tadi. Bunda ko‘rgazmali vositalar ham muhim o‘rin tutadi, ular axborotning turli manbalari bilan ishlash va olingan natijalarni solishtirish qobiliyatini rivojlantiradi. Ta’lim jarayonining to‘g‘ri tashkil etilishi natijasida ta’limning universal ta’siri, uning asosida esa – foydali malaka va ko‘nikmalar, nihoyat keng doiradagi salohiyatlari shakllanadi. O‘qituvchilarning an’anaviy o‘qitish usulida laboratoriya va amaliy ishlar o‘tkazilishi uchun ko‘p vaqt ajratiladi. Bu davr ruhiga mos mutaxassis-kadrlar tayyorlashning juda muhim tarkibiy qismidir. U nafaqat o‘quvchining nazariy bilimlarini mustahkamlashga, o‘quv materialini o‘zlashtirish samarasini oshirishga, balki muayyan sohada amaliy ko‘nikmalarni hosil qilishga ham ko‘mak beradi.

Texnologiyalar tez sur’atda rivojlanayotgan hozirgi vaqtda amaliy mashg‘ulotlar uchun laboratoriya va stendlarni har bir o‘quv yilida takomillashtirish talab etiladi. Buning uchun esa qo‘shimcha sarf-xarajatlar ko‘zda tutilishi zarur.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, mutaxassis-kadrlarni tayyorlash uchun muhim vazifalarni hal etishga yordam bera oladigan yangi samarali, hammabop pedagogik uslubni joriy etish zaruriyati tug‘iladi. Buning uchun laboratoriya stendlari va o‘quv ustaxonalaridagi mashg‘ulotlar barcha o‘quvchilar uchun nafaqat qiziqarli, balki qulay va oson bo‘lishiga erishish lozim. Mashg‘ulotlar o‘ziga jalb eta olishi, barcha ruhiy va didaktik omillarni hisobga olishi, jarayonlarni jo‘shqin tarzda namoyon etishi, mashg‘ulotlar o‘tkazish va o‘qitilayotgan fanni o‘zlashtirishni, umuman, butun ta’lim jarayoni samarasini oshirishi, o‘quvchilarda o‘z egallagan bilimlariga baho berish imkoniyatini ta’minlashi zarur. Zamonaviy multimediali texnologiyalarning tatbiq etilishi yuqorida ko‘rsatilgan vazifalarni hal qilishda va an’anaviy o‘qitish usulining bir qator kamchiliklarini bartaraf etishga ko‘mak beradi.

Hozirgi davrda oliy va o‘rta maxsus ta’lim muassasalarida virtual stendlardan muvaffaqiyatli foydalanilmoqda. Virtual stendning o‘zi nima va ta’lim samarasini oshirishda qanday ahamiyatga molik? Virtual stend – bu o‘quv amaliy stend yoki o‘quv-malaka ustaxonasi bo‘lib, o‘quvchilarning nazariy bilimlarini mustahkamlashga, kompyuter dastur va texnologiyalari orqali ma’lum yo‘nalishda zaruriy ko‘nikmalarni hosil qilishga yordam beruvchi ta’limiy AKT vositasidir. Virtual stendlar har bir o‘quvchiga texnikaga oid o‘z kirish ko‘rsakichlarini “o‘rgatishga”, o‘z bilimlarini nazorat qilishga imkon beradi. Laboratoriya ishini o‘tkazishda, uni zarur tartibda tushunish va boshqalar bilan bog‘liq vaqt yo‘qotish masalasi esa kompyuter samarasi hisobiga bartaraf etiladi. Bunda moliyaviy xaziralarning tejab qolinishi muhimdir. Zamonaviy oddiy kompakt diskka o‘nlab, ba’zan esa yuzlab laboratoriya ishlarini joylashtirish mumkin. Endi bir dona shunday virtual laboratoriya stendi qanchalik arzonga tushishini hisoblab chiqish qiyin emas.

Bundan tashqari, ular bilan birga, ta’lim muassasalarini yalpi ta’minlash mumkin. Internetga ulanish tarmog‘ining mavjudligi esa, undan ham yaxshi samara beradi. Ta’lim jarayoniga virtual stendlarning joriy qilinishi natijasida, an’anaviy ta’limga nisbatan mutaxassislarni tayyorlash

bo'yicha ta'lim jarayonining yanada yuqori sifati ta'minlanadi. Bunga avtomatlashtirilgan o'qituvchi va test o'tkazuvchi, tizimlar, test topshiriqlari va o'z-o'zini tekshirish uchun savollardan iborat ixtisoslashgan o'quv-uslubiy qo'llanmalardan foydalanish, o'quv jarayonining uslubiy asosini tezkor yangilash hisobiga erishiladi. Bugungi kundagi o'qitishning tashkiliy shakllari, zamonaviy multimedia texnologiyalari hamda ta'lim uchun turli zarur imkoniyatga ega bo'lmoqdamiz. Bu esa ma'lum darajada turli ta'lim muassasalari mutaxassislari diplomlarining qadri yuqori bo'lishini ta'minlaydi. Bugungi kunda multimedia texnologiyalari – ta'lim jarayonini axborotlashtirishning istiqbolli yo'nalishlaridan biridir.

Ta'lim jarayoniga multimedia texnologiyalarini joriy etish o'quvchilarni intellektual rivojlantirish hamda jamiyatimizni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiy ettirishning muhim shartidir. Shu sababli ham bugungi kun o'qituvchisi tinimsiz o'z ustida ishlashi, keng ijodiy tafakkurga ega, ilg'or pedagogik va multimedia texnologiyalarini samarali qo'llay oladigan shaxs sifatida o'z kasbiy-mutaxassisligi uchun zarur fazilatlar egasi bo'lishi davr talabidir. Ta'lim jarayoniga zamonaviy axborot texnologiyalarining joriy etilishi dasturiy va metodik ta'minotni takomillashtirish, moddiy baza, shuningdek, o'qituvchi mutaxassislarning malakasini oshirishni talab etadi. Multimedia vositalari pedagog-kadrlarining malakasini va mahoratini yanada oshirishlarida ham muhim ahamiyatga molikdir.

Adabiyotlar:

1. Aleks Muur. Ta'lim berish va Ta'lim olish: Pedagogika, Ta'lim dasturi va tarbiya. Bouling Grin shtati Universiteti kutubxonalari, 2012. – B. 6-7.
2. Muslimov N., Usmonboeva M., Mirsolieva M. Innovatsion ta'lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik. O'quv uslubiy majmua. - Toshkent, 2016. - B. 70-71.

O'QUVCHILARNI HAR TOMONLAMA YETUK BO'LIB KAMOL TOPISHIDA SPORT TO'GARAKLARINING O'RNI

Mirzaliyeva Gulhayo Ergashbay qizi

Ohangaron tumani 18-umumiy o'rta ta'lim maktabi

I-toifali jismoniy tarbiya fani o'qituvchisi

Tel: +99899 986-23-26

Annototsiya: o'quvchilarni bo'sh vaqtini to'g'ri tashkil etish, sportga qiziqishlarini orttirish, ularni chaqqonlikka, o'z oldilariga qo'ygan maqsadlariga erishishga, bir-biri bilan hamjixat va do'stona munosabatda bo'lishga undaydi.

Kalit so'zlar: Umid nihollari, Barkamol avlod, Universiada, suzish, kurash.

Har qanday mamlakatning ertangi kuni, kelajak taraqqiyoti birinchi navbatda xalqning, yoshlarning jismoniy va ma'naviy kamoloti bilan o'lchanadi. Ayni paytda xalqning jismoniy, intellektual salohiyatini ro'yobga chiqarish, bu borada tegishli zahiralarni shakllantirish, XXI asrda taraqqiyot va yuksalish kafolatiga aylanib bormoqda. Bu haqiqatni chuqur va har tomonlama idrok etib, mamlakatimiz mustaqillikka erishgan dastlabki kunlaridan boshlab yurtimizda sog'lom va barkamol avlod tarbiyasini davlat siyosatining eng muhim va ustivor yo'nalishlaridan biriga aylantirish, yurtimizda ham o'ziga xos milliy tizim yaratish chora-tadbirlari amalga oshirib kelinmoqda.

Bugungi kunda zamonaviy sport inshootlari, o'yingoh majmualarning barpo etilishi o'quvchi yoshlarni ommaviy sport musobaqalari bilan to'liq qamrab oladigan “Umid nihollari”, “Barkamol avlod”, “Universiada” o'yinlaridan iborat uch bosqichli milliy tizimning shakllanishiga asos bo'ladi.

Natijada sport, jismoniy tarbiya yoshlar dunyoqarashiga ijobiy ta'sir etib, jismoniy intellektual resurslar rivojining yangi bosqichga ko'tarilishini ta'minlamoqda. Qolaversa, davlatimiz rahbari ijtimoiy, ma'naviy-ma'rifiy sahalardagi ishlarni yangi tizim asosida yo'lga qo'yish bo'yicha 5 ta muhim tashabbusni ilgari surdi. Bunda ikkinchi tashabbus-yoshlarni jismoniy chiniqtirish, sport sohasida qobiliyatini namoyon qilishlari uchun zarur sharoitlar yaratishga yo'naltirilgan. Mana shunday yaratib berilgan imkoniyatlardan foydalanib, o'quvchi yoshlarimizni qiziqishiga qarab sportning turli xil yo'nalishlariga jalb qilib, ulardan yangi chempionlarni tayyorlashimiz zarur. Buning uchun darsdan tashqari sport to'garak mashg'ulotlarini tashkil etish va to'garaklarda o'quvchilarni turli sport yo'nalishlari bo'yicha puxta tayyorlab borish kerak. Sportning suzish turidan to'garak mashg'ulotlarini tashkil etish.

Murabbiy bolalarga suzishni o'rgatish jarayonida odam va suv muhitining o'zaro ta'siriga bog'liq qonun-qoidalaridan imkon qadar maqsadli ravishda foydalangan holdagina to'g'ri suzish ko'nikmasini shakllantirishi mumkin. Suzish 4 bo'limdan iborat bo'lib, ular suzish sporti, suzish o'yinlari, amaliy va figurali suzish nomlari bilan ataladi. Suzish sporti maxsus qoidalariga ko'ra belgilanadigan turlar va masofalar bo'yicha musobaqalarni o'z ichiga oladi. Bellashuvlar standart xajmdagi basseynlarda 50-1500 metr masofaga, shuningdek, ochiq suv havzalarida turli masofalarga suzish musobaqalari shaklida o'tkaziladi.

Suv o'yinlari turli harakatli va suvdagi o'yinlarni o'z ichiga oladi. Bunday suzish asosan yosh suzuvchilarni o'rgatish va tayyorgarlik mashg'ulotlari paytida qo'llaniladi. O'yinlar kuchli his-tuyg'ularni uyg'otadi, bolalarning faolligini oshiradi, tashabbus ko'rsatishga undaydi. Suzish yurak-qon tomirlari va nafas olish tizimlari faoliyatining yaxshilanishiga ko'maklashadi.

Vatanparvarlik, jasurlik g'oyalarini o'zida mujassam etgan milliy qadriyatimiz bo'lgan kurash-dunyoda sport turi sifatida tan olindi, Xalqaro “Kurash” assotsiatsiyasi tashkil topdi. Kurash to'garagining asosiy ish shakli musobaqalarda qatnashish, guruhlardagi o'quv mashq mashg'ulotlari hisoblanadi. Kurash-o'quvchilarda kuch, chidamlilik, egiluvchanlik, chaqqonlik va tezkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. “Sportchi” so'zi talaffuz etilganda ko'z o'ngimizda, nafaqat kuchli, chidamli va chaqqon hamda qaddi qomati kelishgan yigit yoki qiz gavdalanibgina qolmay, irodali, to'g'ri hayotga doim yaxshi umid bilan qaraydigan, optimistik kayfiyatdagi, har qanday qiyinchiliklarni oson yenguvchi, kamtarin insonni tushunamiz. Shunday ekan sport to'garaklarini muntazam tashkillashtirib, sportchi yoshlarni ko'paytirishimiz kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.D.Novikov, L.P. “Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi” Toshkent 1975
2. A.Abdullayev “Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi” Farg'ona 2000

SOME EFFECTIVE ACTIVITIES BASED ON IMPROVING STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE

Musayeva Makhsuda Akromkhonovna

Teacher, 162- school, Chilanzar district, Tashkent

Abstract: Language is the chief means by which the human personality expresses itself and fulfills its basic need for social interaction with other persons.

As well as, language learning process is an amazing fact and language acquisition is one of the most impressive and fascinating aspects of human development. The article deals with the issues based on analyzing effective activities based on improving students' communicative competence.

Key words: language acquisition, learners, activity, communicative competence.

Foreign language acquisition theories emphasize the role of the environment, especially opportunities to interact with speakers who adapt their language and interaction patterns to meet learners' needs. The ever-growing need for good communication skill and speaking skill in English has created a great demand in the methods of teaching English.

Learning is enhanced when learners are involved in the decision making process and the content of the course is directly related to their immediate needs. For these reasons, we found that it is prudent to not only diagnose the learners' linguistic problems, but also the communicative contexts in which they use English outside the classroom.

Sample activities are given below:

1. Spot the difference: Information-gap activity

Speech and conversational activities are learner-centered and they demand from the speakers the need to focus on the social pressures of face-to-face interaction. A conversation is truly communicative event where dynamic exchanges of information take place.

An important aspect of communication in CLT is the notion of information gap. This refers to the fact that in real communication, people normally communicate in order to get information they do not possess. This is known as information gap. In this activity the students should use their linguistic and communicative resources in order to obtain information. In doing so, they will draw available vocabulary, grammar, and communication strategies to complete the given task.

This activity is very amusing for the learners and all participated very enthusiastically. Since this activity does not elicit much speech from the students, they are able to show their full participation actively. It has made students to ask questions and give answers, agree and disagree with the answers. Here the conversations of the students are very little but this can be considered as a starter task for conversation. But we were able to succeed in making our students to do everything in collaboration with each other.

2. Group Discussion:

Usually discussion skills are not much encouraged in ESL classrooms, as a result of negative experiences. But guided discussions are always preferable, as they provide a frame work within which learners are constrained to operate.

The success of the discussions depends on the willingness of all the participants to make substantial contributions to the process. Their active contribution depends on the knowledge of the topic under discussion. Next step is the formation of partner groups or observer-evaluators. These formations ensure that students have reasonably frequent opportunities not just to participate in discussions, but also to observe, describe and evaluate the process as a whole.

This activity is substantially learner-centered. Examples:

1. Women Empowerment
2. Education in India
3. International terrorism
4. Balance between professionalism and family
5. Is globalization really necessary?
6. Go Green

In group discussion activity, the students are made to speak a dialogue, by looking at the person they are addressing, and speak their lines meaningfully. In other words, they should speak, not read the dialogues. It is important to make sure that all students participate in discussion. The teacher can act only as a monitor to monitor over the language use. This could help them share their ideas

and thoughts in a comfortable atmosphere.

3. Role-play:

The usage of role-play in ESL classrooms is implemented when the students are asked to say the lines of a dialogue. The use of role play has got a tremendous number of possibilities for communication practice.

1.Plays:

The students are asked to choose their favourite plays they have already read or composed, or from the actual literature of the target language. They are also allowed freely to role play only a portion or a particular scene from a play. They could write out their own scripts also and perform before the audience.

2.Simulations and Role play:

In simulations the individual participants speak and react as themselves, but the group role, situation and task is an imaginary one. Sample exercise: The students are informed that they are the committee members of a newly organized old age home. To set up the home properly with all kinds of amenities they would need more money, so they have to raise the fund. For raising sufficient money, ways and means of collecting fund are elicited from the students and the teachers also provide their suggestions.

References:

1. Roginko, E.V. Interactive methods of teaching student's foreign language professional communication based on the text types for specific purposes. PhD thesis (Education), Moscow. 2010
2. Shahin Sultana. Design of materials and tasks for making ESPclasses interactive. English for Specific Purposes World, ISSN 1682-3257, <http://www.esp-world.info>, Issue 37, vol. 13

TARBIYACHINING PEDAGOGIK MAHORATI

Orazshaeva Ziywar Satullaevna

Qoraqalpog'iston Respublikasi
Qanliqo'l tumani 13-sonli maktabgacha
ta'lim tashkiloti tarbiyachisi

Annotatsiya: Maqolada tarbiyachi kasbiy mahorati, pedagogik mahorat yuksak darajada pedagogik faoliyatining taraqqiy etishini, pedagogik texnikani egallashni, shuningdek, pedagog shaxsi, uning tajribasi, fuqorolik va kasbiy mavqeini ifodalashi haqida aytilgan.

Kalit so'zlar: Tarbiyachi, kasbiy mahorat, pedagogik mahorat, pedagogik faoliyat, pedagogik texnika.

Pedagogik mahoratga erishish pedagogning muayyan shaxsiy sifatleri bilan amalga oshadi. Pedagogik mahorat yuksak darajada pedagogik faoliyatining taraqqiy etishini, pedagogik texnikani egallashni, shuningdek, pedagog shaxsi, uning tajribasi, fuqorolik va kasbiy mavqeini ifodalaydi. Pedagogik mahorat kategoriya sifatida o'zining ilmiy asoslariga ega. So'nggi yillardagi ilmiy yondashuvlar bu holatga nisbatan quydagicha xulosa qilishga imkon berdi: pedagogik mahorat kasbiy faoliyatdagi induviduallikning yorqin ko'rinishi sifatida tushuniladi. Pedagogik mahorat kategoriyasi kasbiy faoliyat nuqtai nazaridan kishi induvidualligini xarakterlaydi.

Pedagogik mahorat - "Tarbiya va o'qitishda yuqori darajaga erishish va uni doimo takomillashtirib borish imkonini ta'minlovchi san'at bo'lib, ta'lim oluvchiga mehr qo'ygan va o'z kasbini sevgan, har bir pedagogning qiladigan ishi. O'z ishining mohir ustasi bo'lgan pedagog – bu yuksak daraja madaniyatli, o'z fanini chuqur biladigan, fanning yoki san'atning tegishli sohalarini yaxshi tahlil eta oladigan, tarbiyalash va o'qitish uslubiyotini mukammal egallagan mutaxassisdir".

"Pedagogik mahorat"ning maqsadi - pedagoglarga kasbiy ijod, mahorat malakalarini shakllantirish, pedagogik texnikani egallash to'g'risida tushuncha berishdan iborat.

Pedagogik mahorat- bu -tarbiyachining shunday shaxsiy (bolajonligi, hayrihohligi, insonparvarligi, mehribonligi va h.k.) va kasbiy (bilimdonligi, zukkoligi, fidoiyligi, ijodkorligi va h.k.) fazilatlarini belgilaydigan xususiyatki, u o'z fanini chuqur va atroflicha bilishda, psixologik va metodik tayyorgarlikda, yoshlarni o'rgatish, tarbiyalash va rivojlantirishning optimal yo'llarini izlab topib amaliy faoliyatda qo'llashida namoyon bo'ladi.

Pedagoglik sharafl, lekin juda murakkab kasb. Yaxshi bo'lish uchun pedagogik nazariyani egallashning o'zigina etarli emas. Chunki pedagogik nazariyada bolalarni o'qitish va tarbiyalash haqida umumiy qonun qoidalar, umumlashtirilgan uslubiy g'oyalar bayon etiladi, yosh individual xususiyatlarini e'tiborga olish ta'kidlanadi. Maktabgacha ta'lim hayoti kichik pedagogik jarayon bo'lib, juda xilmaxildir. Pedagogik nazariyaga mos kelmaydigan vaziyatlar uchrab turadi. Bu esa pedagogdan keng bilimdonlikni, puxta amaliy tayyorgarlikni, yuksak pedagogik mahorat va ijodkorlikni talab qiladi.

Hozirgi kun tarbiyachisi:

-Pedagogik faoliyatga ko'p qirrali, ijodkor, ishbilarmon, milliy madaniyat va umuminsoniy qadriyatlarini, dunyoviy bilimlarni mukammal egallagan, diniy ilmlardan xabardor shaxs;

- O'zbekistonning mustaqil davlat sifatida taraqqiy etishiga ishonadigan, vatanparvarlik burchini to'g'ri anglagan, e'tiqodli fuqaro;

- Ixtisosga doir bilimlarni, psixologik, pedagogik bilim va mahoratni, shuningdek nazariy ilmlarni mukammal egallagan ;

- Pedagoglik kasbini va bolalarni yaxshi ko'radigan, har bir bola ulg'ayib, yaxshi inson bo'lishiga chin ko'ngildan ishonadigan, ularning shaxs sifatida rivojlanib, inson sifatida kamol topishiga ko'maklashadigan;

- Erkin va ijodiy fikrlay oladigan, talabchan, adolatli, odobli bo'lmog'i darkor.

Davlatimiz xalq ta'limi sohasida o'rta qo'yayotgan vazifalarni bajarish ko'p jihatdan pedagogga bog'liq. Hozirgi kunda ta'lim-tarbiyadan ko'zda tutilayotgan maqsadlarga erishish, pedagoglarning xilma-xil faoliyatini uyushtirish, ularni bilimli, odobli, e'tiqodli, mehnatsevar, erkin fikrli, ongli barkamol inson qilib o'stirish pedagoglar zimmasiga yuklatilgan.

Tarbiyachi kasbiy mahorat bu – ma'lum shaxsiy (bolalarni sevishi, mehribonligi, hayrixohligi va h.k.) va kasbiy (bilimdonligi, javobgarlikni his qilishi, ijodkorligi erudiciyasi va h.k.) fazilatlarining

yig'indisi hisoblanib, u pedagogik-psixologik, usulubiy tayyorgarligida, bolalarni tarbiyalashning optimal yo'llarini izlab topishida namoyon bo'ladi. Shuning uchun tarbiyachining kasbiy mahorat, bilimdonligi, zukkoligi, ijodkorligi bilan birga shaxsiy sifatlarni ham takomillashtirishni ham taqozo qiladi.

Pedagogik faoliyatga ko'p qirrali, ijodkor, ishbilarmon, milliy madaniyat va umuminsoniy qadriyatlarni, dunyoviy bilimlarni mukammal egallagan, diniy ilmlardan xabardor shaxs milliy qadriyatlar, urf-odatlar, an'analarni bo'lishi va ularni yoshlar ongiga etkazib tarbiyalanuvchilarni ota-bobolarimiz yaratgan boy merosga hurmatni tarbiyalay olishi kerak. Mohir avvalo mafkuraviy tayyorgarlikka ega bo'lishi lozim. Buning uchun avvalo murabbiyning o'zi milliy qadriyatlarning mohiyat mazmunini chuqur anglashi, ularga hurmat e'tiqodi bo'la olishi darkor.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, tarbiyachining pedagogik mahorati bu -tarbiyachining shaxsiy bolajonligi, insonparvarligi, mehribonligi va kasbiy bilimdonligi, zukkoligi, fidoiyiligi, ijodkorligi kabi fazilatlarini belgilaydigan xususiyatki, u o'z kasbi bo'yicha chuqur va atroflicha bilishda, psixologik va metodik tayyorgarlikda, yoshlarni o'rgatish, tarbiyalash va rivojlantirishning optimal yo'llarini izlab topib amaliy faoliyatda qo'llashida namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar

1. Saidahmedov N. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya. – T.: ОПИ, 2003.
2. Sultanova G. A. Pedagogik mahorat. – T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2005.
3. O'tkir Tolipov, Dilnoz Ro'ziyeva. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: “INNOVATSIYA-ZIYO”, 2019

BOSHLANG'ICH TA'LIM DARSLARIDA O'QUVCHILARNING NUTQINI O'STIRISH USULLARI.

Risboyeva Umida Zulpikorovna

Ohangaron tumani 35-umumiy o'rta ta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: O'qish va ona tili darslarida og'zaki nutqni o'stirish uchun keng imkoniyatlar mavjud. Darslarda lug'at ustida ishlashda o'quvchilar matn ichidagi ma'nosini tushunmaydigan so'z va gap tuzish, bayon, inshoga doir turli xil mashqlar nutqiy malakalarni egallashda ularga yordam beradi.

Kalit so'zlar: nutq o'stirish, til vositalari, lug'at.

O'quvchilar nutqini o'stirish uchun barcha o'quv predmetlaridan o'tkaziladigan mashg'ulotlar bilan uzviy ravishda bog'lanadi. O'qish va ona tili darslarida o'quvchilar til yordamida tabiat va kishilar hayoti haqida bilim oladilar, ular kuzatishni, o'ylashni va ko'rganlari, eshitganlari, o'qiganlari haqida to'g'ri bayon qilishni o'rganadilar. Darslar bolalar lug'atini boyitishga samarali yordam beradi, nutqni to'g'ri tuzishni o'rgatadi.

O'qish, odobnoma, ona tili darslarida tilni maxsus o'rganish bilan bolalar alohida tovush, bo'g'in, so'z va gaplarni eshitishga va aytishga o'rganadilar. Ular maqollar, topishmoqlar, ertaklar, hikoya va masallar, she'r, ruboiy, hikmatli so'zlar orqali juda ko'p yangi atamalarni bilib oladilar. O'quvchilar nutqini o'stirishda o'qituvchining nutq madaniyati katta ahamiyatga ega. O'qituvchi barcha darslarda, sinfdan va maktabdan tashqari mashg'ulotlarda faqat orfoepik talaffuz va adabiy til me'yorlariga rioya qilgan holda ifodali, ta'sirli so'zlashi, shuningdek, har doim o'quvchi bilan muomala madaniyatiga alohida e'tibor qaratish lozim. Bu bilan u o'quvchilarni ifodali so'zlashga, xatosiz, chiroyli so'zlashga o'rgatadi, tilga sezgirlikni uyg'otadi.

Maktab o'quvchilarining nutqini o'stirishga alohida ahamiyat berib kelinmoqda. O'qish darslarida o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini o'stirishda kichik parchalarni o'qish, ifodali o'qish, maznunini o'zlashtirish, hikoya qildirish va yozma ish turlari: diktant, bayon va inshodan foydalaniladi.

Maktablarda o'quvchilarning savodxonligini oshirish uchun interfaol metodlar, didaktik o'yinlar, mashq topshiriqlar, rebus va krassvordlar orqali o'quvchilarning amaliy tafakkur va tasavvurlarini shakllantiradi, mantiqiy fikrlash va hozirjavoblik qobiliyatlarini rivojlantiradi. O'qish o'qitish metodikasini o'rganish jarayonida quyidagi vazifalar bajariladi:

- o'quv mashg'ulotlarida til va nutq hodisalarini o'zaro farqlash, qiyoslash, umumlashtirish asosida olib borib, o'quvchining mustaqil va ijodiy fikrlashi uchun keng imkoniyat yaratib berish;

- o'quvchi faoliyatini so'zga ehtiyoj hosil qiladigan o'quv topshiriqlari orqali maqsadli boshqarib borish, so'z boyligini oshirishni, tafakkur doirasini kengaytirish, nutqiy salohiyatni shakllantirish;

O'quvchilar nutqini o'stirishda aniq belgilangan bir qator talablarga rioya qilinadi:

1. **O'quvchilar nutqi mazmundor bo'lsin.** Hikoya yoki insho o'quvchilar uchun yaxshi ma'lum bo'lgan dalillar, ularning kuzatishlari, kitoblardan, radioeshittirish va teleko'rsatuvdan olgan ma'lumotlari asosida tuzilsagina mazmunli bo'ladi. Bolalar bilmagan narsa, ko'rmagan voqea-hodisalar haqida yetarli tayyorgarliksez so'zlashga yo'l qo'yilsa, nutq mazmunsiz chiqadi.

2. **Nutqda mantiqiylik bo'lsin.** O'quvchilar nutqi mantiqan to'g'ri bo'lishi, fikr izchil, asosli bayon etilishi, asosiy o'rinlar tushirib qoldirilmasligi, mavzuga aloqador bo'lmagan ortiqchalikka yo'l qo'yilmasligi talab etiladi.

3. **Nutq aniq bo'lsin.** O'quvchi dalillar, kuzatishlar, taassurotlarini haqiqatga mos ravishda oddiy bayon etibgina qolmay, shu maqsadning eng yaxshi til vositalaridan (so'z, so'z birikmasi, gaplar) foydalangan holda, maxsus tasvirlar bilan ifodalashni o'rganadi.

4. Nutq til vositalariga boy bo'lish kerak. Mazmunni aniq ifodalash uchun o'quvchining nutqi til vositalariga boy bo'lishi, u har qanday vaziyatda ham kerakli sinonimlardan, xilma-xil tuzilgan gaplardan mazmunga eng mosini tanlab tuzish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Ro'ziboeva O'. va boshq. Kichik yoshdagi bolalar nutqini o'stirish. –T.:«O'zbekiston», 2001.
2. O'qish .O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma. 2016 yil.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA DARSLARINI INTERFAOL USULLAR YORDAMIDA TASHKIL QILISH

Salamova Muqaddas Abdusamadovna

Namangan viloyati Namangan shahri

51-umumiy o'rta ta'lim maktabining

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda interfaol usulda matematika darslarini o'quvchilarga yetqazish hamda matematik masalalarni innovatsion usulda o'qitish haqida fikr boradi.

Kalit so'zlar: Matnli masalar, matematik tushunchalar, arifmetik amallar, sodda masalalar, o'quvchilarning fikrlash qobiliyati.

Matnli masalalar yechish bolalarda avvalo, mukammal matematik tushunchalarni shakllantirish ularning programmada belgilab berilgan nazariy bilimlarini o'zlashtirish bilan birga o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Masalan: Agar biz o'quvchilarda qo'shish haqida to'g'ri tushuncha shakllantirishni istasak, buning uchun bolalar yig'indisini topishga doir etarli miqdorda sodda masalalarni deyarli har gal to'plamlarni birlashtirish amalini bajarib echishlari zarur. Masalan: quyidagi masala berilgan. Ahmadda 6 ta rangli va uchta oddiy qalam bor. Ahmadda hammasi bo'lib nechta qalam bor?

Buni yechish uchun oldin 6 ta cho'p oladilar va buning yoniga yana 3 ta cho'pni surib qo'yadilar, va hammasi bo'lib nechta cho'p bo'lganini sanaydilar. So'ngra masalani yechish uchun 6 ga 3 ni qo'shish kerkligi va hosil bo'lgan 9 son bu ikki sonning yig'indini bo'lishni tushuntiradi.

Shunga o'xshash masalalarni ko'plab yechib bolalar qo'shish amali haqidagi tushunchalarni asta sekin egallab boradilar va uni umumlashtirish asosida qo'shish uchun ularni birga sanash kerakligini tushunadilar. Masalan: amalning noma'lum kamponentini topishga doir masalani yechayotib o'quvchilar arifmetik amallar kamponentlari va natijalar orasidagi bog'lanishni ajratish va uni masalalar echishga qo'llashga harakat qiladilar.

Masalalarda aniq material bo'lib ular yordamida o'quvchilarda yangi bilimlar vujudga keladi hamda uni echish jarayonida fikrlash amallarini bajarishga o'rganadilar. Bunga 1-sinf matematika kursidagi sodda masalalardan keltiramiz 1. Bir likopchada 8 ta, ikkinchi likopchada birinchidagidan 2 ta ortiq anor bor. Ikkinchi likopchada nechta anor bor?

1- likopchada 8 ta anor, 2-chisida 2 ta ortiq.

Yechish: $8+2=10$ ta.

Javob: Ikkinchi likopchada 10 ta anor bor.

2. Bir idishda 10 l, ikkinchisida 3 l kam paxta yog'i bor. Ikkinchi idishda necha litr paxta yog'i bor?

1-idishda— 10 l

2-idishda - ? -3 l kam.

Yechish: $10-3=7$ l

Javob; Ikkinchi idishda 7 litr paxta yog'i bor.

Mavjud bilimlar va fikrlash qobiliyatlar tadbqiq qilinishi jarayonida mustahkamlanib boradi. Masalalarni shakllantirishda aniq material bo'lgan holda nazariyani amaliyot bilan o'qitishni turmush bilan bog'lab olib borish imkonini beradi. O'quvchi masalalarni yechayotganda ko'p matematik tushunchalar aniq hayotda odamlarning tajribasida o'z ildizi ekanligiga ishonch hosil qiladi.

Interfaol ta'lim o'z xususiyatiga ko'ra didaktik o'yinlar orqali evristik (fikrlash, izlash, topish) suhbat – dars jarayonini loyihalash orqali muammoli vaziyatni hosil qilish va yechish orqali kreativ – ijodkorlik asosida axborot kommunikatsion texnologiyalar yordamida amalga oshirish metodlarini o'z ichiga oladi .

Axborot kommunikatsion texnologiyalar asosida ta'lim o'z navbatida kompyuter dasturlari yordamida o'qitish, masofadan o'qitish, internet tarmoqlari asosida o'qitish, media – ta'lim metodlaridan iborat.

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, savodxonlik darajalari, shaxsiy tabiatlariga ko'ra didaktik o'yinlar orqali evristik suhbatlar loyihalashtirish asosidagi metodlar

keng qo'llanilmoqda. Agar o'qitish jarayonida har bir o'quvchi o'zining o'zlashtirish imkoniyati darajasida topshiriqlar olib ishlaganida u yuqori sifat va samaradorlikni ta'minlagan bo'lar edi. Bunday holatni faqat tabaqalashtirgan ta'lim orqaligina amalga oshirish mumkin. Endi ta'lim jarayonlarini didaktik o'yinlar orqali amalga oshirish haqida fikr yuritamiz:

Interfaol o'yinli metodlar o'quvchi faoliyatini faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan. Ular o'quvchi shaxsidagi ijodiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish va rivojlantirishning amaliy yechimlarini aniqlash va amalga oshirishda katta ahamiyatga ega.

Interfaol o'yinlarning asosiy turlari: intellektual (aqlli) va harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bular o'quvchilarda aqliy, jismoniy, axloqiy, ma'naviy, ma'rifiy, psixologik, estetik, badiiy, tadbirkorlik, bunyodkorlik, mehnat, kasbiy ko'nikmalarni rivojlanishiga yordam beradi

Mashg'ulot oxirida bolalarga topishmoq, hikoya va masalani qaytadan tuzish uchun nima qilish kerakligini o'ylash taklif etiladi. O'rgatishning bu bosqichida birinchi mashg'ulotda bolalar qo'shish hamda ayirishga oid masalalarni echadilar, qo'shish va ayirishga oid masalalar ketma-ket tuziladi. Javobni sonlar o'rtasidagi bog'lanishdan va munosabatlarni tushunchaga asoslanib topadilar.

Xulosa o'rnida aytish lozimki, boshlang'ich sinflarda o'tiladigan matematika darslarida turli xil masalarga keng joy ajratilgan. Sababi, boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy fikrlash qobiliyati uning tushunchalarni tezda anglab olish ko'nikmasini shakllantirishda masalalarning o'rni beqiyos sanaladi. O'qituvchi esa dars jarayonida o'tiladigan masalarni o'quvchiga to'g'ri va aniq yetkazib berishda yuksak pedagogik mahoratga ega bo'lmog'i hamda darslarni qiziqarli o'yinli texnologiyalar orqali tashkil etib o'quvchilarni darsga qiziqitira olishi muhim omil sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Qarshi. Nasaf. 2000.
2. Tolipov O'.Q., Usmanboyeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. Monografiya. Toshkent: "Fan". 2005.

ОНА ТИЛИНИ О’ҚИТИШДА ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ

Tursunova Nodira Bahodirjon qizi

Andijon viloyati Andijon tumani
56 IDUM Boshlang’ich sinf o’qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy o’qituvchi qanday bo’lishi kerak ekanligi, dars jarayonida ilg’or pedagogik texnologiyalardan foydalanish shartlari hamda o’qitish texnologiyalaridan ayrim namunalar keltirib o’tilgan.

Kalit so’zlar: I.A. Karimov, musobaqa darslari, pedagogik texnologiyalar, bahs-munozara darslari.

O’zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A. Karimov Respublika Oliy Majlisi IX sessiyasida so’zlagan nutqida jamiyatimizning yangilanishi, taraqqiyoti va istiqboli, amalga oshirilayotgan islohotlarimiz samarasi - zamon talablariga javob bera oladigan yuqori malakali mutaxassis kadrlar tayyorlash bilan bog’liqligini qayd etdi. Darhaqiqat, mamlakatning yuksalishi hamda taraqqiy etishi uchun yoshlar yuksak salohiyatli, puxta bilimli bo’lishlari kerak.

Bugungi kunda ta’limdan asosiy ko’zlangan maqsad faqatgina o’quvchiga bilim berishgina emas balki bilim berishning yangicha usullaridan foydalanish, o’quvchini darsga qiziqitira olish va eng muhimi dars jarayonida o’quvchini foalligini oshirishdir. Ta’lim tizimida yangidan yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanib kelinmoqdaki, bular albatta, o’zing samarsini bermoqda deya olamiz. Zamon ruhiga hamnafas metodist o’qituvchilar tomonidan dars samaradorligini oshirishning yangi-yangi vositalarini o’ylab topilmoqda hamda zamonaviy o’quv-texnika vositalariga tayanib dars jarayoniga tatbiq etish usullarini ishlab chiqilmoqda.

Zamonaviy dars o’tish texnologiyalarining eng samaralilari quyidagilardir:

Musobaqa darslari Ona tili ta’limida musobaqa darslarini o’tkazishdan maqsad o’quvchining til darsida olgan bilimlarini sinab ko’rish, o’zaro munozara -muloqot jarayonida til imkoniyatlaridan foydalana olish, nutqiy mahorat, tez va aniq fikrlash darajasini, muammoli vaziyatlardan chiqib olish malakasini baholashdan iboratdir. Musobaqa darslari o’quvchilarda faollik, topqirlik, zukkolik fazilatlarini shakllantiradi, ularni mustaqil ijodiy fikr yuritishga odatlantiradi, zarur va foydali ko’nikmalarni hosil qilishga yordam beradi. Samarali dars shakllaridan biri bo’lgan musobaqa darsi til mashg’ulotlarining qiziqarli o’tishi va o’quvchilarning faol ishtirokini ta’minlovchi vositadir. Musobaqa darslarini quyidagi mavzular asosida tashkil etish mumkin: “Nutq tovushlarining siri”, “So’z harfidan so’z yasang”, “Tinish belgilari musobaqasi”, “So’zshunoslar anjumani”, “Zakovat” darslari. va h.k. Ushbu dars o’tish texnologiyasi juda samarali bo’lib, bir vaqtning o’zida o’quvchilarda ham nutq darjasini oshiradi, fikrlash doirasini kengaytiradi va baxs munozaraga kirisha olish qobiliyatini ham shakllantiradi.

Bahs-munozara darslari musobaqa darslarida yechib ulgurilmagan, biror to’xtamga kelinmagan masalalarni oydinlashtirish, to’g’ri, aniq hukm va muxtasar xulosalar chiqarish bilan farqlanadi. Bahs-munozara o’quvchilardan hushyorlikni talab etadi. Mustaqil va jadal fikrlashga, hozirjavoblikka, aytilgan fikrning to’g’ri yoki noto’g’riligi haqida o’ylashga, o’z fikrini mantiqli va izchil isbotlashga o’rgatadi.

O’zaro tortishuv va bahs oqibatida eng to’g’ri va ma’qul yechimga kelinadi. o’quvchi bahs — munozara orqali qarshi tomonning ishonarli dalillarini tinglaydi, o’z “men”ini anglab yetadi, o’z dunyoqarashi, ilmiy-ijodiy tafakkuri ko’lami, haq yoki nohaq ekanligi to’g’risida o’zi mustaqil xulosa chiqaradi. o’z fikrini himoya qilish uchun turli usul va vositalarni ishga solish, ijodiy fikrlash, til imkoniyatlaridan unumli foydalanishga o’rganadi. Ushbu o’qitish texnologiyasi ham eng samara beradigan texnologiyalardan biri sanaladi.

Yuqorida keltirib o’tgan o’qitish texnologiyalari bugungi kunda pedagoglar tomonidan keng qo’llanib kelinayotgan texnologiyalar hisoblanadi. Ushbu dars o’tish texnologiyalaridan foydalanish natijasida, dars o’quvchi uchun zerikarli bo’lmaydi, dars jarayonida faqatgina o’qituvchi darsni boshqarmaydi. O’qituvchi faqatgina nazoratchi vazifasini o’taydi. Bu esa o’qish samaradorligini yanada oshirish imkonini beradi. Albatta, bugungi jadallashib borayotgan bir davrda biz pedagoglar ham zamon ruhiga hamnafas bo’lib, bundan-da yangidan yangi dars usullarini ishlab chiqishimiz lozim. Zamonaviy texnologik dars o’tish bugungi kunning eng muhim shartlaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. B. To’xliyev, Shamsiddinova, T. Ziyodova “o’zbek tilini oqitish metodikasi” O’zbekiston Yozuvchilar uyushmasi jamg’armasi nashriyoti Toshkent-2006.

BOSHLANG'ICH SINIF DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH.

Yakubova Gulzira Abdujabborovna

Bo'ka tumani 39-umumiy o'rta ta'lim maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: maqolada boshlang'ich sinf o'qish darslarida qo'llaniladigan zamonaviy interfaol metodlardan foydalanish haqida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: innovatsion texnologiya, venn diagrammasi, kompyuter darslari.

Ta'lim tizimini rivojlantirish, yosh avlodni har tomonlama yetuk, barkamol inson sifatida tarbiyalash uchun imkon beruvchi mukammal ta'lim tizimini yaratish, uning samaradorligini oshirish kabi masalalar «Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi»ning bosh maqsadi va ta'lim sohasidagi islohotlar asosini tashkil etadi.

Boshlang'ich ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalar va yo'nalishlardan foydalanish bugungi kunda dolzarb hisoblanib, bu borada olimlarimizning bir qator tadqiqotlari mavjud. Zamonaviy axborot texnologiyalari, kompyuterlashtirish va kompyuter tarmoqlari negizida ta'lim jarayoni axborot bilan rivojlanib boradi. Natijada o'quv faoliyat jarayoni ham yangilikka muhtoj bo'lib qoldi. Bu holatdan chiqish uchun darslarni innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etish o'qituvchining asosiy vazifasi hisoblanadi.

Innovatsion texnologiyalardan dars jarayonida foydalanishning o'ziga xosligi shundaki, ular o'qituvchi va o'quvchilarning birgalikdagi faoliyati orqali amalga oshiriladi. O'qitish jarayoni o'qituvchi va o'quvchilarni o'z ichiga oladi. O'qituvchining faoliyati materialini bayon qilish, o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishlarini orttirish, fikrini teranlashtirish va e'tiqodini shakllantirish, o'quvchilarning mustaqil mashg'ulotlariga rahbarlik qilish, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini tekshirish hamda baholashdan iborat. bugungi kun talabiga javob bera oladigan zamonaviy darslarning asosiy shartlari uning qiziqarli o'tilishi, o'quvchilarni zerikmasligi va qiziqishini orttirishdan iboratdir. Bilim oluvchini mustaqil o'qib-o'rganishiga undaydigan bunday darslarda zamonaviy innovatsion texnologiyalardan foydalanish katta ahamiyatga egadir.

Interfaol metodlar orqali o'quvchining faolligi ortadi, ijodiy imkoniyatlari ro'yobga chiqadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar o'quvchilarda aqliy, jismoniy, axloqiy, ma'naviy, psixologik, estetik, badiiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Boshlang'ich sinflarda darslarda quyidagi metodlardan foydalanish mumkin:

–“baliq skeleti” “metodi: bu usul orqali o'quvchilar mustaqil, keng, ijodiy, tanqidiy fikrlashga o'rganadilar. Bu texnologiya baliq model chizmasi orqali namoyish etilib, bunda o'quvchilar o'rta tashlangan muammoni har tomonlama ochib berishga harakat qiladilar.

–“blits – o'yin” texnologiyasi: ushbu texnologiya o'quvchilarga harakatlar ketma-ketligini to'g'ri tashkil etish, mantiqiy fikrlash, o'rganayotgan pretmeti asosida ko'p, xilma-xil fikrlar va ma'lumotlardan kerakligini tanlab olishga o'rgatishga qaratilgan. Bu metod o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, shu bilan bir qatorda, o'zgalar fikrini ham hurmat qilishga o'rgatadi.

O'quvchilar tomonidan yakka tartibda bajarilishi kuzatiladi. O'quvchilar tarqatilgan qog'ozlarda ko'rsatilgan vazifani mustaqil bajaradilar, so'ngra guruhlarda tahlil qiladilar. O'quvchilar tarqatma materialdagi tartibsiz berilgan javoblar to'g'risiga mos savollar raqamini belgilab chiqadilar. Bu vazifani bajarish uchun 10 daqiqa vaqt beriladi. So'ngra o'quvchi javobi bilan to'g'ri javob o'qituvchi yoki guruhlar tomonidan taqqoslanib, tahlil qilinadi.

“Rezyume” texnologiyasi: bu metod murakkab, ko'p tarmoqli, mumkin qadar muammoli mavzularni o'rganishga qaratilgan. Texnologiyaning mohiyati shundan iboratki, bunda bir yo'la mavzuning turli tarmoqlari bo'yicha axborot beriladi. Maqsadi esa, o'quvchilarni erkin, tanqidiy fikrlashga, jamoa bo'lib ishlashga, izlanishga, mavzudan kelib chiqadigan muammoni yechishga o'rgatish.

Xulosa qilib aytganda, dars davomida o'quvchining ta'lim faoliyati innovatsion texnologiyalar asosida amalga oshirilsa, axborotni qabul qilish oson kechadi va ta'lim samaradorligi ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Ro'ziyeva D, Usmonboyeva M, Xoliqova Z. Interfaol metodlar:mohiyati va mashg'ulotlarda o'qitish texnologiyalari. T-2013

2. Ishmuamedov R, qodirov A, Pardayev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. T-2008

К МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ МАТЕМАТИКИ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Низамова Нодирахон Бурхондиновна

учительница начальных классов общеобразовательной
школы №3 Туракурганского района.

Аннотация : Статья посвящена проблеме создания и широкого применения продуктивных инновационных технологий на уроках математики, которые позволяют быстрее, экономичнее и качественнее достигнуть цели математического образования.

Ключевые слова : развивающее обучение, произвольное внимание, рефлексия, начальная ступень, самоконтроль.

Значение и функции начальной школы в системе непрерывного образования определяются не только преемственностью её с другими звеньями образования, но, и, в первую очередь, непреходящей неповторимой ценностью этой ступени в становлении и развитии личности ребёнка.

В связи с этим основной функцией начальной ступени является формирование интеллектуальной, эмоциональной, деловой, коммуникативной готовности учащихся к активно - деятельному взаимодействию с окружающим миром (с природой, другими людьми, самим собой и др.). В настоящее время, в период стремительного научно- технического прогресса, возросла роль математики, а поэтому приобрело большую общественную значимость математическое образование.

Для достижения указанных результатов в психическом и личностном развитии младшего школьника, прежде всего, необходимо кардинально изменить приоритеты целей начального образования: на передний план поставить цели, которые заключаются не в вооружении учащегося определённой суммой предметных знаний, знаний, умений, как это было до сих пор, а в воспитании его личности на основе формирования учебной деятельности.

В научную основу обновлений содержания образования в начальной ступени положена современная идея развивающего обучения, которая рассматривает ученика как носителя определённых умений и навыков, субъекта учебной деятельности, автора собственного видения мира, способного вступать в диалог с миром, и просто как ребёнка, строящего своё развитие в соответствии со своими возможностями.

Начальная ступень - период наиболее благоприятный для интенсивного формирования учебной деятельности, который является фундаментом развития интеллекта ученика. Содержание учебной деятельности строится в заданной форме, усвоение задачной формы вырабатывает у ученика дисциплину ума, движение мысли в заданном направлении, в системе. При этом формируются такие психические свойства личности, как произвольное внимание, рефлексия, самоконтроль, план «внутреннего действия», учащийся овладевает общими способами самостоятельного решения различных учебных задач, самоконтроля и самооценки собственных действий, сравнения своих результатов с эталоном.

Формирование учебной деятельности тесно связано с повышением теоретического уровня содержания образования. Это требует увеличения в содержании доли научных понятий. Реализация его обеспечит отход от созерцательного метода познания, включение ребёнка в самостоятельный акт открытия связей, зависимостей, закономерностей объектов и явлений окружающего мира, что способствует развитию интереса, творческих способностей учащегося. Именно учебная деятельность позволит ученику овладеть умениями работы такими методами.

В педагогической психологии установлено, что логическое мышление ребёнка младшего школьного возраста развивается эффективно, если на высоком уровне развития находятся наглядно- образное и наглядно- действенное формы мышления. Следует подчеркнуть, что при формировании системы научных понятий охватываются все виды мышления.

В основу определения и построения содержания образования в начальной ступени положены и такие принципы, как обеспечение интегративного характера обучения, как воспитание нравственности, эстетического вкуса, экологической культуры, здорового образа жизни школьников на основе лучших традиций, обычаев, духовно- культурного наследия нашего народа.

Учёт познавательных способностей ученика начальной ступени, определяющихся его возрастными особенностями, и ориентированности целей обучения на воспитание личности ученика, указывает на целесообразность построения содержания учебных предметов не как основ наук, а здесь на передний план выступает задача формирования у учащегося базисных аспектов культуры.

Математика в качестве главной цели ставит формирование и развитие познавательных, творческих способностей, интеллекта учащихся, обеспечение их математической грамотности, усвоение ими элементов математического языка. В целом, усвоение младшими школьниками элементарных математических понятий, представлений, знаний и умений необходимо не только для применения их в трудовой и учебной деятельности, но и для познавательной, коммуникативной и другой деятельности.

В связи с переходом начальных классов на новые программы по математике бала разработана и новая методическая система, которая предусматривает рациональные пути реализации новой программы.

При обучении приёмам вычислений одновременно рассматриваются сложение и вычитание, а также умножение и деление как взаимнообратные действия. Поэтому предусматривается одновременное обучение выполнению действия и его проверке с помощью использования обратного ему действия.

Использованная литература:

1. Курманалина Ш. Методика преподавания математики в начальных классах. Астана, 2011.
2. Истомина Н.Б. Методика обучения математике в начальных классах. Москва: «Академа», 2001.
3. Газета «Учитель Узбекистана».

BOSHLANG'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISHNING VAZIFALARI VA USULLARI

Abdullayeva Gulsara Abdikarimovna

Navoiy viloyati Zarafshon shahar

4-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda texnologiya fanini o'qitishning vazifalari va usullari xususida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: 5 tashabbus, matematik rebus, qaysi biri ortiqcha, xotira mashqi...

Respublikamiz ta'lim tizimi, jumladan umumiy o'rta ta'lim mazmuni “Ta'lim to'g'risida”gi qonun hamda “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” asosida bosqichma-bosqich yangilab borilmoqda. Shu jumladan maktablarda mehnat fani texnologiya faniga o'zgartirilib, yoshlarni texnologiya bilan ishlashga, texnologiyalarning inson faoliyatida o'rni haqida mavzular mujassamlashtirildi.

Respublikamizda ushbu fan va uning taraqqiyotiga ko'pgina olimlar A.Varobyev, N.Shodiyev, E.Choriyev, N.Nishonaliyev, O.M.Ma'zumov, R.Mavlonova, O.Magdiyev, K.Davlatov, U. Tolipovlarning darslik va metodik qo'llanmalari chop etilgan. Bugungi kunda davlatimiz rahbari Sh.Mirziyoyev tashabbusi bilan ilgari surilgan 5tashabbus tadbirlari doirasida ham texnologiya fanining yuksalishi borasida qator ishlar amalga oshirilmoqda.

Boshlang'ich sinflarda texnologiya fanini o'qitishda integratsion yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda darslarni fanlararo bog'liqlik asosida tashkil etish maqsadga muvofiq. O'quv jarayonini bunday tashkil etishda o'quvchilarni fan asoslarining sistemali bilimlar bilan qurollantirish bugungi davr talabidir. Shu o'rinda ta'kidlash joizki, texnologiya darslarda matematik atamalardan unumli foydalaniladi. Shu maqsadda quyidagi matematik rebusni bajarish orqali o'quvchilar diqqatini jalb etish mumkin.

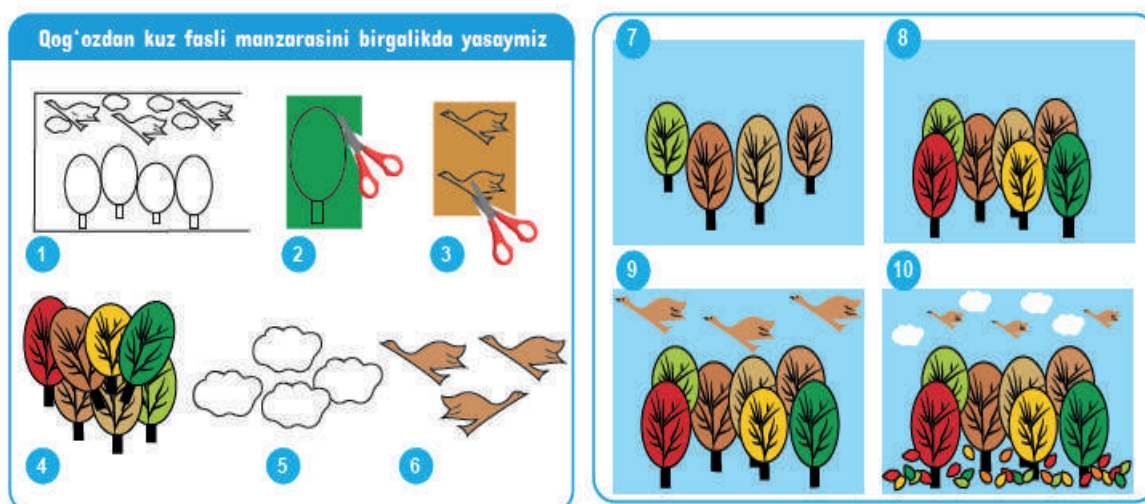

Texnologiya darslarida turli hayvonlarning tasviri ham rangli qog'ozlardan hosil qilinadi. Bunda “Qaysi biri ortiqcha?” usulidan foydalanish yaxshi samara beradi.

“Qaysi biri ortiqcha?” Qaysi uy hayvonlarini ko'ryapsiz? Nomini yozing.

“Tasvir va tasavvur” usuli. Bunda o'quvchilarga mavzu nomi aytiladi va unga oid rasmlar ko'rsatiladi. O'quvchilar ko'rgan tasvirlarini ketma-ketlikda hosil qiladilar.

Kasb-hunar egalari nomini toping.

f	a	s	f	sh	s	a
p	d	e	h	q	o	n
s	d	s	f	d	p	d
a	g	u	l	ch	i	p
f	d	f	sh	p	sh	s
p	a	sh	d	f	a	f

Amalga oshirilayotgan islohotlar natijasi sifatida barcha o'quv predmetlari, jumladan texnologiya fanini o'qitish mazmuni ham mukammallashib bormoqda. Ushbu o'quv fanining maqsadi—o'quvchilarni aqliy va jismoniy mehnat turlari va jarayonlari hamda kasblar bilan dastlabki tanishtirish, kasb tanlashga tayyorlash, o'quvchilar mehnatni qadrlashni, uning jamiyatdagi o'rnini bilishni, mehnatga qiziqish va mehnatsevarlikni shakllantirish orqali kasbgacha tayyorgarliklarini amalga oshirishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Mavlonova R. Mehnat 3- sinf o'quvchilari uchun darslik. – T.: Mehnat 1993.
2. Internet saytlari.

O‘ZBEK TILI DARSLARIDA O‘QUVCHILARNING OG‘ZAKI VA YOZMA NUTQINI O‘STIRISH

Alimdjanova Dilbar Ilxomovna

Toshkent shahar Chilonzor tumani

182-maktab o‘zbek tili o‘qituvchisi

Tel: +998 93 511 28 96

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta’lim o‘zbek tilidan boshqa tillarda olib boriladigan ta’lim muassasalari uchun O‘zbek tili fanini o‘qitilishi maqsadlari yoritilgan. Ya’ni o‘quvchilarning o‘zbek tilida og‘zaki va yozma savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan lingvistik kompetensiyalarni shakllantirish usullari va tavsiyalar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: og‘zaki nutq, yozma nutq, muloqot, ijodiy fikrlash, refleksatsiya, lug‘at bilan ishlash, axborot vositalari.

Ta’lim o‘zbek tilidan boshqa tillarda olib boriladigan ta’lim muassasalari uchun O‘zbek tili fanini o‘qitilishidan ko‘zlangan maqsad: o‘quvchilarning kundalik va kasbga oid sohalarda faoliyat olib borishi uchun o‘zbek tili fani bo‘yicha o‘zlashtirgan bilimlarini muloqot jarayonida qo‘llash malakasini rivojlantiruvchi nutqiy kompetensiyalarni shakllantirish; o‘quvchilarning o‘zbek tilida og‘zaki va yozma savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan lingvistik kompetensiyalarni shakllantirish; o‘quvchilarning o‘zlashtirgan bilimlari asosida o‘zini o‘zi mustaqil rivojlantirish, egallangan bilim, ko‘nikma va malakasini turli vaziyatlarda qo‘llay olishga qaratilgan tayanch kompetensiyalarni shakllantirishdan iboratdir.

Zamonaviy pedagogik texnologiya o‘zining pedagogika va boshqa fan yutuqlari bilan bog‘liq xususiy nazariyasiga ega: birinchidan, o‘quv-tarbiyaviy jarayonni ilmiy asosda qurishga yo‘naltirilgan; ikkinchidan, o‘qitishning axborotli vositalaridan, didaktik materiallardan va faol metodlardan keng foydalanishga asoslangan o‘qituvchi va o‘quvchilarning birgalikdagi faoliyatiga zamin yaratadi.

Kelajakda ta’lim taraqqiyotining haqqoniy dvigateli sifatida o‘qituvchi faoliyatini yangilashga, ta’lim-tarbiya jarayonini optimallashtirishga, o‘quvchilarda hur fikrlilik, bilimga chanqoqlik, Vatanga sodiqlik, insonparvarlik tuyg‘ularini shakllantirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

O‘zbek tili darslarida o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqini o‘stirish uchun turli zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishni tavsiya qilaman.

1. O‘quvchilarning fanga qiziqishini orttirish maqsadida turli ijodkor g‘oyalar va internet materiallaridan foydalanish mumkin. Masalan, “Qiziqarli ko‘rsatuvlar” mavzusi bo‘yicha ijodkorlik bilan “Intervyu”, “Uchrashuv” kabi ko‘rsatuvlar tashkil qilish mumkin. Bu mashg‘ulot bugungi texnika davri yoshlari uchun qiziqarli bo‘lishi tabiiy. Internet manbalari orqali olingan turli ko‘rsatuvlardan namunalarni videousul orqali namoyish etish ham maqsadga muvofiq. O‘quvchilar bir-birlaridan intervyu olish jarayonida so‘z boyligidagi nuqsonlar nomoyon bo‘ladi. Shunday hollarda o‘qituvchi yordamga keladi va lug‘at bilan ishlashadi. Natijada og‘zaki nutq malakasi hosil bo‘ladi.

2. Lug‘at bilan ishlash ko‘nikmasini rivojlantirish. O‘qituvchi o‘quvchilarning qaysi soxaga qiziqishi kuchli bo‘lsa, shu mavzuda yoki “Kelajakdagi tasavvurlarim”, “2030-yilda erishgan yutuqlarim”, “Men xohlardimki...” kabi mavzularda matn tayyorlashga topshiriq berishi ham maqsadga yetaklovchi usul hisoblanadi. Chunki inson, avvalo, o‘zining xohishlarini birinchi o‘ringa qo‘yadi. Bu topshiriq orqali o‘quvchi o‘z fikrini bayon etish uchun xoh yozma, xoh og‘zaki matn tuzsa ham ancha ter to‘kishiga to‘g‘ri keladi. Sababi: topshiriq asosida o‘z “Men”i yotadi. O‘qituvchi ko‘zlangan maqsadga oson erishadi.

3. Dars davomida turli diktant namunalardan foydalanish ham o‘quvchilarning og‘zaki va yozma savodxonligini oshiruvchi vositadir. Har darsda mavzu doirasida masalan sinflar uchun belgilangan kompetensiyaga muvofiq tarzda, masalan, boshlang‘ich sinflarda: 5ta yangi 5ta avval biladigan so‘zlardan iborat 10ta so‘zli, 5 daqiqalik lug‘at diktantini olishi mumkin. Bu mashg‘ulot natijasida o‘quvchilarning so‘z boyligi oshishi hamda yozma savodxonlikning sifatiga erishish mumkin.

4. Bugungi davr bir necha chet tillarini o‘rganishni talab qiladi. O‘zga tili guruhlar uchun o‘zbek tilini o‘rganish bir muncha qiyinchiliklarga ega. Masalan, talaffuzi qiyin bo‘lgan O‘, Q,

G‘, H, Ng kabi tovushlar talaffuzini oson o‘rganish uchun Shu tovushlar ishtirokida “Zinama-zina” usulidan foydalanib:

So‘z → So‘z birikmasi → Gap → Matn tuzdirish mumkin.

Yoki shu talaffuzi qiyin so‘zlar ishtirok etgan milliy ashula va qo‘shiqlar xirgoyisidan foydalanish mumkin. Bunda avval qo‘shiq eshittiriladi va keyin karaoke qilinadi. Qo‘shiq sifatini bo‘zmaslik uchun o‘quvchi ushbu tovushlarni talaffuz qilishga harakat qiladi. “Takrorlash bilimning onasidir” degan maqolga tayanadigan bo‘lsak bu o‘quvchilarda refleks sifatida bilim va ko‘nikmaga aylanadi.

5. Refleksatsiya metodi orqali. Yuqorida aytib o‘tilgandek tabiiy refleksga aylangan bilim hayotiy qo‘lanmaga aylanadi. Rusiy zabon o‘quvchilar uchun o‘zbek tilini o‘rgatishdan maqsad ham og‘zaki va yozma savodxonlikka erishishdir. Shunday ekan har bir o‘quvchi qobiliyati va shaxsiy xarakteriga mos topshiriqlar tanlab berilsa, o‘quvchi bilim oladi, o‘qituvchi esa dars o‘tishda talab etilgan maqsadiga erishadi. O‘quvchi uchun lug‘at ustida ishlash, gap tuzish, matn tuzish, og‘zaki ifodali gapira olish refleksga aylanishi zarur. Buning uchun bir xil qolip asosida muntazam ishlab turish talab etiladi. Yuqorida aytib o‘tilgandek, har bir darsda lug‘at diktanti, har bir darsda og‘zaki suhbat uyushtirish yoki ayna bir xil topshiriqni har bir darsda boshqa-boshqa o‘quvchilarga bajartirish. (Oldindan tayyorlanishga berib yuboriladi, masalan bir xil mavzuda takror so‘zlardan foydalanmasdan og‘zaki so‘zlash...)

Xulosa shuki, o‘zbek tili darslarida amaliy topshiriqlar, o‘yin texnologiyalaridan foydalanish og‘zaki va yozma nutqni o‘stirishning eng samarali usulidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yuldashev R. O‘zbek tilini o‘rganamiz. Пособие для курсов по изучению узбекского языка. -Т.: “O‘qituvchi” nashriyoti, 1996.
2. H.Omonov. M. Xattabov. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.-Т..2016
3. X.S. Muxitdinova va boshq. O‘zbek tili 10-sinf darsligi.,-2017

SAVOD O'RGATISHDA TAYYORGARLIK DAVRI VA IMLO USTIDA ISHLASH METODIKASI

Allaberganova Marifat Kuranbayevna

Urganch Davlat Universiteti

70110501- Ta'lim va tarbiyaviy ishlar nazariyasi va
metodikasi (Boshlang'ich ta'lim mutaxassisligi) magistranti

Telefon: +998 (97) 791 65 10

marifatkuranbayevna6510@umail.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada savod o'rgatishda tayyorgarlik davri va imlo ustida ishlash metodikasi haqida.

Kalit so'zlar: Savod o'rgatish, imlo ustida ishlash, savodli yozuv, grafik xatolar, fonetik xatolar.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ona-tilidan bilim va malakalarni hosil qilish ishlari asosan yozuv darslarida amalga oshiriladi. Yozuv darslarining mazmuni boshlang'ich sinf ona-tili dasturini va maktab oldiga qo'yilgan talablar asosida belgilanadi.

Yozuv darslarini tashkil etishda pedagogika va metodika tavsiyalari hisobga olinadi. Yozuv darsi va unga qo'yilgan talablarni belgilashda metodika fani sohasidagi yangiliklar, boshlang'ich sinflarda ishlayotgan eng tajribali o'qituvchilarning tajribalari asos qilib olinadi. Shunga alohida e'tibor berish kerakki har bir darsda o'quvchilarga bilim berish jarayonida tarbiyaviy tomonlarga ham alohida ahamiyat berib borish, uzaro hurmat, mas'uliyatni his etish, tengdoshlari va oila azolariga hurmat, g'amho'rlik, tabiatga mehr-muhabbat singari xislatlarni singdirib borish kerak.

O'quv tarbiya ishlarida ko'zlangan maqsadga yetishish uchun o'quvchilarda quyidagi qobiliyatlarni shakllantirib borish zarur:

- 1) Gapdagi so'zlarni o'xshash tomonlariga ko'ra taqqoslab olish.
- 2) So'zlar nimani ifoda etishiga ko'ra turkumlarga ajratish.
- 3) O'qituvchi tavsiya qilgan yoki o'zi tuzgan reja asosida fikrlarni bayon ega olish.
- 4) Gaplarda grammatik tushunchalarni, orfografik qoidalarni ifodalay olish.
- 5) Darslikdagi turli mashqlar va topshiriqlarni birgalikda muhokama qilinganidan keyin uni bajara olsh.

Ona tili darslari savodli yozuv darsi hisoblanadi. Shuning uchun ham yozma ishlarga alohida e'tibor beriladi. Darsning uchdan ikki qismida o'quvchilar grammatik, orfografik va nutqiy yozma ishlarni bajaradilar. Shuning uchun grammatik, orfografik bilimlarni o'zlashtirish uchun qund bilan ishlashga to'g'ri keladi. Kuzatshlardan ma'lumki, darsda o'quvchilarning osoyishta va mustaqil ishtarini ta'minlagan o'qituvchi ularning savodli bo'lishga erisha oladi.

Bunday darslarda ko'rgazmali qurollar, didaktik materiallar, texnika vositalaridan foydalanish o'z o'rnida bo'ladi. O'quvchilarning dars jarayonida yo'l qo'ygan xatolarini sekin yotig'i bilan tushuntirish lozim. O'quvchi shundagina yozuvida yo'l qo'ygan xatosini tushunib oladi va tuzatishga harakat qiladi, bilimlarni o'zlashtirishga qiziqishlari ortib boradi. Ayniqsa boshlang'ich sinf o'quvchilarini bajargan ishlarini o'z vaqtida baholab borish ham katta ahamiyatga ega. Boshlang'ich sinf ona-tili darsliklaridagi manbalar oz bo'lsada izlanish metodi bilan ishlashni taqozo etadi O'quvchilar o'qituvchi rahbarligida mashq shartini o'qib unda talab etgan topshiriqlarni aniqlaydilar savollarga javob qidiradilar undagi fikrlarni umumlashtiradilar, mashqlar bajaradilar. Umumlashtirish va xulosalar asosida qoidalar ishlab chiqadilar.

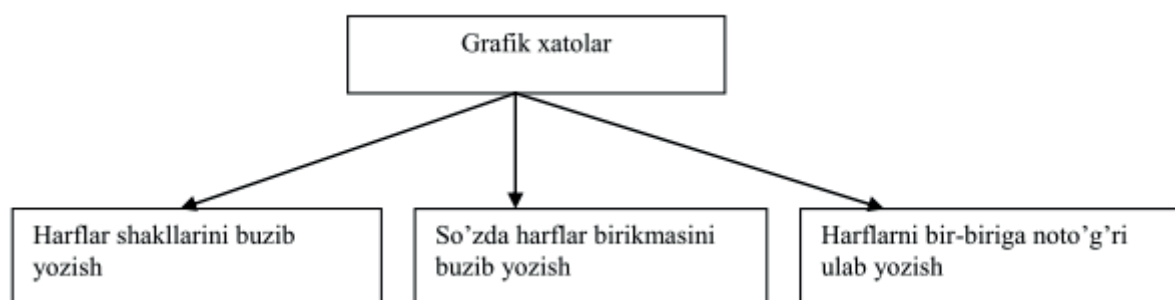
Umuman ona-tili darslarini to'g'ri va qiziqarli tashkil etilishi o'quvchilarni darsga bo'lgan qiziqishlarini ortiradi.

II. Boshlang'ich sinf ona tili ta'limida xato turlari va ularning kelib chiqish sabablari.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozuvlarida turli xatolar uchrab turadi.

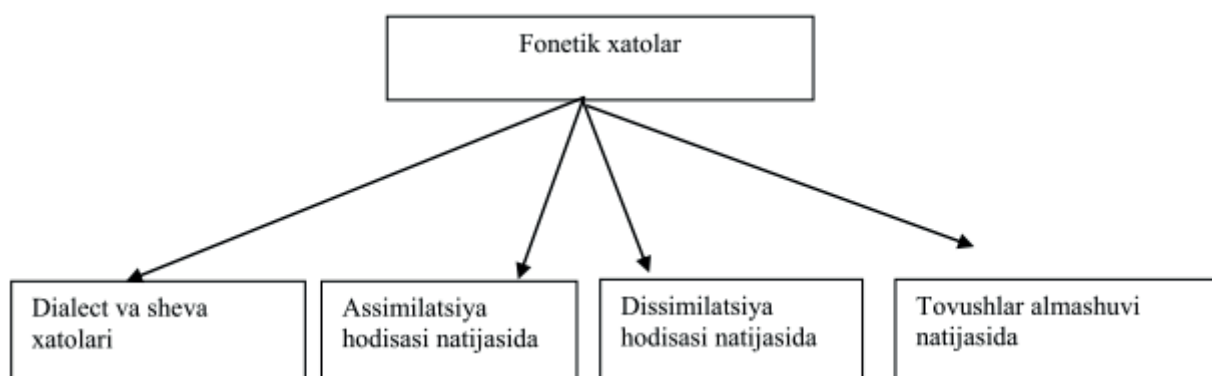
Bu uchraydigan xatolarni quyidagi turlarga ajratish mumkin.

1. Grafik xatolar. Grafik xatolarga harf shakllarini o'xshata olmaslik, harflarning o'rnini almashtirib yozish, talaffuzi o'xshash undoshlarni aniqajratmaslik natijasida yozuvda bir harf o'rniga ikkinchisini ishlatish biror harfni tushirib qoldirish kabi xatolar uchraydi. Shularga ko'ra grafik xatolar quyidagi ko'rinishlarda bo'ladi:

1. Alisher odobli bola.
2. Kuz fasli boshlandi
3. Qobil ikki tup ko'chat ekdi
4. Olma, o'rmon, to'qmoq.

2. Fonetik xatolar. Bunday xatolar so'zlarni tog'ri talaffuz qila bilmaslik, sheva va dialektlar ta'sirida bo'ladi. Fonetik xatolar asosan quyidagi ko'rinishlarda bo'ladi.

Xatolar ustida ishlashda orfografik tahlilni ahamiyati katta bir necha gapni orfografik jihatdan to'la tahlil qilish kerak. Bu bilan o'quvchilar so'z ma'nosi va uning imlosini puxta o'zlashtirib oladilar. O'quvchilarning to'g'ri, xatosiz yozishga o'rgatish va yo'l qo'yilgan xatolarni bartaraf etish uchun quyidagilarga e'tibor berish kerak:

1. Eng avvalo o'quvchilarni to'g'ri talaffuz qilishga o'rgatish. Ya'ni so'z aytilganda tovushlarni aralashtirmay, tovush tushirib yoki orttirib talaffuz etmaslik. Masalan: kitob o'rniga kitob, ruchka o'rniga yuchka, maktab o'rniga matab deyishga yo'l qo'ymaslik.
2. Har bir darsda ko'pchilik uchun bir xil uchraydigan tipik xatolar doskada ko'rsatilib, tuzatiladi.
3. Ayrim o'quvchilar uchun tegishli xatolar o'sha o'quvchi bilan birgalikda tuzatiladi.
4. Agar o'quvchilar biror qoidani bilmasligi natijasida xatoga yo'l qo'ygan anashu qoidani takrorlash bilan tushuntirish kerak bo'ladi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki o'quvchilar yozuvida xatolar bo'lmasligi uchun lug'at ishiga ta'limiy harakterdagi yozma ishlarga ko'proq o'rin berish zarur. Imlosi qoidalashtirilmagan va qiyin so'zlar jadvali tuzilib, sinf xonasiga o'quvchilarga ko'rinarli qilib osib qo'yilishi va uni vaqti-vaqti bilan almashtirib turishsa yaxshi natija beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Kromova R. Grammatika, imlo va nutq o'stirishdan tarqatma materiallar. T., «O'qituvchi», 2003- y.
2. 2-sinfda o'qitish. Tuzuvchi Mavlonova R.A.T., «O'qituvchi», 1977- y.
3. Ma'qulova B. va boshqalar. Boshlang'ich sinfdan tashqari o'qish mashg'ulotlari. T., «O'qituvchi», 1996- yil.
4. Mirzaev I. Dars tahlili. T., «O'qituvchi», 1985- yil.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH

Batirova Shaxnoza To'xtaboy qizi

Xorazm viloyati Hazorasp tumani
17 maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
+99897 513 47 49

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish usullari, texnologiyalar turlari, fanlar kesimida qo'llash haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: zamonaviy ta'lim texnologiyalari, anagramma, 6x6x6x6 metodi.

Maktab, ta'lim – tarbiya masalasi davlat va jamiyat nazoratida bo'lishi asosiy qonunimizda belgilab qo'yilgan. Shu bilan birga, bu keng jamoatchilik, butun xalqimizning ishtiroki va qo'llab – quvvatlashini talab qiladigan umumiy masaladir. Hozirda har bir maktabda ta'lim – tarbiya saramadorligini oshirish jiddiy vazifa bo'lib turibdi. Buning uchun har bir o'qituvchi o'z fanini o'qitishning eng samarali zamonaviy pedagogik texnologiyalarini puxta bilishi va bu sohadagi yangiliklarni uzluksiz o'rganib borishi orqali o'z kasbiy mahoratini muntazam oshirib borishi talab qilinadi.

O'rta maktablarda matematika o'qitishning maqsadi quyidagi uch omil bilan belgilanadi:

- Matematika o'qitishning umumta'limiy maqsadi.
- Matematika o'qitishning tarbiyaviy maqsadi.
- Matematika o'qitishning amaliy maqsadi.

Matematika o'qitishning umumta'limiy maqsadi o'z oldiga quyidagi vazifalarni qo'yadi:

a) O'quvchilarga ma'lum bir dastur asosida matematik bilimlar tizimini berish. Bu bilimlar tizimi matematika fani to'g'risida o'quvchilarga yetarli darajada ma'lumot berishi, ularni matematika fanining yuqori bo'limlarini o'rganishga tayyorlashi kerak. Bundan tashqari, dastur asosida o'quvchilar o'qish jarayonida olgan bilimlarining ishonchli ekanligini tekshira bilishga o'rganishlari, ya'ni isbotlash va nazorat qilishning asosiy metodlarini egallashlari kerak. O'quvchilarning og'zaki va yozma matematik bilimlarini tarkib toptirish. Matematikani o'rganish o'quvchilarning o'z ona tillarida xatosiz so'zlash, o'z fikrini aniq, ravshan va lo'nda qilib bayon eta bilish malakalarini o'zlashtirishlariga yordam berishi kerak. Bu degan so'z o'quvchilarning har bir matematik qoidani o'z ona tillarida to'g'ri gapira olishlariga erishish hamda ularni ana shu qoidaning matematik ifodasini formulalar yordamida to'g'ri yoza olish qobiliyatlarini atroflicha shakllantirish demakdir. O'quvchilarni matematik qonuniyatlar asosida real haqiqatlarni bilishga o'rgatish. Bu yerda o'quvchilarga real olamda yuz beradigan eng sodda hodisalardan tortib to murakkab hodisalargacha hammasining fazoviy formalari va ular orasidagi miqdoriy munosabatlarni tushunishga imkon beradigan hajmda bilimlar berish ko'zda tutiladi. Bunday bilim berish orqali o'quvchilarning fazoviy tasavvur qilishlari shakllanadi hamda mantiqiy fikrlashlari yanada rivojlanadi. Hozirda ta'lim metodlarini takomillashtirish sohasidagi asosiy yo'nalishlardan biri interfaol ta'lim va tarbiya usullarini joriy qilishdan iboratdir. Barcha fan o'qituvchilari shu jumladan boshlang'ich sinf o'qituvchilari ham dars mashg'ulotlari jarayonida interfaol metodlardan borgan sari keng ko'lamda foydalanmoqdalar. Boshlang'ich sinflarda qo'llanadigan texnologiyalaridan foydalanishning maqsadi: O'quvchilarda hozirjavoblik hissini rivojlantirish, bahs - munozara, erkin fikrlashga asoslangan tafakkur tarzini shakllantirishdan iborat. Hozirda keng qo'llanib kelayotgan interfaol metodlar turlari juda ko'p bo'lib, ularning hammasi ham boshlang'ich ta'limda qo'llash uchun yaroqli emas. Bunga 1-navbatda boshlang'ich sinf o'quvchisining o'qish, yozish tezligining kichikligi va sinfda aksariyat hollarda 30 tadan ortiq o'quvchi o'qishi bo'ladi. Interfaol metodlar nisbatan kichik auditoriyalarga (30 tagacha) va ko'proq uzluksiz ta'lim tizimining o'rta va yuqori bo'g'inlariga mo'ljallangan bo'lib, boshlang'ich sinflarda qo'llash tajribalari juda kam. Shuning uchun yangi texnologiyalarning faqat boshlang'ich sinf matematika darslarida qo'llash mumkin bo'lganlari haqida so'z yuritamiz. Interfaol metod sinfda o'tiladigan mavzular yuzasidan muammoli vaziyatlarni muhokama qilishda -Adashgan zanjirlar, - Uchta to'g'ri bitta noto'g'ri, -loyihalash, Anagramma, -6 X 6 X 6 X 6 metodi,, -Kichik guruhlarda ishlash, -Burchaklar metodi-, -Kubiklar metodlari asosida bahs, munozara orqali ularni yechimini topishda yaqindan yordam beradi. “Uchta to'g'ri bitta noto'g'ri” texnologiyasini qo'llash bir muammoni hal qilish

yo‘lidan turlicha va iloji boricha ko‘proq taklif, fikr – mulohazalarni yig‘ishdan iborat. Avvaliga har qanday takliflar qabul qilinadi. Keyin esa, ularning ichidan eng ma‘qulini tanlab olinadi. Bu metodni qo‘llashda eng nozik tomoni hamma takliflarni -Eslab qolishdir. Shuning uchun ularni yozib borish kerak bo‘ladi. O‘qituvchi ularni shartli belgilar va qisqartirishlar bilan doska yoki vatman qog‘ozga yozib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Barkamol avlod - O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: Sharq,1998. B. 4-19.
2. Azizxo‘jaeva.N.N.Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat.–T.:2003.-174

**МАТЕМАТИКА ДАРSLARIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN
FOYDALANISHNING ZAMONAVIY USULLARI**

Bobojonova Zulayxa Yangibayevna

Gurlan tumani 22-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (99) 967 68 90

zulayxayangibayevna_22@umail.uz

Begliyev Sanjar Reymbergenovich

Xorazm viloyati XTXQTMOHM katta o'qituvchisi

Telefon: +998 (97) 452 09 03

begliyev1984@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada matematika darslarida axborot texnologiyalaridan foydalanishning zamonaviy usullari hamda bir qancha ta'limiy dasturlardan foydalanish bo'yicha ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Zamonaviy axborot va kompyuter texnologiyalari, Rosamund Sutherland, David Tall, Tommy Dreyfus, Gerhard Holland, chiziqli dastur, tarmoqlangan dastur, adaptiv dastur, umumlashtirilgan dastur, dastur-algoritm.

Ta'lim sohasida zamonaviy axborot va kompyuter texnologiyalari, internet tizimi, raqamli va keng formatli telekommunikatsiyalarning zamonaviy usullarini o'zlashtirish, bugungi taraqqiyot darajasini belgilab beradigan bunday ilg'or yutuqlar nafaqat maktab, litsey va kollejlarda, oliy o'quv yurtlariga, balki har qaysi oila, hayotiga keng kirib borishi uchun zamin tug'dirishning ahamiyatini chuqur anglab olishimiz lozim.

Axborot – so'zi lotincha «informatio» so'zidan kelib chiqqan bo'lib «tushuntirish, tanishtirish, bayon etish» - degan ma'nolarni anglatadi. Ko'p hollarda «axborot» so'zi o'rnida «berilganlar» degan ancha farq qiluvchi so'zi ham ishlatiladi. Axborot – aniq va amalda ishlatiladigan xabardir. Berilgan(ma'lumot)lar esa, xabar va kuzatishlarni o'z ichiga oladi. Biror zaruriyat bo'yicha imkoniyat tug'ilganda, masalan, narsa to'g'risidagi bilimni oshirish paytida u axborotga aylanadi.

Axborot texnologiyalari – axborotni yig'ish, saqlash, uzatish, o'zgartirish, qayta ishlash usul va vositalari yig'indisidan iborat. O'qitishning yangi axborot texnologiyasi deganda – faqat o'quv tarbiya jarayonga qo'llanishi mumkin bo'lgan eng yangi axborot texnologiyalarni tushuniladi. Yangi axborot texnologiyalari - turli toifali foydalanuvchilar tomonidan EHM asosida axborot olish va qayta ishlash bo'yicha xizmatlar bilan ta'minlashdan iborat.

Matematika ta'limi jarayonlarini kompyuterlashtirish, eksperimental matematikada maxsus dasturiy paketlardan foydalanish (Rosamund Sutherland), matematikani o'qitishning axborotlashtirilgan muhiti (David Tall), matematika ta'limida kognitiv vositalarning o'ri (Tommy Dreyfus), zamonaviy elektron o'quv adabiyotlariga qo'yilgan talablar va ulardan ta'lim jarayonlarida foydalanish shart-sharoitlari, maqsad va vazifalari (Gerhard Holland) lar tomonidan tadqiq etilgan

O'qitish texnologiyasida quyidagi dasturlar bo'lishi mumkin: chiziqli dastur; tarmoqlangan dastur; adaptiv dastur; umumlashtirilgan dastur; dastur-algoritm; modulli o'qitish dastursi; bilimlarni to'liq o'zlashtirish dastursi.

Chiziqli dastur nazorat topshiriqlari bo'lgan o'quv axborotining ketma-ket o'rin almashinuvchi uncha katta bo'lmagan bloklaridan iborat.

Chiziqli dasturda o'quvchi axborotning ushbu qadami (bloki) ga javob to'g'ri bo'lganda keyingi qadamga (blokka) o'tadi, javob noto'g'ri bo'lganda esa, shu qadamning o'ziga qaytadi, ya'ni boshlang'ich axborotni qaytadan o'rganishi kerak.

Tarmoqlangan dasturda javob noto'g'ri bo'lganda o'quvchiga nazorat topshirig'ini bajarishi, to'g'ri javob berishi va o'quv axborotining navbatdagi qadamiga (blokiga) o'tishiga imkon beruvchi qo'shimcha o'quv axboroti beriladi.

Adaptiv dastur o'quvchiga yangi o'quv materialining murakkablik darajasini o'zi tanlashiga, uni o'zlashtirgan sari o'zgartirishga, ma'lumotnoma adabiyotlar, lug'atlar, qo'llanmalar va h.k. ga murojaat qilishga imkon beradi.

Umumlashtirilgan dastur chiziqli, tarmoqlangan va adaptiv dasturlarning parchalari (fragmentlari) ni o'z ichiga oladi.

Dastur-algoritm aqliy (nazariy) va amaliy operatsiyalarning ketma-ketlik tartibini aniqlaydi. U, ham mustaqil o'qitish dastursi, ham boshqa o'qitish dastursining qismi bo'lishi mumkin.

Algoritm deganda ko'rsatilgan maqsadga erishish yoki qo'yilgan masalani echishga qaratilgan amallar ketma-ketligini bajarish borasida ijrochiga tushunarli va aniq ko'rsatmalar berish nazarda tutiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Aripov M.M., Muhammadiyev J.O'. Informatika, informatsion texnologiyalar. Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. – T.: TDYuI, 2004. – 275 b.
2. Begimqulov U.Sh. Pedagogik ta'limda zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishning ilmiy – nazariy asoslari. – T.: Fan, 2007. – 164 b.
3. Yunusova D. Bo'lajak matematika o'qituvchisini innovatsion faoliyatga tayyorlash nazariyasi va amaliyoti. – T.: Fan, 2009. – 165 b.

BOSHLANG'ICH TA'LIM TIZIMIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI

Hasanova Malohat

Buxoro viloyati Qorako'l tumani
23- boshlang'ich ta'lim maktabi
boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich ta'lim tizimida interfaol metodlardan foydalangan holda dars o'tishning afzalliklari, ta'lim tizimiga yangi pedagogik texnologiyalar va metodlarni qo'llash bo'yicha so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, dars, o'qituvchi, o'quvchi, interfaol metod, texnologiya, bilim, pedagogika, o'quv jarayoni, muloqot, fikrlash, qiziqish.

Boshlang'ich ta'lim barcha ta'limning asosiy poydevori hisoblanadi. Uning asosiy vazifasi bolaning o'qishga bo'lgan ijobiy munosabatini, bugungi kunda eng zarur bo'lgan o'qish savodxonligi, turli ma'lumotlar bilan ishlash, asosiy matematik amallarni bilish va ularni kundalik hayotda qo'llay olish, mantiqiy va ijodiy fikrlash, o'z-o'zini boshqarish, jamoada o'zini tuta bilish, yozma va og'zaki muloqot madaniyati qoidalarini egallash, ta'limiy faoliyatni tashkil etish kabi ko'nikmalarni shakllantirishdan iborat.

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o'quv jarayonida keng qo'llashga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan - kunga kuchayib bormoqda. Buning asosiy sababi an'anaviy ta'limda o'quvchilarga faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan. Boshlang'ich ta'limda zamonaviy texnologiyalar ularning egallayotgan bilimlarini o'zlari qidirib topishlariga, mustaqil o'rganib, tahlil qilishlariga, hatto xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishlariga o'rgatadi. O'qituvchi bu jarayonda shaxsning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy salohiyati va ma'lumot darajasi, bolalar psixologiyasi, hozirgi zamon boshlang'ich ta'lim metodikasini bilishi hamda o'qituvchi tinmay o'z ustida mustaqil ishlashi fandagi barcha yangiliklardan xabardor bo'lishi ilg'or metodikalarga ega bo'lgan tajribali metodist-o'qituvchilar bilan o'z tajribalari to'g'risida o'rtoqlasha olishi, samarali o'qitish metodikalarini namoyish eta olishi lozim.

Ta'lim samaradorligini oshirish, davlat ta'lim standartlarining bajarilishini ta'minlash, ta'limning sifat ko'rsatkichini kafolatlashda zamonaviy pedagogik texnologiya hal qiluvchi omillardan bo'lib bormoqda. Pedagogik texnologiyani o'quv jarayonida qo'llash jahon amaliyotida keng tarqalmoqda. Zero, o'quv jarayonini demokratlashtirish, kelishuvchanlik asosida tashkil qilishda hamkorlik va ijodkorlik rivoj topmoqda. Bular o'quvchining o'quv mehnatini amalga oshirishida harakatlantiruvchi kuch bo'lib xizmat qiladi. O'quvchi va o'qituvchini doimiy izlanishga, uzluksiz o'z ustida ishlashga undaydi. Bu, o'z navbatida, ta'limda samaradorlikni ta'minlaydi.

Interfaol usullardagi darslar o'quvchini ijodiy fikrlashga, olingan axborotlarni faollikda hal etishga, fikrni erkin bayon etishga tashabbuskorlikka, guruhlarda masalalar yechimini topishga, xamkorlikda ish yuritishga, fikrni yozma ravishda bayon etishga chorlaydi. Interfaol metodlarda ish yuritish, an'anaviy usullardan voz kechish degani emas. Balki mazmunni o'zaro faollikda hal eta olish demakdir.

O'qituvchilarning yuqori kasbiy tayyorgarlikka, pedagogik mahoratga, yuksak ma'naviy-ahloqiy fazilatlariga, chuqur bilimlarga ega bo'lishi, ta'lim-tarbiya ishlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan o'quv jarayonida foydalanish hozirgi zamon davr talabi hisoblanadi. Hozirda ta'lim muassasalarida ta'lim-tarbiya samaradorligini oshirish uchun fanlarni o'qitishning eng samarali zamonaviy pedagogik texnologiyalarini puxta bilish va yangiliklarni muntazam kuzatib borish talab qilinadi.

Interfaol usullarni qo'llash natijasida o'quvchilarning mustaqil o'qish, fikrlash, tahlil qilish, xulosalar chiqarish, o'z fikrini bayon qilish, uni asoslagan holatda himoya qila bilish, sog'lom raqobat, bahs olib borish ko'nikmalari shakllanib, rivojlanib boradi. Bunda o'qituvchining asosiy vazifasi o'quvchilar oldida yuzaga kelgan muammoning yechimini birgalikda izlashni tashkil etish bilan birga ta'lim jarayonini boshqarishda pedagogik mahoratini va qobiliyatini rivojlantirib borishi ham talab etiladi. Sinfdagi barcha o'quvchilarning o'z qobiliyatlari darajasida albatta

o‘zlashtirishlari kafolatlanadi. Bunda o‘quvchining o‘zlashtirganligi olgan bilimlarni hayotda, amaliy faoliyatda foydalana olish ko‘nikma va malakalari bilan belgilanadi. Interfaol asosda dars jarayonini tashkil etilganda quyidagi natijalarga erishiladi:

1. O‘quvchining o‘zaro faolligi oshadi, hamkorlikda, ijodkorlikda ishlash ko‘nikmalari shakllanadi.

2. O‘quv reja, dastur, darslik, standart me‘yor, qo‘llanmalar mavzu mazmuni bilan ishlash malakalari shakllanadi.

3. Ta‘lim mazmunini, matnni mustaqil mutolaa qilish, ishlash, o‘zlashtirish kundalik shaxsiy ishlariga aylanadi.

4. O‘quvchi erkin fikr bildirish, o‘z fikrini himoya qilish, isbotlay olish, tasdiqlay olishga odatlanadi.

5. Eng muhimi, o‘quv jarayonida didaktik motivlar vujudga keladi. Ya‘ni o‘quvchining ehtiyoj, xohish, istagi qondiriladi. Bu holat o‘quvchini o‘quv maqsadlariga erishishda yuqori bosqichga ko‘taradi. O‘qitish mazmunini yaxshi o‘zlashtirishga olib keladi. O‘z vaqtida o‘quvchi-o‘qituvchi-o‘quvchilar orasida ta‘limiy aloqalar o‘rnatiladi.

O‘quv jarayoni o‘quv ehtiyojini qondirish bilan yuqori motivatsiyaga ega bo‘ladi. O‘zaro axborot berish, olish, qayta ishlash orqali o‘quv materialiy yaxshi esda qoladi. O‘quvchida o‘zaro muloqotga kirishish, fikr bildirish, fikr almashinish ko‘nikmalari shakllanadi. O‘quv jarayonida-o‘quvchining o‘z-o‘ziga baho berishi, tanqidiy qarashi rivojlanadi. O‘quvchi uchun dars qiziqarli o‘qitilayotgan predmet mazmuniga aylanadi, o‘qish jarayoniga ijodiy yondashuv, ijobiy fikr namoyon bo‘ladi. Har bir o‘quvchini o‘zi mustaqil fikr yuritishga, izlanishga, mushohada qilishga olib keladi. Interfaol usulda o‘tilgan darslarda o‘quvchi faqat ta‘lim mazmunini o‘zlashtiribgina qolmay, balki o‘zining tanqidiy va mantiqiy fikrlashini ham rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. J.G’.Yo‘ldosheva, S.A.Usmonov “Pedagogik texnologiya asoslari” T. 2004.
2. R.A.Mavlonova, M.Arabova, G’.Saloxitdinova “Pedagogik texnologiya”. T. O‘zbekiston Fanlar akademiyasi, “Fan” 2008.
3. J.G’.Yo‘ldosheva, F. Yo‘ldosheva “Interfaol ta‘lim – sifat kafolati” T. “O‘qituvchi” 2008.

ТА’ЛИМ-TARBIYA JARAYONIDA SHAXSGA YO’NALTIRILGAN TA’LIM YONDASHUVLARINI QO’LLASH

Jumatova Mohira Qurbanbayevna

Gurlan tumani 42-son AFCHO’IM o’qituvchisi

Telefon: +998 (97) 511 12 90

davletovashoxida_27@inbox.uz

Begliyev Sanjar Reymbergenovich

Xorazm viloyati XTXQTMOHM katta o’qituvchisi

Telefon: +998 (97) 452 09 03

begliyev1984@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada o’quvchining shaxs sifatida shakllanishiga yordam beruvchi shaxsga yo’naltirilgan ta’lim yondashuvlari qo’llashga oid ma’lumotlar berilgan.

Kalit so’zlar: Noan’anaviy ta’lim yondashuvlari, shaxsga yo’naltirilgan ta’lim, shaxsga yo’naltirilgan ta’lim yondashuvlari, tizimli yondoshuv, faoliyatga yo’naltirilgan yondoshuv.

Pedagogik-psixologik hamda fanlarni o’qitish metodikalariga bag’ishlangan ko’plab adabiyotlarda o’quvchining individual xususiyatlarini ochib berishga uning qobiliyatlarini rivojlantirish qiziqishlarini e’tiborga olgan holda shaxs sifatida shakllanish ishiga yordam beruvchi yakka tartibda olib boriladigan ta’lim shaklini shaxsga yo’naltirilgan ta’lim deb qaraladi.

Bu ta’lim o’z mohiyatiga ko’ra ta’lim jarayonining barcha ishtirokchilarini to’laonli rivojlanishlarini ko’zda tutadi. Bu esa ta’limni loyihalashtirilayotganda, albatta, ma’lum bir ta’lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, mutaxassislik faoliyati bilan bog’liq o’qish maqsadlaridan kelib chiqqan holda yondoshilishni nazarda tutadi.

Ta’lim tarbiya jarayonida qo’llaniladigan barcha usullar shaxsga qaratilganini e’tirof etgan holda alohida olingan o’quvchiga ta’limiy – tarbiyaviy ta’sir etish usulini ham shaxsga yo’naltirilgan ta’lim usuli deb ataymiz. Shaxsga yo’naltirilgan ta’lim asosini anglash va bir-birini tushunish tashkil etadi. An’anaviy ta’lim asosini tushuntirish tashkil etib, bu tushunchalar farqi quyidagicha sharxlanadi: tushuntirish – bitta sub’ekt, monolog; anglash – ikkita sub’ekt bir-birini tushunishi, hamkorlik, dialogdir.

Shaxsga yo’naltirilgan ta’lim asosini tushuntirishdan anglashga, monologdan dialogga, ijtimoiy nazoratdan rivojlanishga, boshqarishdan o’z-o’zini boshqarishga o’tish tashkil etadi. Pedagog fanni o’quvchilar bilishiga emas, ularning hamkorlik qilishiga, ijodkorlik xususiyatlarini namoyon qilishiga erishishi kerak. O’quvchini pedagogik qo’llab-quvvatlash o’qituvchining asosiy vazifasi bo’lishi kerak. O’quvchining qo’yilgan masala ustida ijodiy izlanish, masalani tadqiq etishga tajribasi, imkoniyatlari, salohiyati yetarli emas. O’qituvchining maslahati va yordamiga muhtoj.

O’qituvchining qo’llab-quvvatlashi Sh.Amanashvili ta’kidlashicha quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- bolani sevish;
- bola yashayotgan muhitni odamiylashtirish;
- o’z bolaligini bolada ko’rish.

Xorijiy psixologik tadqiqotlar pedagogning vazifasi bola shaxsini shakllantirishda, rivojlantirishda deb ta’kidlaydi. K.Rodgers fikriga ko’ra o’qituvchi sinfda o’quvchining individual rivojlanishiga ta’sir etuvchi muhitni yaratish uchun quyidagilarga amal qilishi kerak:

- o’quv jarayoni davomida o’quvchilarga to’la ishonchni namoyon qilishi;
- har bir o’quvchi va sinf oldida turgan maqsad va vazifalarni aniqlashtirish va ifoda qilishda ko’maklashishi;
- o’quvchilarda ichki rag’bat (motiv) mavjudligiga asoslanishi;
- har bir o’quvchi uchun o’qituvchi turli tuman tajribalarga ega, zarur bo’lganda doimo murojaat etish mumkin bo’lgan manba bo’lishi;
- o’qituvchi doimo o’quvchilar guruhi ruhiyatini sezishi va uni qabul qilishi;
- guruhdagi o’zaro muloqotning faol ishtirokchisi bo’lishi;
- o’z xis – tuyg’ularini ochiq ifoda etishi;
- har bir o’quvchi his-tuyg’ulari va kechinmalarini tushunishga erishishi;
- o’z-o’zini va o’z imkoniyatlarini yaxshi bilishi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limni tashkil etuvchi o'qituvchi quyidagi talablarga javob berishi kerak:

- bolaga, madaniyat va ijodga qadr qiymatli munosabatda bo'lishi;
- insoniy pedagogik munosabatni namoyon qilishi;
- bolaning ruhiy va jismonan sog'lig'ini saqlashi;
- o'quv-rivojlantiruvchi va madaniy-axborot ta'lim muhitini yaratishi va muntazam boyitishi;

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ishmuxamedov R.J., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – T.: «Nihol» nashriëti, 2013, 2016. – 279b.
2. Sergeev I.S. Основы pedagogicheskoy deyatel'nosti: Uchebnoye posobiye. – SPb.: Piter. Seriya «Uchebnoye posobiye», 2004–316 s. 163 b.

TALIM JARAYONIDA STEAM YONDASHUVINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Mangliyeva Feruza Baxtiyarovna

Gurlan tumani 22-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (99) 501 73 65

feruzabaxtiyarovna_22@umail.uz

Xodjayeva Sevara Shuxratovna

Xonqa tumani 7-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (90) 920 44 18

sevarashuxratovna_4418@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada STEAM dasturining mazmun-mohiyati hamda, STEAM yondashuvi asosida maktablarda darsdan va sinfdan tashqari mashg'ulotlarni tashkil etish yuzasidan ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: STEAM, S-fan, T-texnologiya, E - muhandislik, A - san'at, M – matematika, Ijodiy fikrlash, Muhandislik yondashuv, Tanqidiy fikrlash, Dizayn asoslarini.

Bugungi kunda STEAM-ta'lim dunyodagi asosiy tendensiyalardan biri sifatida rivojlanmoqda va amaliyot yondashuvni qo'llashda beshta sohani yagona o'quv sxemasiga integratsiyalashga asoslangan. Bunday ta'limning shartlari uning uzluksizligi va bolalarning guruhlarda o'zaro muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirish bo'lib, bunad ular fikrlarni to'plashi va fikrlar almashadi.

STEAM yondashuvi tufayli o'quvchilar tabiatni tushunib, dunyoni muntazam o'rganishadi va shu bilan qiziqishlarini, muhandislik fikrlash uslubini, tanqidiy vaziyatlardan chiqish qobiliyatini, jamoaviy ish qobiliyatini rivojlantirish va liderlik, o'z-o'zini namoyon qilish asoslarini o'rganishadi, o'z navbatida, o'quvchilar rivojlanishining tubdan yangi darajasini ta'minlaydi.

STEAM (S-fan, T-texnologiya, E - muhandislik, A - san'at, M - matematika) ilm-fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematikani birlashtiruvchi zamonaviy yondashuv.

O'z-o'ziga ishonchni shakllantirish. Bu yondashuvda o'quvchilar o'z qo'llari bilan yaratgan ko'priklar va yo'llar, samolyotlar va avtomobillarni "ishga tushirib", suv osti va havo tuzilmalarini "rivojlantirib", sinovdan o'tkazib, har safar ular maqsadga yaqinlashib borishadi. Yaxshi natija bermagan "mahsulot"ni qayta-qayta sinovdan o'tkazib, takomillashtirib borishadi. Natijada barcha muammolarni o'zi hal qilish, maqsadga erishish bolalar uchun ilhom, g'alaba, adrenalin va quvonch olib keladi. Har bir g'alaba, o'zlarining qobiliyatlariga ko'proq ishonch uyg'otadi.

Faol muloqot va jamoaviy ish. STEAM dasturlari ham faol muloqot va guruh ishi bilan ajralib turadi. Muhokama bosqichida ular fikr bildirishga qo'rqqanlikka o'rganadilar. Ko'pincha, stol atrofida o'tirmaydi, o'zlarining dizaynlari asosidagi "mahsulot"larni sinovdan o'tkazadi va rivojlantiradi. Ular hamma vaqt hamkorlikni ta'minlaydigan jamoada tarbiyachilar va ularning do'stlari bilan muloqot qilish bilan band bo'lishadi.

Texnik fanlar bo'yicha qiziqishlarni rivojlantirish. STEAM ta'limi vazifasi qiziqishning rivojlanishi uchun dastlabki shart-sharoitlarni yaratishdir. Bolalar uchun tabiat fanlari va texnik fanlar bo'yicha, qilgan ishini yaxshi ko'rish, qiziqishni rivojlantirish uchun asosdir. STEAM – bolalar uchun juda qiziqarli va dinamik bo'lib, bolalarning zerikishlariga to'sqinlik qiladi. Ular vaqt o'tayotganini sezmaydilar, lekin ham charchamaydilar.

STEAM yondashuvi asosida maktablarda darsdan va sinfdan tashqari mashg'ulotlarni tashkil etish orqali o'quvchilarning bo'sh vaqtlarini ijobiy tashkil etish, o'quv fanlariga bo'lgan qiziqishlarini orttirish, kasbga yo'naltirish, o'zlashtirishlariga ijobiy ta'sir etadi.

Ta'limda bu yangi yondashuv qanday paydo bo'ldi?

Bu nazariya va amaliyotni birlashtirishning mantiqiy natijasidir. STEAM Amerikada ishlab chiqilgan. Ba'zi maktablar o'zlarining bitiruvchilarining kareralarini rivojlantirishga e'tibor berishdi va fan, texnologiya, muhandislik va matematika kabi fanlarni birlashtirishga qaror qilishdi, shuning uchun STEM tashkil etildi. (Fan, texnika, muhandislik va matematika). Keyinchalik unga san'at qo'shildi va STEAM tashkil etildi. O'qituvchilar, bu fanlarni yoki bu fanlarga oid bilimlarga ega bo'lish, maktab o'quvchilarini kelajakda yuqori malakali mutaxassislar bo'lishiga yordam beradi deb hisoblaydilar. Natijada o'quvchilar yaxshi bilim egallash va bilimlarini qo'llashga harakat qiladilar.

G'oyalar haqiqatga aylanadi. Agar biz an'anaviy ta'limning asosiy maqsadi bu bilimlarni o'rgatish va ishlatish bo'lsa, demak, STEAM yondashuvi olingan bilimlarni haqiqiy hayotga mahorat bilan qo'llashni o'rgatishdir. Bu maktab o'quvchilariga faqatgina ba'zi g'oyalarga ega bo'lishni emas, balki ularni haqiqatda ishlatish va amalga oshirish imkonini beradi. Haqiqatda ishlatilishi mumkin bo'lgan bilimlar haqiqatda qimmatlidir.

STEAM yondashuvining eng mashhur namunasi Massachusetts Texnologiyalar Instituti (MIT). Bu mashhur universitetining shiori “Mind and hand” – “Aql va qo'l” dir. Massachusetts Texnologiya instituti STEAM kurslarini ishlab chiqdi va hatto ba'zi o'quv yurtlarida STEAM ta'lim markazlari yaratildi.

STEAM yondashuvi o'rganish va ta'limga bo'lgan munosabatimizni o'zgartiradi

Xulosa qilib aytmoqchimanki, o'rta maktabda STEAM yondashuvi bolalarga tajribalar o'tkazish, dizayn modellarini yaratish, mustaqil musiqa va kino yaratish, o'z g'oyalarini haqiqatga aylantirish va yakuniy mahsulotni yaratishni rag'batlantiradi. Ushbu ta'lim yondashuvi bolalarga nazariy va amaliy ko'nikmalarni samarali tarzda birlashtirishga hamda o'quvchilarda hayotiy kompetensiyalarni shakllantirishga imkon beradi va oliy ta'limda o'qishni yanada osonlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi 05.09.2018 yildagi № PF-5538 Farmoni.

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining Davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida”gi 6 aprel 2018 yil 187-son Qarori.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARINING TURLARI VA ULARGA QO'YILADIGAN TALABLAR

Qurbonova Ra'no Cho'liyevna

Buxoro viloyati G'ijduvon tumani
29-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
(+998912401189)

Annotatsiya: Dars jarayoni o'quv jarayonini tashkil qilishning asosiy qismi hisoblanadi. Darslar esa turli talablar asosida tashkil qilinadi. Har bir darsni tashkil qilish o'qituvchidan kuchli pedagogik mahoratni talab qiladi.

Kalit so'zlar: Ta'limiy talab, tarbiyaviy talab, didaktik talablar, gigiyenik talablar.

Ona tili darslarida o'zbek tiliga muhabbat va so'zga ehtiyotlik bilan munosabatni tarbiyalashga alohida e'tibor beriladi. Buning uchun matn puxta tanlanadi. Tilni o'rganish jarayonida leksik-uslubiy ishlarga katta o'rin beriladi. Darsda she'r, soddalashtirilgan matnlar bilan birga, yuksak badiiy matnlardan ham foydalaniladi. Ona tili o'qitish jarayoni o'quvchilarda ilmiy dunyoqarash asoslarini shakllantirishga qaratiladi. Ona tili darslari har bir kishi uchun zarur bo'lgan saranjom-sarishtalik, mustaqillik, tashabbuskorlik sifatlarini ham tarbiyalaydi.

Darsga qo'yiladigan umumiy talablar quyidagilar:

1. Ta'limiy talab. Har bir dars o'quvchiga qandaydir bilim berishi lozim. Har bir darsning asosiy maqsadi ham shu.

2. Tarbiyaviy talab. Bu har jihatdan komil shaxsni tarbiyalash demakdir.

3. Didaktik talablar. Bu o'qituvchiga darsni to'g'ri tashkil qilish: dars maqsadlarini, turini to'g'ri belgilash, darsdagi u yoki bu materialni o'quvchilarga yetkazib berish usullarini to'g'ri tanlash, o'quvchilar bilimini tekshirish va baholash shakllarini aniqlab olish demakdir.

4. Psixologik talablar. Bu talab shuni nazarda tutadiki, o'qituvchi o'z o'quvchilarining xarakter-xususiyatini qanchalik darajada yaxshi bilishi juda katta ahamiyatga ega. O'z o'quvchilarining psixologik xususiyatlarini yaxshi bilgan o'qituvchigina to'laqonli dars uyushtirishi mumkin.

5. Gigiyenik talablar. Bu o'quvchilar salomatligi haqida qayg'urish demakdir. Sinfdan yorug'lik, toza havo har doim yetarli bo'lishi lozim. Boshqa fanlar kabi, ona tili o'qitishning samaraliligi darsning sifatiga bevosita bog'liqdir.

Dars turlari uning didaktik maqsadiga ko'ra belgilanadi, chunki: yangi materialni o'rganish darsi, bilimni mustahkamlash darsi, umumlashtiruvchi-takrorlash darsi, bilimlarning qanchalik o'zlashtirilganini hisobga olish (tekshiruv)darsi va boshq. Har bir dars turi muayyan qurilishi bilan boshqasidan farqlanadi. Darsning didaktik maqsadi, turi va qurilishi o'rtasida ma'lum bog'lanish mavjud. Muayyan bir darsning didaktik maqsadi o'rganiladigan mavzuga va bu darsning darslar tizimida tutgan o'rniga qarab belgilanadi. Dars qurilishida qat'iy andaza bo'lishi mumkin emas. Biroq darsda uy vazifasini tekshirish, takrorlash, yangi materialni tushuntirish, mustahkamlash, uyga vazifa berish bosqichlariga rioya qilish tajribada o'zini oqlayapti. Shunga qaramay, bularga ijodiy yondashish, darsning maqsadi va foydalaniladigan metodik usullariga asoslangan holda, darsni qaysi bosqich (yangi materialni tushuntirish, mustaqil ishini ajartirish yoki uy vazifasini tekshirish) dan boshlashni o'qituvchining o'zi hal qilib, bosqichlar orasidagi ichki bog'lanish, har bir bosqichdagi ishlarning mazmunini aniq belgilab olish katta ahamiyatga ega ekanini unutmasligi kerak.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak ona tili darslari qaysi dars turidan foydalanib tashkil etilmasin o'qituvchi bor mahoratini ishga solib o'tsa dars yanada tushunarli va o'quvchilar xotirasiga abadiy muhrlanib qoladigan dars bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. K. Qosimova, S.Matchonov, X.G'ulomova, "Ona tili o'qitish metodikasi"
2. Internet ma'lumotlari.

AUDITORIYADAN TASHQARI O'TKAZILADIGAN TARBIYAVIY TADBIRLAR ORQALI TALABALARDA YETAKCHILIK QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISHNING IMKONIYATLARI

Raxmatova Dilbar Anvar qizi

Navoiy viloyati Karmana tumani

15-umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi

NDPI 2-kurs magistranti

Telefon: +9989(91)3343373 RDA1997@list.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada talabalarda yetakchilik qobiliyatini auditoriyadan tashqari o'tkaziladigan tadbirlar orqali shakllantirish imkoniyatlari ochib berilgan. Shuningdek, auditoriyadan tashqari o'tkaziladigan tadbirlar orqali talabalarda yetakchilik xususiyati bilan birgalikda shakllanadigan xususiyatlar yoritib berilgan.

Tayanch so'zlar: yetakchi, to'garaklar, qiziqish, klub, ilmiy jamiyat, tashkilotchilik, tashabbuskorlik.

KIRISH.

Auditoriyadan tashqari ishlar o'ziga xos xususiyatlari bilan o'qish mashg'ulotlaridan farq qiladi. Bu ish ixtiyoriy asosda tashkil qilinadi. Talabalar o'z qiziqish va layoqatlariga qarab turli to'garaklarga yoziladilar, darsdan tashqari vaqtlarda o'tkazilayotgan ommaviy va yakka tartibdagi ishlarda ham o'z istaklari bilan qatnashadilar.

Auditoriyadan tashqari ishlarning yana bir xususiyati shundaki, bu ishda talabalarning mustaqil ishlari asosiy o'rin tutadi. To'garaklarda, sport jamoalarida, lagerlarda mustaqil ishlar uchun imkoniyatlar yaratiladi.

Auditoriyadan tashqari ishlar darsda olib boriladigan o'quv-tarbiya ishlarini mustahkamlaydi va to'ldiradi, talablarni pedagogik ta'sirga to'la jalb etishga, dars uchun ajratilgan vaqt ichida amalga oshirish qiyin bo'lgan ishlar amalga oshiriladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Auditoriyadan tashqari tarbiyaviy ishlar jarayonida mehnat va o'quv mashg'ulotlari bilan o'yin-kulgu, xordiq chiqarish tadbirlari o'zaro muvofiqlashtirilishi kerak.

Auditoriyadan tashqari ishlardan ko'zda tutilgan maqsad talabalarda turli sohalar bo'yicha qiziqishlarni yuzaga keltirish, ularni rivojlantirish, tarbiyalash, yashirish qobiliyatlarini namoyon etish, o'z qiziqishlari bo'yicha kengroq ma'lumot olish va ishlash imkoniyatini berishdir. Talabalarning hayotini chinakamiga madaniy qilish ularni jamoa bo'lib yashashga o'rgantishdan iboratdir.

Auditoriyadan tashqari ishlarni tashkil qilish shakllari quyidagicha:

➤ Og'zaki ish usullari (siyosiy axborotlar, majlislar, ma'ruzalar, dokladlar, kitobxonliklar, konferensiyalar, bahs-munozaralar, uchrashuvlar);

➤ Ko'rgazmali ish usullari (muassasa muzeylari, turli sohaaga oid albomlar majmuasi, urush va mehnat qahramonlari badiiy ijod ko'rgazmalari);

➤ Amaliy ish usullari (sayohatlar, ekskursiyalar, sport musobaqalari, olimpiadalar va tanlovlar, shanbaliklar, turli to'garaklar, texnika ijodi) va boshqalar.

Auditoriyadan tashqari tarbiyaviy ishlar shakllari shaxs kamoloti bosqichlarini belgilab olishga qaratilganligi bilan ifodalanadi. Bu muammolarni ijobiy hal qilish uchun auditoriyadan tashqari tarbiyaviy ishlar tizimida quyidagilar bo'lishi mumkin:

- Ulg'ayotgan inson shaxsini tarbiyada oliy ijtimoiy qadriyat deb tan olish, har bir talaba-yoshlarning betakror va o'ziga xosligani hurmatlash;

- Milliylikning o'ziga xos an'ana vositalariga tayanish,

- O'qituvchilar va talabalar orasidagi o'zaro hurmat munosabatlarini shakllantirish.

Talabalarni aqliy, axloqiy, mehnat, jismoniy, nafosat, ekologik, huquqiy, iqtisodiy, ma'naviy jihatdan shakllangan kishilar qilib tarbiyalash dars jarayonida boshlanadi, biroq talabalarning kundalik o'sib borayotgan ehtiyojlari, qiziqishlarini faqatgina dars jarayonida olib borib bo'lmaydi. Bunday ko'p qirrali qiziqishlarni auditoriyadan tashqari tarbiyaviy ishlar bilan uzviy bog'lash asosidagina qondirish mumkin.

Auditoriyadan tashqari ishlar talabalar hayotidagi tarbiyaviy faoliyatni to'ldiradi. Ularning

dunyoqarashini to'g'ri shakllantirishga, axloqiy kamol toptirishga ko'maklashadi. Nazariy bilimlarni amaliyot, ishlab chiqarish bilan bog'lashga zamin yaratadi.

Auditoriyadan tashqari ishlarning tarbiyaviy ta'siri talabalar jamoasining xilma-xil ishlarini qanday yo'lga qo'yishlariga bog'liqdir. Auditoriyadan tashqari faoliyat majburiy dastur bilan chegaralanmaydi, balki har xil xarakterdagi talaba-yoshlarni ixtiyoriy ravishda birlashtiradi. Ularning qiziqishlari, mayillari, tashabbuslari asosida ishlarni amalga oshiradi, fanga qiziqtiradi, ularni xalqning madaniy hayotiga olib kiradi. Auditoriyadan tashqari ishlar shaxsdagi ijtimoiy faollik, ijtimoiy ong va axloq odatlarini tarkib toptirishning eng muhim omilidir. Bu faoliyat ilmiy jamoa, klub, adabiy va muassasa teatrlarining ishlari, turli mavzularda o'tkaziladigan kitobxonliklar koferensiyalari va munozaralari, siyosiy, axloqiy, madaniy, ma'naviy, ilmiy-ommabop va mehnat mavzularidagi ma'ruza va suhbatlar, ijtimoiy foydali mehnat, siyosiy axborot, bayram kechalari, to'garak mashg'ulotlarini o'z ichiga oladi.

Talabalarining auditoriyadan tashqari ishlari o'z mazmuniga ko'ra tafakkur faoliyati va munosabat vositasi hisoblanadi. Chunki auditoriyadan tashqari ishlarda olingan axborot idrok etiladi, qayta ishlanadi va shu asosda yangi bilimlar hosil qilinadi.

Talabalar auditoriyadan tashqari ishlarda qatnashib turli kishilar bilan munosabatga kirishadilar, turli vaziyatlarga duch keladilar. Shuning uchun ham talabalarining auditoriyadan tashqari faoliyatlari qanchalik xilma-xil bo'lsa, ularning munosabatlari shunchalik boy, munosabat doirasi keng va ma'naviy o'sish saviyasi yuqori bo'ladi. Ular orqali talabalar jamoada ishlashni o'rganadilar, ijtimoiy mehnat quvonchini his qiladilar, ishlab chiqarish mehnatiga hissa qo'shadilar, jamoatchilik fikriga bo'ysunishga, jamoa sharafi uchun kurashishga odatlanadilar. Bu esa talabalardagi yetakchilik qobiliyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Jamoada shakllangan yetakchi-talabalar o'z jamoasi uchun haqiqiy ma'nodagi boshliq-rahbar bo'la oladi.

Auditoriyadan tashqari faoliyat orqali olinadigan *siyosiy axborotlar* talbalarda mamalakatimiz va chet ellarda muhim siyosiy ijtimoiy voqyealar bilan tanishtirib borish imkonini beradi. Bu axborot har haftada o'tkaziladi. Siyosiy axborotlar o'tkazish uchun avvalo mavzular tanlash katta ahamiyatga ega.

Klublar – yoshlarning turli xil qiziqish, istak va xohishlarini qondirish, qobiliyatlarini o'stirishni ko'zda tutuvchi ommaviy ixtiyoriy birlashmadir. Ularning to'garaklardan farq faoliyat darajasining kengligi va ko'p qirraligidir. Bir klubda 10-15 ta to'garakni va ommaviy ishlarni tashkil qilish mumkin.

Ilmiy jamiyatlarning klublarga nisbatan ish ko'lam yanada keng, faoliyati xilma-xildir. Ilmiy jamiyat ham talabalarining qiziqishlari asosida tashkil qilinadi. Asosiy maqsad, vazifa talabalarining fan, texnika va san'atga bo'lgan qiziqishlarini qondirish, mustaqil fikrlash qobiliyatlarini o'stirish, nazariy bilimlarini chuqurlashtirish va amalda sinab ko'rish, talabalar e'tiborini ilmiy tadqiqot ishlarga jalb qilishdan iborat.

Maxsus to'garaklar – talabalarni amaliy ko'nikma va bilimlar bilan qurollantiradi, kasbiy bilimlarini oshiradi.

XULOSA. Bu auditoriyadan tashqari faoliyatlarda talabalarining bilim, ko'nikma va malakalari oshadi. Shaxsiy sifatlaridan kelib chiqqan holda o'z faolliklarini namoyon qiladilar va yetakchi sifatida o'z qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Bundan tashqari talaba-yoshlarning yetakchilik qobiliyatini muntazam rivojlantirish ishlarini amaliyotga tadbiq etish uchun har bir pedagog har bir darsda talabalarining tashkilotchilik va tashabbuskorlik faoliyatini kuzatib, rag'batlantirib borishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xolbekov A.J. Boshqaruv sotsiologiyasi. – T.: “Akademiya”, 2008.
2. Xuseynov B.M. O'zbekiston Respublikasi “Kamolot” Yo'li a'zolarida zamonaviy liderlik qobiliyatlarini shakllantirish. – T.: 2009.
3. Raximova D. Bekmurodov M. Liderlik va tashkilot madaniyati. –T.: “Akademiya”, 2006.
4. Nishonova Z.T. Mustaqil ijodiy fikrlash. – T.: «Fan» nashriyoti, 2003
5. Internet ma'lumotlari.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI TINISH BELGILARINI ISHLATILISHI BILAN TANISHTIRISH METODIKASI

Sharapova Gulshanda Sharifovna
Buxoro viloyati G'ijduvon tumani
4-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
(+998913094809)

Annotatsiya: Kichik yoshdagi o'quvchilarni tinish belgilari bilan tanishtirishda o'qituvchi, avvalo, ularning yozma nutqda ishlatilishi va o'rnini ko'rsatadi. Tinish belgisi fikrni to'g'ri, boshqalarga tushunarli qilib ifodalash uchun muhim ekanini tushuntiradi.

Kalit so'zlar: Punktatsiya, sintaksis, nutq, nuqta, so'roq, undov, his-hayajon, buyruq.

Ma'lumki, punktatsiya tinish belgilarining ishlatilishi haqidagi qoidalar yig'indisidir. „*Punktatsiya ham yozuv kabi kishilar orasidagi aloqaning muhim vositalaridan biri sanaladi*“¹. Boshlang'ich sinflarda to'rtta tinish belgisi: gap oxirida nuqta, so'roq, undov belgisi hamda uyushiq bo'lakli, undalmali gaplarda vergulning ishlatilishi haqidagi qoidalar o'rgatiladi. Boshlang'ich sinflarda o'rgatiladigan tinish belgilari kam bo'lishiga qaramay, o'qituvchi har bir sinfda tinish belgilari ustida muntazam ish olib borishi zarur.

1-sinf o'quvchilari savod o'rgatish davridayoq nuqta, so'roq va undov belgilari bilan amaliy tanishtiriladi. Bolalar „Alifbe“ o'qimasalar ham, rasmga qarab gap tuzadilar. O'qituvchi ularga talaffuzda bir gap boshqasidan to'xtam (pauza)

bilan ajratilishini, gapning oxirida ovoz pasavishini tushuntiradi. Bolalar, o'qituvchi topshirig'iga ko'ra, 3-5 gapli kichik matnni gaplarga ajratadilar va ular o'rtasidagi to'xtam (pauza) qilish hikoya mazmunini yaxshi tushunishga yordam berishiga ishonch hosil qiladilar. Ular gapni to'g'ri talaffuz qilishni o'rgana boshlaydilar. Bu gap oxiriga nuqta qo'yilishi bilan tanishtirish uchun mazmuniy va intonatsion asos yaratadi.

Bir necha darsdan so'ng o'quvchilar gaplarni o'qiy boshlaydilar. Ular nuqta pasaytirish, pauza qilishga belgi ekanini tushunadilar. Kesma harflardan gap tuzishda albatta nuqtali kartochkalardan foydalaniladi. O'quvchilar gapni yozganda o'qituvchi nuqta qo'yishni eslatadi, ishni tekshiradi. Gapning oxiriga nuqta qo'yilmasa, xato hisoblanadi. O'quvchilar o'qituvchi yordamida nima uchun nuqta qo'yish lozimligini tushuntiradilar. Shunday yo'l bilan gapning oxiriga nuqta qo'yish ko'nikmasi shakllantiriladi. So'roq va undov belgilari bilan ham savod o'rgatish davridayoq tanishtiriladi. Bolalar so'rash mazmunini bildirgan gaplarni o'qiydilar. O'quvchilar bunday gaplarni ohangga rioya qilgan holda, ya'ni gapning oxirida ovozni ko'tarish bilan o'qishga o'rgatiladi. Gapning mazmuni va intonatsiyasi so'roq belgisini qo'yishni talab etadi. Undov belgisini qo'yishni o'quvchilar gapning his-hayajon ifodalashi va alohida ohangda o'qilishi bilan bog'laydilar.

O'quvchilar 2-sinfda „Gap“ bo'limi mavzularini o'rganish jarayonida nuqta, so'roq va undov belgisi haqida nazariy tushunchalar oladilar.

3-sinfda esa tinish belgilari haqidagi nazariy tushunchalar chuqurlashtiriladi.

Shu vaqtdan boshlab o'quvchilar gap oxiriga tinish belgilari sintaktik asosda qo'yilishini anglay boshlaydilar. „Darak gap“ mavzusini o'rganish bilan bog'liq holda nuqta qo'yilishi, „So'roq gap“ mavzusi bilan bog'liq holda so'roq belgisi va

„Undov gap“ mavzusini o'rganish bilan bog'liq holda undov belgisining qo'yilishi o'rgatiladi. 4-sinfda o'quvchilar „Gapning uyushiq bo'laklari“ mavzusi o'rganilganda sanash ohangi bilan bog'langan bo'laklarda vergulning vazifasi bilan tanishadilar. O'qituvchi ikki gapni o'qib taqqoslash bilan nuqta va vergulda ohangning qanday berilishini ko'rsatadi. Masalan, *Biz ona tilimizni sevib o'rganamiz* (Gap oxirida ovoz pasayadi, pauza qilinadi).

O'quvchilar uyushiq bo'lakli gap tarkibidagi uyushiq bo'laklarning *ammo, lekin, biroq* so'zlari bilan bog'langanda vergulning ishlatilishini ham amaliy o'rganadilar.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar har xil mashqlarni ishlash orqali tire va ikki nuqtaning ishlatilishi bilan amaliy tanishadilar. Savod o'rgatish davridayoq o'qituvchi o'quvchilar e'tiborini vergul, tire, ikki nuqtaning ishlatilishiga qaratadi, matnni o'qiganda bu tinish belgilariga rioya qilishni o'rgatadi. Masalan, *Olma, olcha, nok - meva. Kitob — bilim bulog'i*.

Ona tili darslarida so'zlarni guruhlash mashqlarini bajarganda, o'qituvchi I sinf o'quvchilarini tire va ikki nuqtaning qo'yilishi bilan amaliy tanishtiradi. O'qituvchi aniq misollar bilan sanab

ko'rsatilgan so'zlardan oldin ikki nuqta qo'yilishini, har bir so'zning vergul bilan ajratilishini ko'rsatadi. Bunda o'quvchilar tinish belgining nomini aytadilar, o'qituvchi eslatmasa ham, ulardan asta-sekin foydalana boshlaydilar. Matnni yozishdan oldin punktuatsion xatoning ham oldi olinadi. Shunday qilib, o'qituvchi o'quvchilarda punktuatsion ziyraklikni o'stirib boradi.

Xulosa: Ona tili darslarini o'qish darslari bilan bog'lash sintaksis va punktuatsiya elementlari ustida ishlashning metodik shartlaridan biri hisoblanadi. o'quvchilar bu darslarda sintaksis sohasidagi bilimlariga asoslangan holda ifodali o'qish, so'zni aniq ishlatish, o'z fikrlarini grammatik to'g'ri shakllantirishga o'rganadilar. Shunday qilib, boshlang'ich sinf o'quvchilarining gap haqidagi elementar bilimlari og'zaki va yozma nutqda gapdan ongli foydalanishni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. K.Qosimova, S.Matchonov, X.G'ulomova “Ona tili o'qitish metodikasi”
2. Internet ma'lumotlari

FARZAND TARBIYASIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR VA MILLIY QADRIYATLAR

Tursunova Dildora Abdulhoshimovna
Turg'unova Latofat Abdumutalibovna

Namangan viloyati Namangan tumani

30 - sonli maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda farzand tarbiyasida milliy qadriyatlarning ahamiyati, bolalarning zamonaviy texnologiyalar, telefon va internet bilan munosabati, ularning zararli va foydali jihatlari, bu jarayonda pedagogning vazifasi haqida mulohaza yuritilgan.

Kalit so'zlar: qadriyat, pedagogika, millat, zamonaviy texnologiyalar, telefon, internet, oila, vatan, tarbiya, jamiyat, ta'lim, farzand, o'quvchi.

Mustaqil Respublikamizda milliy madaniyatimizni o'ziga xosligini tiklash, umumta'lim maktablarida o'quvchilarni badiiy, axloqiy tarbiyalash va kamol toptirish hozirgi kunda dolzarb vazifalardan biridir. Bugungi kunda jismoniy sog'lom, ma'naviy yetuk, har tomonlama uyg'un va barkamol rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, intellektual salohiyatga, chuqur bilim va zamonaviy dunyoqarashga ega, Vatanimizning taqdiri va kelajagi uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga qodir yosh avlodni tarbiyalab voyaga yetkazish vazifasini izchil davom ettirish mas'uliyati, eng avvalo, oila zimmasidadir.

Ma'n'an yetuk inson millat qadriyatlarini to'g'ri baholashga va uni yanada rivojlantirishga hissa qo'shadi. Insoniyat taqdiri va kelajagi jamiyatda mavjud ongli fuqarolarning hatti-harakatlariga bog'lik ekanligi bugungi global sharoitda yana bir bor o'z tasdig'ini topmoqda. Zotan, ongli fuqarolarni jamiyatga tayyorlab berish biz pedagoglar zimmasidagi sharaflil masuliyatdir. Bunda esa albatta, pedagogik mahoratga tayaniladi. Pedagogik mahoratlilik o'z fanini chuqur biluvchi, yuqori, yuksalib boruvchi tarbiya va o'qitish; zamon talablariga mos ravishda ilm-fan yoki kasb-hunar sirlarini mukammal o'zlashtirishga yordam berish demakdir.

Ma'naviy qadriyatlar-bu falsafiy va ijtimoiy tushunchalar bo'lib, insonni o'rab olgan atrof-muhitni amaliy jihatdan o'zlashtirish natijasida vujudga keladi. Ta'lim tarbiya jarayonida ma'naviy qadriyatlar ijtimoiy tarixiy hodisani ifodalaydi. Umuman aytganda bugungi yoshlarni mustaqillik ruhida tarbiyalashdan maqsad, ta'lim-tarbiya samaradorligini oshirish bilan birga jamiyatimizning iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy salohiyatini ko'tarishga xizmat qilishdir.

Qadriyatlar ta'rifidan kelib chiqib umuminsoniy qadriyatlarni quyidagicha ta'riflash mumkin. Umuminsoniy qadriyatlar-millat uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan etnik jihat va xususiyatlar bilan bog'liq holdagi qadriyat shaklidir. Umuminsoniy qadriyatlar millatning tarixini yashash tarzi, ma'naviyati, madaniyati orqali namoyon bo'ladi. Ta'lim jarayonida umuminsoniy qadriyatlar ijtimoiy-tarixiy hodisani ifodalaydi.

Qadriyatlar mazmunan xilma-xil turlarga bo'linib, hayotning barcha jabhalarini qamrab olgan. Jumladan, inson va uning hayoti eng oliy qadriyat hisoblanadi. Inson yo'q joyda biror narsaning qadr-qimmatini haqida so'zlashga hojat ham yo'q. Shuning uchun ham inson qadr-qimmatini e'zozlash, uning turmushini yaxshilash, bilimi va madaniy saviyasini rivojlantirish, sog'lig'ini saqlash, hayotini himoya qilish davlatimiz siyosatining asosiy yo'nalishini tashkil etadi.

Asrlar mobaynida farzand tarbiyasi haqida ko'plab ilmiy, ijtimoiy-siyosiy, falsafiy, manaviy va axloqiy qarashlar, fikrlar shakllangan. Farzandlarimiz ongida axloqiy qadriyatlarni shakllantirish uchun:

- Vatanga, ota-onaga, o'tgan avlodlariga hurmat, muhabbat tushunchalari va tasavvurlarini kengaytirish;

- burch, vijdon, insof, mas'uliyat haqidagi tasavvurlarni vujudga keltirish;

- do'stlik, o'rtoqlik, qo'ni-qo'shnihilik munosabatlari haqidagi tasavvurlarni kengaytirish hal qilinishi kerak bo'lgan dastlabki vazifadir.

Bugungi kunda jamiyatimizning barcha sohalariga kirib kelgan va hayotimizni usiz tasavvur qila olmaydigan zamonaviy texnologiyalarning farzandlarimiz tarbiyasiga ta'siri haqida to'xtalmaslikning iloji yo'q. Yosh avlod uchun zamonaviy texnologiya, avvalo uyali telefon va internetdir. Ta'lim jarayonida ham bu texnologiyalar yordamga keladi albatta. Tajribali pedagoglar bu jarayonda o'quvchiga internet tarmog'idan qidirib topish mumkin bo'lgan malumotlarni

berishdan qochib, bola ruhiyatiga ijobiy ta'sir qiladigan, tarbiyaviy ahamiyatga molik tushunchalar orqali yangi bilimlar berishi yoki aynan olingan ma'lumotlarni saralab, kerakli qisminigina o'rgatishi lozim.

Farzandlarimiz har tomonlama yetuk salohiyatga ega bo'lib voyaga yetishlari uchun, albatta, zamonaviy texnologiyalarni mukammal bilishlari shart. Zamonaviy texnologiyalarning foydalarini sanasak, ular juda ko'plab, lekin har bir narsaning foydasi bilan birga zararli jihatlari ham topiladi. Misol uchun internet yoki oddiy boshqa dasturlarni ochib, endigina ma'lumot izlay boshlagan yoki ma'lumot almashayotgan bolalarga undagi behayo suratlar-u, bemani reklamalar qanday ta'sir qilishini dasturchilar o'ylab ko'ryaptimi? Bundan tashqari turli hil internet qimor o'yinlari, bir-birini o'ldirish, so'yishni targ'ib qiladigan telefon o'yinlari va ilovalari, reklama va videolar bola ruhiyatiga juda yomon ta'sir qiladi. Bundan tashqari ijtimoiy tarmoqlarda (hatto, diniy kanallarda xam) videolar orqali turli vahima mavzularda “buni o'zingiz ko'rmasangiz bo'lmaydi,...balo yopirilib kelmoqda;...domla chidolmadi, ...otvet qildi, ...bu dahshat” kabi vahimali gaplar farzandlarimizga betgachoparlikni, “munosib otvet qilish”ni, besabrlikni o'rgatib qo'ymayapmizmi? Bu kabi holatlarni ko'rgan farzandlarimiz kelajakda bizdan “o'rnak” olib, ortig'i bilan javob qaytarishini unutmasligimiz lozim. Bu narsalarning oldini olishda esa bolalarni ruhan sog'lom, manan yetuk qilib qilib tarbiyalash lozim va bunda bizga ta'lim tizimi yordamga keladi. Milliy tarbiya nazariyasi o'z qoidalarini asoslash uchun falsafa, adabiyot, etika, estetika, pedagogika, psixologiya kabi fanlardan foydalanadi.

Ulamolarimiz “Boshinga qanday balo kelsa ham o'zingning qilmishingdan deb bil”, -deb takidlaydilar. Zero, kelgusida farzandlarimizni zamonaviy texnologiyalar qurshovida qo'yib, insoniylik, oliyjanoblik kabi yuksak insoniy tuyg'ulardan benasib qilib qo'ymaylik va ularga ta'lim-tarbiya berishda milliylikimizni saqlagan holda yondoshaylik.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. S.P.Baranov.”Pedagogika”-T.:” O'qituvchi”, 1990.
2. Najmiddinova K.U. Oila tarbiyasida milliy va umuminsoniy axloqiy madaniyatning o'rni. – Toshkent: “Adolat”, 2016.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA DARSLARINI INTERFAOL USULLAR YORDAMIDA TASHKIL QILISH

Ubaydullayeva Muslima Abdullaxat qizi

Andijon viloyati, Andijon tumani

56-IDUM boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda interfaol usulda matematika darslarini o'quvchilarga yetqazish hamda matematik masalalarni innovatsion usulda o'qitish haqida fikr boradi.

Kalit so'zlar: Matnli masalar, matematik tushunchalar, arifmetik amallar, sodda masalalar, o'quvchilarning fikrlash qobiliyati.

“Kichik guruhlarda ishlash” metodi. Kichik guruhlarda ishlash orqali o'rganish - ma'lum muammoning yechimini topishga va o'quvchilar faolligini oshirishga qaratilgan darsdagi ijodiy hamkorlikdagi ish. Bosqichlari: guruhlar bo'lish, muammoni guruhlarda muxokama qilish, muammoning yechimlari taqdimoti, xulosalash. Kichik guruhlarda hamkorlikda o'qitish Bu yondashuvda kichik guruhlar 4 ta o'quvchidan tashkil topadi. O'qituvchi avval mavzuni tushuntiradi, so'ngra o'quvchilarning mustaqil ishlari tashkil etiladi. O'quvchilarga berilgan o'quv topshiriqlari 4 qismga ajratilib, har bir o'quvchi topshiriqning ma'lum qismini bajaradi. Topshiriq yakunida har bir o'quvchi o'zi bajargan qism yuzasidan fikr yuritib, o'rtoqlarini o'qitadi, so'ngra guruh a'zolari tomonidan topshiriq yuzasidan umumiy xulosa chiqariladi. O'qituvchi har bir kichik guruh axborotini tinglaydi va test savollari yordamida bilimlarni nazorat qilib baholaydi. O'quvchilarning kichik guruhlardagi o'quv faoliyati o'yin (turnir, musobaqa) shaklida, individual tarzda ham tashkil etilishi mumkin. Kichik guruhlarda ijodiy izlanishni tashkil etish

Kichik guruhlarda ijodiy izlanishni tashkil etish metodi. 1976-yili Tel-Aviv universiteti professori Sh.Sharan tomonidan ishlab chiqilgan. Bu metodda ko'proq o'quvchilarning mustaqil va ijodiy ishiga e'tibor qaratiladi. O'quvchilar alohida-alohida yoki 6 kishilik kichik guruhlarda ijodiy izlanish olib boradilar. Ijodiy izlanish kichik guruhlarda tashkil etilganda darsda o'rganish lozim bo'lgan o'quv materialini kichik qismlarga ajratiladi. Keyin bu qismlar yuzasidan topshiriqlar har bir o'quvchiga taqsimlanadi. Shunday qilib, har bir o'quvchi umumiy topshiriqning bajarilishiga o'z hissasini qo'shadi. Kichik guruhlarda topshiriq yuzasidan munozara o'tkaziladi. Guruh a'zolari birgalikda ma'ruza tayyorlaydi va sinf o'quvchilari o'rtasida o'z ijodiy izlanishlari natijasini e'lon qiladi. Kichik guruhlar o'rtasida o'tkazilgan o'quv bahsi, munozara o'quvchilar jamoasining hamkorlikda bajargan mustaqil faoliyatining natijasi, yakuni sanaladi. Hamkorlikda ishlash natijasida qo'lga kiritilgan muvaffaqiyatlar sinf jamoasining har bir o'quvchining muntazam va faol aqliy mehnat qilishiga, kichik guruhlarini, umuman sinf jamoasini jipslashtirishga, avval o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni yangi kutilmagan vaziyatlarda qo'llanib, yangi bilimlarning o'zlashtirishiga bog'liq bo'ladi.

Mavjud bilimlar va fikrlash qobiliyatlar tadbiq qilinishi jarayonida mustahkamlanib boradi. Masalalarni shakllantirishda aniq material bo'lgan holda nazariyani amaliyot bilan o'qitishni turmush bilan bog'lab olib borish imkonini beradi. O'quvchi masalalarni yechayotganda ko'p matematik tushunchalar aniq hayotda odamlarning tajribasida o'z ildizi ekanligiga ishonch hosil qiladi.

Interfaol ta'lim o'z xususiyatiga ko'ra didaktik o'yinlar orqali evristik (fikrlash, izlash, topish) suhbat – dars jarayonini loyihalash orqali muammoli vaziyatni hosil qilish va yechish orqali kreativ – ijodkorlik asosida axborot kommunikatsion texnologiyalar yordamida amalga oshirish metodlarini o'z ichiga oladi.

Axborot kommunikatsion texnologiyalar asosida ta'lim o'z navbatida kompyuter dasturlari yordamida o'qitish, masofadan o'qitish, internet tarmoqlari asosida o'qitish, media – ta'lim metodlaridan iborat.

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, savodxonlik darajalari, shaxsiy tabiatlariga ko'ra didaktik o'yinlar orqali evristik suhbatlar loyihalashtirish asosidagi metodlar keng qo'llanilmoqda. Agar o'qitish jarayonida har bir o'quvchi o'zining o'zlashtirish imkoniyati darajasida topshiriqlar olib ishlaganida u yuqori sifat va samaradorlikni ta'minlagan bo'lar edi. Bunday holatni faqat tabaqalashtirgan ta'lim orqaligina amalga oshirish mumkin. Endi ta'lim

jarayonlarini didaktik o'yinlar orqali amalga oshirish haqida fikr yuritamiz:

Interfaol o'yinli metodlar o'quvchi faoliyatini faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan. Ular o'quvchi shaxsidagi ijodiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish va rivojlantirishning amaliy yechimlarini aniqlash va amalga oshirishda katta ahamiyatga ega.

Interfaol o'yinlarning asosiy turlari: intellektual (aqlli) va harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bular o'quvchilarda aqliy, jismoniy, axloqiy, ma'naviy, ma'rifiy, psixologik, estetik, badiiy, tadbirkorlik, bunyodkorlik, mehnat, kasbiy ko'nikmalarni rivojlanishiga yordam beradi

Mashg'ulot oxirida bolalarga topishmoq, hikoya va masalani qaytadan tuzish uchun nima qilish kerakligini o'ylash taklif etiladi. O'rgatishning bu bosqichida birinchi mashg'ulotda bolalar qo'shish hamda ayirishga oid masalalarni echadilar, qo'shish va ayirishga oid masalalar ketma-ket tuziladi. Javobni sonlar o'rtasidagi bog'lanishdan va munosabatlarni tushunchaga asoslanib topadilar.

Xulosa o'rnida aytish lozimki, boshlang'ich sinflarda o'tiladigan matematika darslarida turli xil masalarga keng joy ajratilgan. Sababi, boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy fikrlash qobiliyati uning tushunchalarni tezda anglab olish ko'nikmasini shakllantirishda masalalarning o'zni beqiyos sanaladi. O'qituvchi esa dars jarayonida o'tiladigan masalarni o'quvchiga to'g'ri va aniq yetkazib berishda yuksak pedagogik mahoratga ega bo'lmog'i hamda darslarni qiziqarli o'yinli texnologiyalar orqali tashkil etib o'quvchilarni darsga qiziqitira olishi muhim omil sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Qarshi. Nasaf. 2000.
2. Tolipov O'.Q., Usmanboyeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. Monografiya. Toshkent: "Fan". 2005.

“СЎФИ ОТА” МЕЪМОРИЙ ЁДГОРЛИГИ

Азиза Умматова Абдурашидовна
Андижон вилояти Балиқчи тумани
9-умумий ўрта таълим мактабининг
тарих фани ўқитувчиси

Ўзликни англаш – тарихни билишдан бошланади. Бугунги кунда ўтмишни ўрганиш, Ватанимиз бағрида ястаниб ётган осори-атиқалар, бўйлари кўкка етгучи миноралар, мухташам саройлар-у, тенгсиз гўзалликка йўғрилган обидалар, тилсиз мақбаралар, улуғвор жомеъ масжидларни ўрганиш кечагидан ҳам барчани қизиқишини уйғотган. Андижон вилоятида ҳам кўплаб меъморий ёдгорликлар бисёр бўлиб, ҳукуматимиз томонидан уларни келажак авлодга етказиш борасида саъйи-ҳаракатлар олиб борилаяпти.

Андижон вилоятининг Балиқчи тумани-вилоятнинг шимолий-ғарбий қисмида жойлашган бўлиб, 1926 йил 29-сентябрда ташкил этилган. Наманган вилоятининг Норин тумани, Андижон вилоятининг Улуғнор, Шахрихон, Бўстон, Избоскан, Олтинқўл туманлари билан чегарадош. Балиқчи тумани аҳолиси таркиби асосан ўзбеклар, шунингдек, руслар, татарлар, тожиклар, уйғурлар ва бошқа миллат вакиллари билан иборат. Балиқчи ҳам қишлоқ (ҳозирда шаҳарча) ҳам туман маркази ҳисобланади. Туман марказидан 2,5-3 км узоқликда Гулистон қишлоғи жойлашган. Қишлоқнинг ғарбий қисмида Қорадарё оқиб ўтади. Дарё бўйларида қишлоқ қадимдан ўзлаштиришга киришганлар Гулистон қишлоғи собиқ совет даврида “Правда колхоза” дейилган. Бу қишлоқнинг халқ ичидаги яна бир номи “Гайтопос” бўлиб, бу ном икки хил маънода қўлланилган.

1. “Гайтопос”- “гадой ҳам топа олмайдиған” қишлоқ дейилишига сабаб, туман марказидан бир оз олисда, чекка ҳудудда жойлашганлигидир.

2. “Гайтопос”-гадой ҳам топилмайдиған қишлоқ дейилишига сабаб, қишлоқ аҳолиси қадимдан деҳқончиликка усталиги учун мўл-кўл ҳосил етиштириб, ҳеч ким оч-наҳор, гадой бўлмаганлиги учундир.

Мана шу қишлоқда “Сўфи ота” мақбараси, зиёратгоҳи ва шу ном билан аталувчи жомеъ масжид и қад ростлаган. “Сўфи ота” мақбараси шу ном билан аталувчи қабристоннинг ўртасида жойлашган. Қадимда “Сўфи ота” маҳалласида яшаган аҳоли Сўфи ота қабрини ўз ичига олган мақбара бунёд этишган.. Бу мақбара ҳозирги кунга қадар қад ростлаб турибди. Маҳаллий аҳоли бу мақбарани атрофларини тозалаб таъмирлаб туришган. Бу мақбара маҳаллий аҳоли томонидан XVIII асрнинг охирида, яъни 1780-йилда бунёд этилган. Мақбара қимматли архитектура ёдгорлиги бўлиб, унинг қурилишида пишган ва ҳом ғишт, ёғоч, тош ҳамда бетондан фойдаланилган. Бугунги кунда давлат муҳофазасига олинган маданий мерослардан биридир.

Сўфи ота ўзи ким? Сўфи ота XIV-XV асрларда яшаган етти азиз-авлиё оға-иниларнинг энг катталари бўлиб, улар Сўфи ота, Мирвали пошшо, Қурбон азиз бува, Ғойиб бува, Даҳя ота, Қилич Бурҳон бува, Тойлоқ ота ҳамда сингиллари Тузлоқ момолардир. Бу азиз-авлиёларнинг жойланиши тартиби ҳам ажабланирлидир. Ҳар бири бир зиёратгоҳ бўлиб, улар орасидаги масофа, бир хилда яъни бир-биридан узоқлиги 2, 5 - 3 километрни ташкил этади. Масалан, Сўфи ота билан Қурбон азиз бува жойлашган ҳудуд ҳудди шу масофада 2, 5- 3 километр узоқликда бўлиб, Қурбон азиз бува ҳозирда Наманган вилояти Норин тумани Чўза қишлоғида жойлашган. Қурбон азиз бува ва Даҳя ота оралиғи ҳам ҳудди шундай узоқликда жойлашган. Даҳя ота ҳозирда Наманган вилояти Наманган тумани Жийдақапа қишлоғида жойлашган. Бошқа оға-инилар оралиғи ҳам шундай жойлашган. Сўфи ота ҳақида қишлоқ оқсоқоллари сўзларига кўра, бу етти оға-инилар Туркистондан илм ўргатиш мақсадида бу ерларга келган. Улар Ҳожа Аҳмад Яссавий муридларидан бўлган. Сўфи ота Гайтопос “Гадейтопмас” қишлоғи марказида сўлим булоқлар атрофида яшаган. Сўфи ота илм-урфонли, тўғрисўз, ҳалол соддадил, кароматгўй, Аллоҳга яқин инсон бўлганлиги учун маҳаллий аҳоли “Сўфи ота” деб мурожаат қилишган. XVIII асрнинг 50-йилларида, яъни 1750-1756 йилларда Сўфи ота мақбараси ва қабристони олдида шу ном билан аталувчи масжид бунёд этилади. Масжид Андижон вилоятидаги энг қадимийларидан биридир. Масжид қурилишига Намангандан усталар жалб этилган. Масжид ҳашар йўли билан қурилган. “Сўфи ота” масжиди ва мақбараси маданий Мерослар рўйхатига киритилган.

Сўфи ота макбараси масжиди Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги Маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш давлат инспекцияси томонидан рўйхатга олинган. Давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисида Гувохнома серияси ЎЙ, тартиб рақами № 282000, бино ва иншоотларга серияси ТА тартиб рақами № 0839401 Қишлоқда 1930-йилгача еттига масжид бўлган. Совет даври сиёсати туфайли уларнинг олтитаси бузиб ташланади. Сўфи ота масжиди ўша даврда “Правда” колхоз раиси Матқосимов Акбаралининг оқилона ҳаракати билан масжидда жамоа қўйларини боқадиган қўйхона қилиш орқали сақлаб қолади. Мустақиллик йилларида “Сўфи ота” макбараси ва масжиди қайтадан таъмирланади. 2020 йилга келиб “Сўфи ота” макбараси янги услубда таъмирланди.

Биз тарихни ўрганиш билан бирга, уни келажак авлодларга бенифсон етказишимиз ҳам лозим.

ОБ АКТУАЛЬНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Азимова Динара Собитхоновна

учитель начальных классов

общеобразовательной школы №3,

Туракурганского района Наманганской области

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы по использованию информационно- коммуникативных технологий на уроках русского языка в начальных классах, а также эффективного их применения совместно с другими методами обучения.

Ключевые слова: информационные технологии, активизация познавательной сферы учащихся, презентация.

В современном обществе, когда информация становится высшей ценностью, а информационная культура человека - определяющим фактором их профессиональной деятельности, изменяются и требования к системе образования, происходит существенное повышение статуса образования.

Реформирование системы народного образования в Республике Узбекистан определило основные направления перестройки традиционного учебного процесса. В нем все активнее начинают использоваться новые информационные и коммуникативные технологии.

Сегодня, когда информация становится стратегическим ресурсом развития общества, а знания – предметом относительным и ненадежным, так как быстро устаревают и требуют в информационном обществе постоянного обновления, становится очевидным, что современное образование – это непрерывный процесс.

Одной из главных задач, стоящих перед учителем начальных классов на уроках русского языка, является расширение кругозора, углубление знаний об окружающем мире, активизация умственной деятельности детей, развитие речи. Бурное развитие новых информационных технологий и внедрение их в нашей стране наложили отпечаток на развитие личности современного ребёнка. Сегодня в традиционную схему «учитель – ученик – учебник» вводится новое звено – компьютер, а в школьное сознание – компьютерное обучение. Одной из основных частей информатизации образования является использование информационных технологий в образовательных дисциплинах.

Вопрос об использовании компьютера в учебном процессе является одним из них. Однако сегодня ещё не все учителя общеобразовательных школ готовы к широкому внедрению компьютеров в сферу обучения в начальной школе. Более того, каждый педагог должен понимать, что компьютер в учебном процессе - не механический педагог, не заместитель или аналог учителя, а средство при обучении, усиливающее и расширяющее возможности его обучающей деятельности.

Учащиеся 1-4 классов имеют наглядно-образное мышление, поэтому очень важно строить их обучение, применяя как можно больше качественного иллюстративного материала, вовлекая в процесс восприятия нового не только зрение, но и слух, эмоции, воображение. Здесь очень кстати, приходится яркость и занимательность компьютерных слайдов, анимации.

Например, одной из интересных тем для учащихся 4 классов является тема «Разбор слова по составу». Объяснить её, не используя презентаций и других наглядных материалов просто невозможно. Презентация к этой теме должна быть построена так, чтобы учащиеся с самого начала и до конца объяснения этой темы не переключали внимания на другой объект. Само название темы на слайде должно выглядеть одновременно красочно и серьёзно, как и сама тема. Дизайн и анимация этого слайда должны привлечь внимание учащихся и удерживать его некоторое время, пока идёт объяснение темы. Необходимо здесь с учащимися повторить части слова. После того как прозвучат точные определения корня, приставки, суффикса и окончания, приводятся примеры слов.

Анимация следующих слайдов, изображающих состав слова, должны состоять из плавных выходов алгоритма разбора слова по составу. Вначале идёт слайд «Найди окончание». (Для этого измени форму слова.) Далее «Отдели основу от окончания». Затем «В основе найди

корень». (Для этого подбери однокоренные слова.) Потом идёт слайд «Выдели приставку».

А затем слайд «Выдели суффикс». Обязательно использовать слайд «Собери слова из частей». Различные части слова, расположенные вразброс, заставят сосредоточить внимание учащихся, чтобы определить предложенное слово.

Таким образом, создаются условия, которые позволяют и обеспечивают усвоение необходимых знаний за минимальное время либо максимального объема знаний за заданное время. Также не следует препятствовать обсуждению между учениками возникающих у них вопросов, чтобы приобретенные на уроке знания стали для них лично значимыми.

Организация учебного процесса на уроках русского языка в начальных классах, прежде всего, должна способствовать активизации познавательной сферы обучающихся, успешному усвоению учебного материала и способствовать психическому развитию учащихся. Необходимо к каждой новой теме создать презентацию, включающей слайды, которые учащиеся будут воспринимать непринуждённо, с удовольствием решать те задачи, которые стоят перед каждым вашим уроком. Несомненно, информационно-коммуникативные технологии имеют большое значение в образовательном процессе учащихся начальных классов.

Использованная литература

1. Атапина Т.В. Мультимедийные дидактические средства на уроках русского языка. «Начальная школа» № 4 2009 г.
2. Бердникова А.Н. Роль и значение ИКТ в общем начальном образовании. <http://www.ippolitova.info/index>. (26.07.2010г.)
3. Брылова М.Н. Применение компьютерных технологий на уроках русского языка. Начальная школа. № 11 2009 г.

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА

Бобаназарова Шахло Хамзаевна

учительница русского языка и литературы
средней общеобразовательной школы № 9
Яккабагского района Кашкадарьинской области

Аннотация: Современные расклады к модернизации русского образования, внедрение стереотипов свежего поколения определяют приоритетные цели и задачи, заключение коих настоятельно просит высочайшего значения свойства образования.

Ключевые слова: *современные образовательные технологии, саморазвитие, самореализация, педагогическая разработка*

Сейчас разговор заинтересовано в выпускниках с развитыми познавательными необходимостями, направленных на саморазвитие и самореализацию, умеющих оперировать приобретенными познаниями, ориентироваться в современном информационном месте, продуктивно трудиться, действенно сотрудничать, правильно расценивать себя и собственные заслуги. Для подготовки этих школьников воспитателям нужно применить в обучении современные образовательные технологии. Одной из педагогических задач сейчас считается внедрение в образовательный процесс этих способов и способов, которые несомненно помогут школьникам не лишь только завладеть определенными познаниями, умениями и способностями в что или же другой сфере работы, но и развивать их креативные возможности, где значимая роль отводится урокам русского языка и литературы. Разведка ответов не лишь только на вопросы “чему учить?”, “для чего учить?”, “как учить?”, но и на вопрос “как дрессировать результативно?” привели научных работников и практиков к попытке “технологизировать” учебный процесс, т.е. переоплотить изучение в собственного семейства производственно-технологический процесс с гарантированным итогом, и в связи с данным в педагогике было замечено назначение – педагогические технологии.

Педагогическая разработка есть обдуманная во всех подробностях модель общей учебной и педагогической работы по проектированию, организации и проведению учебного процесса с абсолютным обеспечиванием удобных критерий для студентов и учителя. Свежие образовательные технологии предлагают инноваторские модели возведения такового учебного процесса, где на 1-ый проект выдвигается взаимосвязанная работа учителя и учащегося, направленная на заключение как учебной, например и буквально важной задачи. Это не противоречит креативным процессам личного улучшения, например как любая из педагогических технологий содержит личную зону, в границах которой случается становление личности. К прогрессивным педагогическим технологиям относятся:

- Предметно-ориентированные технологии
- Технологии личностно-ориентированного изучения
- Разработка эвристического изучения
- Диалоговые технологии
- Игровые технологии
- Информационно-коммуникационные технологии
- Здоровьесберегающие технологии.

Остановлюсь на разработках, составляющие коих использую в собственной практике:

1) предметно-ориентированные технологии

К ним относятся

а) разработка дифференцированного изучения. Дифференциация исполняется не за счет такого, собственно, что одним учащимся выделяют младший размер материала, а иным вящий, а за счет такого, что, предлагая ученикам один и тот же его размер, наставник направляет их на всевозможные значения притязаний к его усвоению. При дифференциации студентов учителю нужно опираться на надлежащее: артельный степень обученности, становления ученика; отдельные особенности психологического развития; личные особенности ученика; неспособность учащегося усваивать вещь по что или же другим причинам; внимание учащегося к что или же иному предмету. Оценив всякого студента по предоставленной схеме, возможно ориентировочно отнести его к что или же

другой группе. Впрочем, нужно принимать во внимание то, собственно, что адепт имеет возможность передвигаться из одной группы в другую; в следствие этого рекомендовано проводить диагностику приблизительно один в полугодие. Карточки имеют все шансы быть применены для организации работы учащихся на весь задание или на 15-20 мин. в зависимости от цели установки. Разглядим раз из раскладов к обучению студентов на уроках русского языка в рамках технологии дифференцированного изучения, когда предлагается дробить оглавление изучения русскому языку по 3 уровням трудности: А, В и С, где степень А имеет возможность гарантировать изучение в общеобразовательных классах и в классах естественно-научного, математического, технического и иных профилей. Степень трудности В рекомендован ученикам, нацеленным на профильное гуманитарное воспитание, а степень С рассматривается как степень глубокого исследования материала. Разглядим варианты разноуровневых карточек по теме 9-го класса, которые я пользуюсь на собственных уроках, к примеру, по теме: «Повторение материала, изученного в 5–8-х классах».

Литература:

1. Мировые образовательные технологии: основные тенденции, проблемы адаптации и эффективность. Материалы республиканской научно- методической конференции, 25-26 апреля, Алматы,
2. Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Инновационные методы обучения или как интересно преподавать: Учебное пособие. Ташкент. 2009

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО РАБОТЕ СО СЛОВАРНЫМИ СЛОВАМИ

Данилова Елена Петровна,
учитель начальных классов I категории
Навоийская область, г.Навоий
СОШУИОП №1

Ключевые слова: словарный диктант, правописание большой буквы, правописание слов

Изучение и написание словарных слов - это одно из ключевых направлений освоения русского языка. Со словами с непроверяемыми написаниями школьники встречаются на каждом уроке. Число таких слов растет с каждой днем, достигая к концу курса начальной школы внушительной цифры. А ученики прилежно учат слова, пытаясь запомнить их написание, но не у всех это получается. И тогда дети начинают бояться словарных диктантов. А все потому, что методика изучения словарных слов опирается на традиционные методы и приемы запоминания слов, где преобладают моторная и зрительная память. Но, у детей в этом возрасте развита наглядно-образная память, поэтому им нужно больше видеть, мыслить, создавать. А в учебно-методических пособиях уделяется недостаточное внимание использованию занимательного и творческого материала. Отсюда вытекает **проблема**: как научить детей правильно писать словарные слова? Цель работы – повысить орфографическую грамотность школьников при написании словарных слов с помощью использования инновационных методов и приёмов.

Задачи:

1. Изучить современную педагогическую, психологическую и методическую литературу. 2. Формировать навыки грамотного письма, применяя разработанную систему организации словарной работы. 3. Развивать у учащихся умение продуктивно пользоваться существующим разнообразием словарей и справочников. 4. Обобщить опыт и результаты обучения. Напечатать словарь-помощник «Словарные слова в стихах». Прочное усвоение их написания достигнуто путем частого употребления в различных заданиях и упражнениях, по возможности связанных с изучаемой темой урока. Давайте посмотрим на словарные слова по-другому и попробуем их распределить на несколько групп:

- **слова с непроверяемыми буквами гласных звуков в любой части слова;**
- **слова с удвоенными буквами согласных звуков;**
- **правописание большой буквы.**

Приведу пример некоторых упражнений, которые использую при работе со словами с безударными непроверяемыми гласными:

1. Расположить словарные слова по алфавиту.
2. Группировка слов по орфографическим признакам.

Я говорю слова: *диван, пенал, газета, малина, сирень, тетрадь* и т.д.

Нужно распределить слова по столбикам: 1 столбик – с безударной **а**, 2 – с безударной **о**, 3 – с безударной **е**, 4 – с безударной **и**.

3. С целью закрепления знаний правила о правописании корней в родственных словах даю задание: подобрать однокоренные слова с разными морфемами.

Мороз, морозец, заморозки, морозный.

4. Подбор и запись синонимов, антонимов.

Цель: обогащение словаря учащихся; распознавание антонимов, синонимов.

Метель – вьюга, буря, метелица, пурга.

Юг – север, запад – восток и т.д.

5. Подбор слов по темам.

Например, «Школа» (учитель, класс, ученик, ученица, пенал и т.д.)

6. Замена описательных оборотов словами-синонимами.

10. Игра «Замена».

Заменить цифры буквами алфавита:

31, 12, 19, 12, 21, 18, 19, 10, 33 (экскурсия)

11. Урок начинаю словами:

Слова спокойно жили в книжке
Но книжку вдруг прогрызли мышки.
От слов начало откусили
Из книжки в норку утащили.

...робей

...рона

...тух

Дети восстанавливают слова.

12. Игра «Подсказка» (использую, если тема вызывает затруднения; развивает мыслительные операции)

_о_о_ _ _ (воробей)

_о_о_ _ _ (ворона)

е _ _ _ (петух)

Обязательно объявляю тему, например, «Птицы».

Использую игры, предлагаемые учителем Л.А.Эргашевой [3; с. 50].

1. Игра «Отгадай секрет».

На доске написаны слова. Они «засекречены». В каждое из них вставлен лишний слог, например: *собамока, оперсина, глорамм* и т.д.

Нужно «рассекретить» слова и записать в тетрадь, указав непроверяемую гласную.

2. Игра «Распутай слова».

Вот так горе! Вот беда!

Как запутались слова!

Все они из трех слогов,

Кто помочь словам готов?

бе, ка, ло, ран, со, мо, рё, даш, ко, ка, за, ба

(береза, карандаш, молоко, собака)

Какое слово лишнее? Почему?

3. Игра «Шифровка».

1. Словарное слово, с которым познакомились на уроке, записываем столбиком. На каждую букву этого слова вспоминаем ранее изученные слова из словарика.

Например: з – заяц

а – автобус

в – воробей

о – огурец

д – дежурный

Рифмовка помогает установить смысловую связь между словом и выделенной буквенной записью, указывает на орфограмму, а главное способствует произвольному запоминанию написания словарных слов. Ученики в дальнейшем оперируют рифмовкой как алгоритмом для запоминания орфограмм.

Вот основные составляющие этого способа:

1. Выделение слова в слове.

1. Есть слова подобные птице,
Каркают на словарной странице.

	<i>тина</i>	
<i>Кар</i>	<i>тон</i>	Кар!
	<i>ман</i>	

2. Посмотрите, дети,
Рак летит в ракете.

Рак ета рак

3. – Кап, кап, кап –

Шепчет капуста.

– Без дождя мне очень скучно!

Кап уста кап

Рассмотрим первую группу слов: буквы безударных гласных звуков, которые проверить нельзя. Но это не совсем так. Напомню, что слова исконно русского происхождения можно проверить ударением, подобрав слово с таким же сочетанием –**оро-** или –**оло-**. Например,

голова – головы, головушка; молодой – молодой, молодость (город, дорога, корова, мороженое, мороз, болото, горох, огород, молоток).

Давайте попробуем проверить правописание слов город и огород, опираясь на значение слова. Во-первых, эти слова родственные, и происходят они от одного слова «городить», в следствие чего сразу становятся проверочными друг для друга. А вот слово «дорога». Давайте определим корень - -дорог-, то есть дорогое это удовольствие дорога, дорого было путешествовать. Попробуем объяснить правописание названий дней недели. Неделей» когда-то называли воскресенье, поэтому, день, который идёт после недели – понедельник, второй день – вторник, средний день – среда, четвёртый – четверг, пятый – пятница, а в воскресенье. Что касается слов с удвоенными буквами согласных звуков (телеграмма, касса, класс, то в основном это слова иностранного происхождения и правописание их нужно запомнить.

Способы проверки некоторых словарных слов:

здравствуй – здравие, здоровье;

земляника – к земле никнет, то есть прячется;

сосед – тот, кто рядом с тобой поседел, приставки со- и су- имеют значение «вместе»;

запад – западня, падать;

правительство – правит;

охрана – хранить, хранилище, приставка о-;

окрестность – крест, приставка о-;

Всегда актуальной проблемой является грамотность письма. А для чего необходима грамотность? Она очень важна для того, чтобы адаптироваться в окружающем мире, чтобы тебя понимали и сверстники, и окружающие люди. Моя цель на уроках русского языка: создать условия для формирования орфографического навыка в процессе работы над словом.

Для этого сформулированы основные задачи:

- Научить видеть опасность в слове.
- Развивать навык грамотного письма.
- Воспитывать потребность совершенствовать свою письменную речь.

Работа над словом способствует развитию целого ряда мыслительных операций: наблюдательности, сопоставления, установления сходства и различия, учит делать выводы и обобщение, быть грамотным и образованным. В каждом из последующих классов количество таких слов, требующих безошибочного написания, увеличивается. Слова, предусмотренные программой для каждого класса сгруппированы по темам: «Животные», «Растения», «Инструменты», а также по особенностям написания «Удвоенные согласные», «Парные согласные» и т.д. Как видно упражнений данного характера – множество. Они позволяют заинтересовать учащихся при изучении словарных слов, заложить основу навыков орфографической зоркости.

ТАРИХ ТАЪЛИМИНИ ТЕХНОЛОГИК ТАШКИЛ ЭТИШ

Пўлатова Нилуфар Рахматуллаевна.

Сирдарё вилояти Янгийер шаҳри
11-умумий ўрта таълим мактабининг
биринчи тоифали тарих фани ўқитувчиси.
Телефон рақами: +998994788034

Аннотация: Ушбу мақолада Давлат Таълим Стандартининг кўрсаткичларини ўзлаштиришда инновацион ғоялардан ва таълим сифат самарадорлигини оширишда интерфаол ўқитиш методларидан фойдаланиш ҳақида сўз боради

Калит сўзлар: Технология, Инновацион.

Ўзбекистан Республикасининг «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»да таълим муассасаларининг моддий-техника ва ахборот базасини мустаҳкамлашни давом эттириш, ўқув-тарбия жараёнини сифатли ўқув адабиётлари ва илгор педагогик технологиялар билан таъминлашга алоҳида эътибор берилган. Тарих таълими мақсадлари, унинг мазмуни, ўқитиш ва таълим бериш методлари, назорат ва натижаларни баҳолашни узаро алоқада ва бир-бири билан боғлиқликда лойиҳалаш-купинча анъанавий ўқув жараёнида етишмайдиган жихатлардир. Технология сузи замирида жараёнларни амалга ошириш усуллари ва воситалари ҳақида билимлар йигиндиси, шунингдек объектда содир буладиган сифат узгаришлари тушунилади. Педагогик технология деганда, технологик (ишлаб чиқаришдаги) ёндашувларга айнан ухшаш булган таълимда куйилган мақсадларга эришиш кафолатланган (якуний натижани олиш) таълим жараёни тушунилади. Бундай таълим жараёни технологиялаштирилган ҳисобланади. Технологиялаштирилган таълим уқдтувчи шахсига боғлиқ булмаган, фақат ўқувчи (талаба) таълим жараёнидир. Ўқувчи (талаба) таълим жараёни марказида туради. Бунда дарсни ким (тажрибали ўқитувчиси ёки ёш ўқитувчиси) олиб боришидан катъи назар кузланган якуний натижа (мақсадга кура)га эришиш кафолатланиши лозим. Таълимда ўқитувчи фақат ижрочи вазифасини бажаради. Ўқитиш жараёнларида ноанъанавий таълим усуллари: «Конференция дарси», «Семинар дарси», «Аралаш дарси», «Кургазмали куруллар ёрдамида дарс утиш», «Тарихий адабиётларни ўрганиш ва таҳлил қилиш», «Эврика» (уйлаб топ): таълимни кизиқарли, фаол усуллари: «Кичик ва катта гуруҳларда ишлаш», «Ролли уйинлар», «Кроссвордлар ечиш», «Заковот саволлари», «Тест синови» топшириқлари, «Турли таркатма материаллардан фойдаланиб дарс утиш», таълимнинг инновацион (янги) усуллари: «Импровизация», «Акдий ҳужум», «Дебат», «Танкидий тафаккурни ривожлантирувчи усул», «Кластер усули», «Муаммоли вазият», «Муайян ҳолат, вазиятни ўрганиш, таҳлил қилиш», «Хар Ким хар кимга ургатади», «Мултимедиа», ва бошқаларни куллаш муҳимдир.

Таълимнинг инновацион усули булган «Импровизация» -тайёргарликсиз баён этиш усули булиб, ўқитувчи талабаларга ёки ўқувчиларга савол ёки топшириқ беради ва дархол унинг жавобини тайёргарликсиз тушунтириб беришини сурайди. Бу усулнинг афзаллиги шундаки, талабалар ёки ўқувчилар уз шахсий фикрларига, дунёкарашга эга буладилар, уларнинг оғзаки нутқи ривожланади, хар бир савол-топшириқларни хотирада тез таҳлил қила олиш куникмалари шаклланади. «Муаммоли вазият» усули. Бу усулни ўқитиш жараёнида куллашда ўқитувчи талабалар ёки ўқувчиларга хайётий воқеа, ҳодисалардаги муаммоли ҳолатлардан мисоллар келтиради. Бундай вазият юзасидан талабалар ёки ўқувчилар уз фикр-мулоҳазаларини билдирадилар, муаммони атрофлича хал қиладилар. Усулни афзаллиги шундаки, талабалар ёки ўқувчилар муаммо устида бош котирадилар, уз фикрларини билдирадилар, ҳаётдан ижобий сабоқ оладилар. Шунингдек бу усулни куллаш орқали таълимнинг тарбиявий, ҳаёт билан боғлиқлик принципларининг узвий (боғлиқ)лигига эришилди. «муайян ҳолат ва вазиятни ўрганиш, таҳлил қилиш» усули. Бу усул юқоридаги усулга мазмунан ухшаш булиб, уни куллашда ҳаётий воқеа, ҳодиса, вазият юзасидан мисол келтирилади. Талабалар ушбу ҳаётий воқеа, ҳолат ва вазият юзасидан уз фикрларини билдирадилар, таҳлил қиладилар. Ўқитувчи эса, ҳулосалаб, умулаштиради. Бу усулнинг афзаллиги- талабалар ҳаётий воқеа, ҳолатларга уз муносабатларини билдирадилар, бу вазиятларни эркин, мустакил, ижодий ёндашган ҳолда таҳлил қиладилар. Таъкидлаш

жоизки, юқорида зикр қилинган янги инновацион фаол усулларни уқитиш жараёнида қўллашда куйидаги талаб ва тавсияларга риоя қилиш лозим таълимнинг ноанъанавий, қизиқарли, фаол, инновацион(янги) усуллари ҳақида маълумотга эга бўлиш, уларнинг мазмун-моҳиятини тулиқ тушуниб етиш ва уқитиш жараёнида қўллаш; -уқитиш жараёнида фаол усулларни қўлланиши самарали услубиётини танлай олиш; -инновацион, фаол усулларни ҳар бир фан хусусиятларидан келиб чиқиб қўллаш; -уқитиш жараёнида фаол инновацион усуллардан фойдаланишда таълим-тарбия принципларнинг узвий боғлиқлигига эришиш; -уқитиш жараёнида талабаларнинг узига хос хусусиятларини ҳисобга олиш (билимлилик даражаси, қизиқиши, индивидуал ёндашиш ва бошқалар) - талабалар ва ўқувчиларни уқитиш жараёнида фаолликка чорлаш усуларини тугри танлай ола билиш, уз устида мустиқил, ижодий ишлашга, эркин фикр юритишга ургатиш муҳим аҳамият касб этади. Истиқлол, янгиланган руҳият, айниқса, ушиб келаётган ёшлар онгида дунёга илмий асосланган ҳолда қараш имкониётини яратди. Таълимни замонавий технологиялар асосида ташкил этишнинг негизида таълим технологияси, тарбия технологияси ҳамда ахборот технологиялари шаклланди. Таълимга бундай ёндашув уз навбатида таълим самарадорлигига эришишга олиб келади ҳамда жамиятимиз аъзоларининг интеллектуал салоҳиятини устириш, маънавий киёфасини шакллантириш, уларнинг гурурини уйғотиш, ифтихор туйғусини тарбиялашга хизмат қилади.

АДАБИЁТЛАР

1. Ислон Каримов “Тарихий хотирасиз келажак йук Тошкент”.
2. Ислон Каримов “Ўзбекистан буюк келажак сари”
3. Бабанский Ю.К. «Хозирги замон умумий таълим мактабларида уқитиш методлари»

МИНИТЕКСТ КАК СОВРЕМЕННОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СРЕДСТВО

Рахманова Шахло Юлдашевна,
учитель начальных классов I категории
Навоийская область, г.Навоий
СОШУИОП №1

Ключевые слова: минитекст, педагогическое средство, коммуникативная компетенция.

Многое изменилось в системе образования за последние годы. В частности, другими стали образовательные стандарты, значительно возросли требования к уровню и качеству знаний и связанных с ними умений и навыков, полученных в результате обучения в учебных заведениях или путем самообучения (самообразования). Поэтому появилась острая потребность в новых методологических подходах к разработке новейших педагогических технологий и современных средств обучения.

Средства обучения — обязательный элемент оснащения образовательного процесса. Наряду с целями, содержанием, формами и методами обучения средства обучения являются одним из главных компонентов дидактической системы.

Актуальным для каждого педагога является вопрос: «При помощи чего учить?» Он выводит на одну из важнейших категорий педагогики — категорию средств обучения. Без них невозможно достичь поставленной цели, реализовать намеченное содержание, наполнить обучение познавательной деятельностью.

«Средство» — многозначное слово. Это и прием, и способ действия для достижения чего-нибудь, это и орудие (предмет, совокупность приспособлений) для осуществления какой-либо деятельности. Под средствами обучения следует понимать разнообразные материалы и орудия учебного процесса, благодаря использованию которых более успешно и за рационально сокращенное время достигаются поставленные цели обучения. В педагогическом процессе средства обучения выполняют следующие функции: компенсаторную, адаптивную, информативную; интегративную, инструментальную. Поиски новых педагогических средств, которые будут более технологичны в условиях современного урока, приводят к микротекстам. Каковы же педагогические возможности микротекста в формировании коммуникативной компетенции?

Коммуникативная компетенция определяется как «овладение всеми видами речевой деятельности и основами культуры устной и письменной речи, умениями и навыками использования языка в различных сферах и ситуациях общения. В связи с этим текст, прежде всего учебно-научный, художественный и публицистический, становится объектом пристального внимания на каждом уроке. Создание на уроке атмосферы совместной творческой деятельности учителя и учащегося пробуждает интерес школьников к работе с текстом. Микротекст может выполнять функции средств обучения:

— компенсаторную функцию, т. е. способствует достижению цели с наименьшими затратами сил, здоровья и времени обучающегося за счет небольшого объема;

— адаптивную, т. к. обеспечивает поддержание благоприятных условий протекания процесса обучения; соответствие содержанию изучаемого понятия и возрастным возможностям обучающихся;

— инструментальную, микротекст как педагогическое средство обеспечивает определенные виды деятельности и достижение поставленной дидактической цели.

Таким образом, планирование уроков с включением микротекстов будет способствовать повышению качества школьного образования в отношении формирования коммуникативной компетенции обучающихся.

Литература:

1. Балаклай А. Г. Осмысление слова / А. Г. Балаклай // Русская словесность. — 2002. — № 2. — С. 18–22.

МАКТАБГАЧА ТАРБИЯ YOSHIDAGI BOLALARNI AXLOQIY TARBIYALASH ASOSLARI

Юсупова Хилола Каримжановна,
Наманган вилояти мактабгача таълим
бошқармаси бошлиғи

Annotasiya: *Ushbu maqola maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni axloqiy tarbiyalash asoslari haqida bo'lib, Axloqiy tarbiya haqida tushuncha. Axloqiy tarbiyaning vazifasi, mazsuni va printsiplari. Ahloqiy tarbiya metodlari yoritilgan.*

Kalit so'zlar : *Bola, axloq, ta'lim, tarbiya, printsip, metod, xulq-atvor, his-tuyg'u.*

Аннотация: *Статья посвящена основам нравственного воспитания дошкольников и концепции нравственного воспитания. Задача, содержание и принципы нравственного воспитания. Освещаются методы нравственного воспитания.*

Ключевые слова: *ребенок, нравственность, образование, воспитание, принцип, метод, поведение, эмоция.*

Resume: *The article is devoted to the basics of moral education of preschoolers and the concept of moral education. The task, content and principles of moral education. Methods of moral education are covered.*

Key words: *child, morality, education, upbringing, principle, method, behavior, emotion.*

Axloqiy tarbiya-shaxsni xar tomonlama rivojlantirishning muxim tarkibiy qismidir. U bolalarga axloqiy tasavvur va bilimlarni singdirish, ularda shaxsning axloqiy xis-tuygu va sifatlarini, ijobiy munosabatlar va xulq madaniyatini tarbiyalashga qaratilgan jarayondir.

Axloqiy tarbiya jarayonida bola axloqiy jixatdan kamolga etadi. Axloqiy tasavvurlarning rivojlanishi jarayonida eng avvalo ular o'zlarining boshqalar bilan bo'ladigan munosabatlarini ongli tushuna boshlaydilar; tengdoshlari va kattalar bilan bo'ladigan munosabatlarida axloq saboqlari rivojlana boradi.

Pedagogika fani bolaning axloqiy rivojlanishida tarbiya va ta'limni muxim omil deb xisoblaydi. Pedagogika va ruxiyatga oid juda ko'p tadqiqotlar natijalarining ko'rsatishicha, maktabgacha tarbiya davva bolaning ma'naviy shakllanishida eng muxim bosqichdir). Xuddi mana shu davrda ma'lum maqsadga qaratilgan ta'lim-tarbiya ta'sirida shaxsning axlokiy sifatleri shakllana boshlaydi, 6-7 yoshga borganda, esa ijobiy xulq normalarining ancha barqaror shakli yuzaga kelib, bola tevarak-atrofdagilar bilan bo'ladigan munosabatda ana shu egallab olgan axloq qoida va normalari nuqtai nazaridan ish tutadigan bo'lib qoladi, shuning uchun bolalarga ilk yoshidan boshlab axloqiy tarbiya berib borish muxim axamiyat kasb etadi.

Axloq kishilarning xulq-atvor normalari va qoidalarini, ularning o'z-o'ziga, boshqa kishilarga, mehnatga, jamiyatga munosabati kabi axloqiy tushunchalarni o'z ichiga oluvchi ijtimoiy ongning aloxida bir shaklidir.

Axloq sinfiy xususiyatga ega, chunki axloq xis-tuygu, tushuncha va printsiplar ma'lum ijtimoiy formatsiyaga xos bo'lib, ijtimoiy tuzum o'zgarishi bilan u xam o'zgaradi. Bizning jamiyatimizdagi axloq, eng yaxshi umuminsoniy xulq normalarini o'z ichiga olgan bo'lishi kerak.

Insonning barkamolligi uning ma'naviy dunyosi qandayligi bilan belgilanadi. Yaxshi tarbiya kishining qimmatbaxo boyligidir.

O'zbek xalqining ma'naviyati xaqiqatgo'y va adolatli bo'lish, jaxolat va qabixlik yo'lini to'sish, insoniylik, mexr-shafqat, ma'rifat, do'stlik, mardlik, birodarlik, mexmondo'stlik, poklik, xushxulqlik, insof, vatanparvarlik kabi insoniy fazilatlarini singdirishga chaqiradi.

O'zbek xalqining urf-odatleri, turmush tarzi, ta'lim-tarbiya, madaniyat an'analari moziyning uzoq-uzoq asrlariga borib taqaladi. Hozirgi va kelajak avlodimiz kishilari o'zbek milliy ma'naviyatini yaxshi bilishlari va unga rioya qilishlari lozim. Shundagina jamiyat to'q, farovon, kishilar osoyishta va madaniy xayot kechiradilar. Bu xamisha xamma avlod tomonidan e'tirof etilgan.

Qadim-qadimdan o'zbek, sharq klassiklari ijodida axloq-odob masalasi markaziy o'rinni egallab kelgan. Kaykovusning «Qobusnoma»sidan tortib, Al-Xorazmiy, Abu Nasr Farobiy, Abu Rayxon Beruniy, Abu Ali ibn Sinolarning nazmiy va nasriy asarlarida, Yusuf Xos Hojibning «Qutadg'u bilik» («Baxt keltiruvchi bilim»), Axmad Yugnakiyning «Hibatul haqoyiq» («Haqiqat sovg'alari»),

imom Ismoil al-Buxoriyning «Al-Adab Al-Mufrad» («Adab durdonalari») kabi jaxonga mashxur asarlarida, Alisher Navoiyning o'lmas she'riyatida, Munis Xorazmiyning «Zavodi ta'lim»ida, Kamoliddin Husayn Voiz Koshifiyning «Axloqi Muxsimiy», «Ravzati shaxodat» («Shaxodat bog'i») kabi asarlarida axloq, odob masalalari yoritilgan.

Koshifiyning asarlaridagi ta'lim-tarbiya, axloq masalalari ko'pchilik uchun andoza, namuna, odob normasi sifatida qisqa, asosli, lo'nda qilib yozilgan. Koshifiyning fikricha, inson fazilati uning egallagan ta'lim-tarbiyasiga bog'liq. Shundagina u odobli xisoblanishi mumkin.

«Odob-bu qalbni yomon so'zlardan va nojo'ya xulqdan saqlay olish, o'zini va o'zgalarni ham xurmat qila bilishdadir», deydi olim. Uning fikriga yaqin fikrni A. Navoiy ijodida xam ko'ramiz. «Odobli inson barcha odamlarning yaxshisidir va barcha odamlar uchun yoqimlirog'idir», deydi buyuk shoir. By bilan u kishilarning insoniylik belgisi uning odobli, axloqli ekanligi bilan o'lchanadi, deb ta'kidlaydi va barcha insonlarni yaxshi xulqli bo'lishga chaqiradi. A. Navoiyning «Maxbubul qulub» asarida odob, axloqqa oid g'oya ham ilgari surilgan. Uning birdan-bir orzumi, ideali insonga bulgan metr-muxabbat, samimiylilik edi. Uning quyidagi misralari fikrimizning yaqqol dalilidir.

Menga na yoru na oshiq havasdir,

Garchi men odam o'lsam-ushbu basdir.

Abu Nasr Farobiy inson o'zining yaxshi xulqi bilan baxt-'saodatga erishishi mumkin, deydi.

Zamonamizning yirik ma'rifatparvarlaridan bo'lmish Abdulla Avloniy inson barkamolligi uning aqlida, jismoniy sog'lomligida xamda odobli xushxulqida, deb biladi.

Abdulla Avloniy til va so'z odobi haqidagi umuminsoniy fikrlarni shunday ta'riflaydi: «... so'z insonning daraja va kamolini, ilm va fazlini ulchab kursatadigan tarozidir. Akl soxiblari kishining dilidagi fikr va niyatini, ilm va kuvvati, qadr va qimmatini so'zlagan so'zidan bilurlar».

Maktabgacha yoshdagi bolalarni axloqiy jitxatdan tarbiyalash vazifasi va mazmuni bolaning ma'naviy dunyosini, uning ongini, axloqiy xislarini, shaxsiy sifatleri va xulqini tarbiyalash va rivojlantirishni taqozo etadi. Axloqiy tarbiyaning vaziflari asosan quyidagilardir:

Bolalarda axloqiy xis-tuyg'ular, tasavvurlar va hatti-harakatlarni tarbiyalash.

Xulq madaniyati va ijobiy munosabatlarni tarbiyalash.

Shaxsda axloqiy xis-tuyg'ularni tarbiyalash.

Xulqdagi salbiy xislarni barxam toptirish.

Bu umumiy vazifalar yosh guruhlari bo'yicha konkretlashtiriladi va o'quv tarbiyaviy jarayonining mazmunida o'z aksini topadi. Axloqiy tarbiyaning vazifasi va mazmuni bog'chadagi axloqiy tarbiya berishning asosiy printsiplari va pedagogik shart-sharoitlariga rioya qilish asosida bajariladi. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar axloqiy tarbisining vazifasi hamda mazmuniga muvofiq uning printsiplari ishlab chiqilgan. Ular quyidagilardan iboratdir:

1. g'oyaviy va tarbiyaviy ishning ma'lum maqsadga qaratilganligi;

2. ta'lim-tarbiya ishiga bola shaxsini hurmat qilgan xola yondoshish; 3. axloqiy tarbiya ishini xayot va zamon bilan bog'lab olib borish;

4. bolalarning faolligi;

5. jamoada tarbiyalash;

6. tarbiyaviy ishning sistemaliligi va izchilligi;

7. ta'sirchanligi;

8. oila, bog'cha hamda kattalar tarbiyaviy ta'sirining birligi;

9. boladagi ijobiy sifatlariga suyanish;

10. bola shaxsini har tomonlama rivojlantirishni ko'zda tutish.

Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarga axloqiy tarbiya berishda har xil metod va usullarni qo'llash muhim ahamiyatga ega.

Axloqiy tarbiya metodlari-bolalarning axloqiy tasavvur va bilimlarini egallab olishiga, ularda ma'daniy xulq va ijobiy munosabatlarni, shaxsning axloqiy xis-tuyg'ulari va sifatlarini tarbiyalashga qaratilgan faoliyat hisoblanadi. Axloqiy tarbiya metodlari quyidagi guruhlariga bo'linadi:

I-guruh axloqiy ongni, ya'ni axloqiy tasavvur va bilimlarni, ularni bajarish xoxishini shakllantirishga qaratilgan metodlar.

II-guruh madaniy xulq-atvor va ijobiy munosabatlarni shakllantirishga qaratilgan metodlar.

III-guruh axloqiy xis-tuyg'ular va munosabatlarni rag'batlantirishga qaratilgan yordamchi metodlardir.

Hamma guruh metodlari axloqiy xis-tuyg'ular va shaxsiy sifatleri tarbiyalashni ta'minlaydi.

Bu guruh metodlariga qo'yitladigan asosiy talablar: bolalarni yaxshilik va yomonlik to'g'risidagi tasavvurlarini e'tiborga olish, axloqiy xulq-atvor normalarini muhokama qilish uchun maxsus yaratilgan vaziyatda bolalarning o'zlarini faol qatnashtirish; har bir bolaning xis-tuyg'usiga extiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish.

Bolani noo'rin tanqid qilish, uning ustidan kulish, unga nisbatan e'tiborsizlik qilish qat'iyan man etiladi. Hamma metodlarda ma'lum izchillik bilan kompleks ravishda foydalaniladi. Bu metodlarning asosiy vaziflari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

bolalarda ijobiy, axloqiy xislarni qo'zg'ata olish, asar qaxramonlariga hamdardlik bildirish, yutug'idan quvonib, muvaffaqiyatsizligi birgalashib achinish;

bolalarga tushunarsiz bo'lgan ayrim axloq qoidalarning mazmunini ochib berish;

axloqiy mavzulardagi hikoyalardan mashg'ulotlarda, sayrlarda, bolalarning o'z xayoti bilan bog'liq bo'lgan joylarda ham foydalanish.

Shunday qilib, bolalarning axloqiy tasavvur va tushunchalarni egallab olib, uni kundalik odatga aylantirishlari uchun bolalarning kattalar rahbarligidagi qizg'in faoliyati tashkil etilishi lozim. Tarbiyachi bola shaxsida axloqiy xis-tuyg'ularni tarbiyalash uchun hamma vosita va metodlarni qo'llaydi, chunki u shunday qilingandagina yaxshi xulq namunalarini o'rgatishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar. -T.:«O'zbekiston», 2000.
2. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: «O'zbekiston», 1999.
3. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: «O'zbekiston», 1993.
4. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi.-T.: Qomuslar bosh tahririyati, 1997
5. Alpomish: O'zbek xalq qahramonlik dostoni. –T.: «Sharq», 1998
6. Amir Temur «Temur tuzuklari», -T.: / . /ulom nomidagi adabiyot va san'at nashiriyoti. 1996.

ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARIDA MUAMMOLI VAZIYAT USULINI QO'LLASH METODIKASI

Jumanova Mukaddam Maxsadvona

Yangiariq tumani 6-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (99) 960 64 37

jumanovamukaddam_6437@umail.uz

Begliyev Sanjar Reymbergenovich

Xorazm viloyati XTXQTMOHM katta o'qituvchisi

Telefon: +998 (97) 452 09 03

begliyev1984@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada ona tili va adabiyot darslarida qo'llaniladigan zamonaviy pedagogik texnologiyalardan muammoli vaziyat usulini qo'llanilishi va bosqichlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Muammoli vaziyat, ta'lim beruvchi, ta'lim oluvchi, kichik guruh, taqdimot, muhokama, tahlil.

“Muammoli vaziyat” usuli ta'lim oluvchilarda muammoli vaziyatlarning sabab va oqibatlarini tahlil qilish, hamda ularning yechimini topish bo'yicha ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan usuldir.

“Muammoli vaziyat” usuli uchun tanlangan muammoning murakkabligi ta'lim oluvchilarning bilim darajalariga mos kelishi zarur. Ular qo'yilgan muammoning echimini topishga qodir bo'lishlari kerak, aks holda yechimni topa olmaslik, ta'lim oluvchilarning qiziqishlari so'nishiga, o'zlariga bo'lgan ishonchlarining yo'qolishiga olib keladi. “Muammoli vaziyat” usuli qo'llanilganda ta'lim oluvchilar mustaqil fikr yuritishni, muammoning sabab va oqibatlarini tahlil qilishni, uning yechimini topishni o'rganadilar.

“Muammoli vaziyat” usulining bosqichlari:

1. Ta'lim beruvchi mavzu bo'yicha muammoli vaziyatni tanlaydi, maqsad va vazifalarni aniqlaydi. Ta'lim beruvchi ta'lim oluvchilarga muammoni bayon qiladi.

2. Ta'lim beruvchi ta'lim oluvchilarni topshiriqning maqsad, vazifalari va shartlari bilan tanishtiradi.

3. Ta'lim beruvchi ta'lim oluvchilarni kichik guruhlariga ajratadi.

4. Kichik guruhlar berilgan muammoli vaziyatni o'rganadilar. Muammoning kelib chiqish sabablarini aniqlaydilar va har bir guruh taqdimot qiladi. Barcha taqdimotdan so'ng bir xil fikrlar jamlanadi.

5. Bu bosqichda muammoning oqibatlari to'g'risidagi fikr-mulohazalarni taqdimot qiladilar. Taqdimotdan so'ng bir xil fikrlar jamlanadi.

6. Muammoni yechishning turli imkoniyatlarini muhokama va tahlil qiladilar. Muammoli vaziyatni yechish yo'llarini ishlab chiqadilar.

7. Kichik guruhlar muammoli vaziyatning yechimi bo'yicha taqdimot qiladilar va o'z variantlarini taklif etadilar.

8. Barcha taqdimotdan so'ng bir xil yechimlar jamlanadi. Guruh ta'lim beruvchi bilan birgalikda muammoli vaziyatni yechish yo'llarining eng maqbul variantlarini tanlab oladi.

Guruhlar orasidan bitta sud ijrochisi tayinlanadi. Sud ijrochisi oxirida guruhlarining yozganlarini xulosalaydi va o'qituvchisi bilan birgalikda hukm chiqarib, taqdimotga olib chiqadi. Sud ijrochisi o'z so'zini isbotlash uchun guvohlarni chaqiradi va guvohlikka chiqqan o'quvchilar o'z yozganlarini isbotlashga harakat qiladilar, sud ijrochisi o'z asoslarini bayon qiladi. O'qituvchi barcha o'quvchining javobini umumlashtirish jarayonida quyidagilarga e'tiborini qaratishi lozim:

1. Muammoli savolga aniq javob topishga undash.

2. Muammoga aloqasi bor, -deb o'ylagan barcha fikrlarga e'tibor qaratish.

3. Ko'rgan, eshitgan, o'qiganlari asosida mustaqil fikrlarini aytish, o'z bilimlarini baholay olishga sharoit yaratish.

4. Har bir guruh a'zolarining mustaqil fikrlarini qisqa, lo'nda, tiniq, aniq qilib ifodalashlariga ko'maklashish.

5. O'rtog'ining o'zidan yaxshi fikrlashini sidqidildan tan olishga, ularga havas qilishga, ularni past darajada fikrlayotganligini tan olishga yo'naltirish.

6. O'rtog'ining ijobiy javoblarini o'zlashtirishga harakat qilish.

7. Darslikdan unumli foydalanishni bilish.

O'qituvchi umumlashtirish jarayonida aniq asosli javob aniqlanadi, yaxshi ishtirok etgan o'quvchilar rag'batlantiriladi, baholanadi.

Mazkur o'yindan maqsad-o'quvchilarga mavzu mazmunini chuqur yetkazish bilan birga hayotda uchraydigan haqsizlik va adolatsizlikka qarshi odilona kurasha bilishni o'rgatishdan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abduraimova M. Ona tili ta'limida ilg'or pedagogik texnologiya. Toshkent, 2005.
2. Abdullayeva Sh. Ta'limda o'qituvchi shaxsi va o'quvchi faoliyatini uyg'unlashtirish texnologiyalari. Molodoy uchyony, 2016 yil. 9-son.
3. Azizxo'jayeva N. O'qituvchi tayyorlashning pedagogik texnologiyasi. T.: TDPU, 2000.

ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ ТАДКИКОТЛАР: ДАВРИЙ АНЖУМАНЛАР: 10-ҚИСМ

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 30.04.2022

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000